

Onsdagen den 24 februari

Kl. 10.00

Onsdagen den
24 februari 1971

Mellanöl, m. m.

§ 1 Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner nr 17 till konstitutionsutskottet och nr 21 till utrikesutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1212–1215 till lagutskottet och motionerna nr 1216–1220 till civilutskottet

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 59.

§ 5 Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets betänkande nr 11 angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 6 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkanden:
Nr 12 i anledning av motion om en flaggstång till nya riksdagshuset
Nr 13 i anledning av motion om försäljning av tidningar, tidskrifter m. m. inom riksdagshuset.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 *Mellanöl, m. m.*

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 3 i anledning av motioner beträffande mellanöl, m. m.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Även om det förhåller sig så att vi alla just nu brottas med hela vårt samhälle omspannande ekonomiska problem av allvarligaste karaktär, kan vi inte på grund av dessa problem lägga åt sidan de andra viktiga och mera långsiktiga problem som vi nu skall behandla. Ingen har ju heller ifrågasatt att så skulle ske.

Det vore naturligtvis fel, herr talman, att påstå att dagens alkoholproblem enbart är en fråga om mellanölet och följderna av dess frisläppande 1965. Man kan kanske lätt få ett intryck av att alkoholproblemet skulle vara så jag höll på att säga relativt enkelt som att det skulle röra sig om mellanölet, när man läser de betänkanden som avgivits av bevillningsutskottet förra året och av skatteutskottet i år med anledning av ett stort antal motioner. I år är det tio motioner som behandlas i ett och samma betänkande.

Alkoholproblemet är självfallet liksom de flesta samhällsproblem som vi arbetar med egentligen inte *ett* problem utan ett komplex, sammansatt av många problem. Det borde nästan vara onödigt, herr talman, att erinra om att det här även rör sig om missbruk av andra alkoholdrycker än mellanöl; det gäller diskutabla former för alkoholförsäljningen, alkoholreklamen, otillräcklig omsorg om och vård av ungdomen, otillräcklig information till allmänheten och särskilt till ungdom både på bredden och på djupet rörande olika fakta i alkoholfrågan, bl. a. beträffande olika alkoholdryckers egenskaper och risker. Det rör sig om det moderna arbets- och fritidslivets monotoni och brist på mänskligt positiva och trivselskapande inslag. Man kunde kanske särskilt nämna alkoholproblemet som ett av den moderna tätortens problem, till dels bottnande i ett behov av att med bruksgifternas hjälp fly från verkligheten i form av nutidssamhällets tristess och brist på kontakt, på personlig närhet och värme, mänsklig gemenskap, verkligt medmänskligt intresse mellan individerna inbördes.

Lika oriktigt som det alltså är att uppfatta det moderna alkoholproblemet som enbart en fråga om mellanölet skulle det dock vara att göra gällande att dagens alkoholproblem just inte alls hade något att göra med mellanölet. Att intresset kommit att koncentrera sig på denna bit av alkoholproblemet sammanhänger i det närmaste med vad som hände 1965, då en riksdagsmajoritet drev igenom mellanölsreformen, och med vad som därefter gjorts för att så effektivt som möjligt förverkliga denna reform.

Det förtjänar att erinras om att den senaste utredningen rörande försäljningslagstiftningen beträffande maltdrycker slutförde sitt arbete 1959, då ett betänkande lades fram om en friare ölhandel, dock under tre villkor, nämligen för det första att starkölsförsäljningen skulle ske i samma former som bestämdes 1954, dvs. enbart genom systembolag, för det andra att mellanölsfrågan inte aktualiserades och för det tredje att alkoholhalten i det vanliga ölet, klass II, dvs. det nuvarande ölet typ A, bibehölls vid en maximigräns, som på grund av livsmedelsbrist under kriget satts vid 2,8 viktprocent. Före kriget låg denna gräns vid 3,2 viktprocent. 1961 års riksdag godtog i stort det betänkande som avgavs 1959 av 1954 års bryggeriutredning, och frågan om ett mellanöl kom då inte upp, något som säkerligen sammanhänger med att riksdagen 1957 avvisat ett förslag om att detta öl skulle införas.

När propositionen om praktiskt taget fri försäljning av mellanöl genom livsmedelshandeln lades fram 1965 skedde detta nästan utan annan motivering än att denna dryck genom sin blotta existens, genom sitt inträde på marknaden, skulle slå ut starköl och starksprit eller i varje fall kraftigt konkurrera med dessa drycker. Vi var ganska många som tvivlade och gick emot förslaget, vilket lades på riksdagens bord under en sällsynt omfattande publicitet eller rättare sagt propagandä i press, radio och TV, uppföljd av en tidvis intensiv och påträngande reklam genom bryggeriindustrin.

Jag tillåter mig, herr talman, att erinra om de fyra skäl mot mellanöllets införande som jag anförde i debatten i denna fråga den 21 maj 1965 i riksdagens andra kammare. De framfördes redan då i

komprimerad form, jäg skall givetvis endast i största korthet beröra dem här.

1. Alkoholsvagate drycker, t. ex. mellanöl, är inte problemfria ur social synpunkt. Även dessa drycker ger påverkans effekter, som visserligen kan vara mindre än de som starksprit ger men ändå ofta fullt tillräckliga för att i det moderna trafik- och maskinsamhället vara klart riskabla. Redan två till tre flaskor mellanöl torde, särskilt i kombination med trötthet eller konsumtion av någon tablett, ge riskabel påverkan, eventuellt t. o. m. så stark att den kvalificerar för rattonykterhetsbrott.

2. Det finns betydande alkoholproblem även i de s. k. ölländerna, t. ex. Danmark och Västtyskland, och där ökar starkspritkonsumtionen jämsides med den stigande ölkonsumtionen. Det torde alltså inte vara fråga om ett utbyte av ölsorter. Jag framhöll att man dock gärna skulle vilja få veta mera om detta genom att på ort och ställe noga ta reda på om något utbyte verkligen sker av starksprit mot någon av öldryckerna. Det mest sannolika är väl att mellanöl blir en kompletteringsdryck till de alkoholstarkare dryckerna, i många fall en direkt förmedlare av konsumtion av starkare drycker. Ölalkoholism var för övrigt inte ens före mellanölsreformen något okänt problem och är det tyvärr inte heller nu.

3. Man kan inte räkna med en återhållsam försäljning, eftersom vinstintresset direkt markerats genom stark monopolisering av en alltmer kapitalstark ölhantering – en enligt den år 1965 framlagda propositionen starkt spridd försäljning av mellanöl genom ett stort antal livsmedelsbutiker och en säkerligen växande konkurrens och ökad reklam för mellanöl på grund av ökat inflytande från utländska ölindustrier.

4. Omstrukturerings effekten måste på grund av nu antydda omständigheter bli mycket måttlig genom den föreslagna åtgärden att enbart släppa fram mellanölet till fri försäljning. Det kan nog bli en omstrukturering av en sådan åtgärd men i så fall från det vanliga ölet till det starkare mellanölet och alltså inte den omstrukturering man oftast talar om, nämligen ett utbyte av starkare drycker mot svagare. Om man skall få till stånd en sådan omstrukturering av ölkonsumtionen som man brukar åsyfta, får man nog tillgripa helt andra medel än enbart en mellanölsreform.

Herr talman! Ungefär så här motiverade jag mitt motstånd mot mellanölsreformen, en motivering som tycks stå sig bra, då vi nu har fem års trist erfarenhet av denna reform, särskilt rörande utfallet bland en viss och ganska stor del av ungdomen. Vad jag särskilt tryckte på var att djupgående utredning på de punkter jag sålunda här kort refererat till inte låg till grund för reformförslaget.

Vad kan man då göra åt mellanölsmissbruket såsom en del av det svårbemästrade samhällsproblem som alkoholproblemet i stort utgör? Patentlösningar torde ingen kunna erbjuda. Naturligtvis skall detta specialproblem ses i sitt större alkoholpolitiska sammanhang, men riksdagen 1970 och skatteutskottet i år anser likväl och med rätta att detta delproblem är så allvarligt att det bör behandlas med förtur. Skatteutskottet gör denna sin bedömning med ökat eftertryck jämfört med vad som uttalades av 1970 års bevillningsutskott. Orden ”skyndsamt” och ”snabbt” förekommer på fyra ställen i motiveringen för

skatteutskottets ställningstagande.

Flera motionärer påyrkar i år liksom förra året försäljning med lagligt stödda restriktioner av olika typ och ger därmed till känna sin uppfattning att de frivilliga försäljningsinskränkningarna är otillräckliga eller tämligen verkningslösa. Jag vill gärna peka på att bevillningsutskottet 1970 motsatte sig mellanölsförsäljning genom Systembolaget, ett yrkande som återkommer även i år från motionärers sida. Utskottet tillfogade, utan att 1970 års riksdag gjorde invändningar: "Det kunde då finnas starkare skäl att överväga om mellanölet bör bibehållas eller om alkoholgränsen bör sänkas." Eftersom jag inte hade tillfälle att delta i andrakammardebatten om denna sak i höstas, vill jag gärna understryka detta utskottets och riksdagens uttalande.

Låt mig sluta med, herr talman, att beklaga att förslag i motionen 594 om förtursbehandling av ökat stöd till information i alkoholfrågan och ett sådant uppslag som åtgärder för att med förtur få till stånd en bred och koncentrerad upplysningsaktion mot alkoholmissbruket under t. ex. en treårsperiod – ett uppslag som utgör ett av de tre yrkandena i motionen 234 – fått en så kortfattad behandling i betänkandet.

Med tanke på den effektivitet och slagkraft varmed mellanölsreklamen och mellanölsförsäljningen bedrivits och de ogynnsamma effekterna därav på nykterhetstillståndet, särskilt inom vissa ungdomsgrupper, kan jag dock förstå och även godta och uppskatta att utskottet inriktat sig på att få till stånd snara åtgärder mot mellanölsmissbruket. Jag hoppas, herr talman, att utskottet i år liksom bevillningsutskottet 1970 även haft sin uppmärksamhet riktad på de svåra problem som pubväsendet, som nu håller på att utveckla sig, är i färd med att skapa.

Utskottet har trots att motionerna formellt avstyrkts använt ett klarspråk som inte är så vanligt i riksdagssammanhang och värt all uppskattning. Det heter i betänkandet: "Utskottet finner alltså i likhet med flertalet motionärer att alkoholpolitiska utredningen skyndsamt bör behandla mellanölsfrågan och framlägga förslag i detta ärende."

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar Nelander och Källstad (båda fp).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Det är ganska intressant att riksdagen bara några månader efter att vi haft en debatt om ölet och då skrivit ganska kraftfullt att man förväntar sig att den sittande utredningen med förtur behandlar dessa problem återigen behandlar frågan. Det nya skatteutskottet bara instämmer i vad bevillningsutskottet skrev i höstas och skärper t. o. m. tonen – man räknar med att den alkoholpolitiska utredningen med förtur skall behandla mellanölsfrågan, och inte bara detta utan den skall göra det skyndsamt.

Det är dock synd att det inte framgår av betänkandet att detta är just vad som sker i utredningen. Alkoholpolitiska utredningen har sedan november månad intensivt arbetat just med mellanölsfrågorna och gör det också för närvarande. Man kan vänta ett avgörande så småningom. Att vi får två debatter så nära inpå varandra hälsar jag med tillfredsställelse.

se, ty det är viktigt att alkoholdebatten hålls levande. De tendenser som vi kan iakttaga när det gäller alkoholbruket och framför allt mellanölsbruket är så oroande att det finns all anledning att diskutera frågan.

Det har sagts många gånger, men jag vill återigen understryka det, att alkoholproblemet är det svenska samhällets största sociala problem i dag. Ändå är det för mig överraskande att så många motioner väckts, vilka enbart syftar till restriktiva åtgärder. Jag kan inte finna mycket rim och reson i ett motionsyrkande som går ut på att vi skall avskaffa mellanölet, att det inte längre skall få tillverkas eller att vi i andra hand skall förklara mellanölet vara rusdryck och att detta alltså skall säljas enligt rusdrycksförsäljningsförordningen, dvs. via Systembolaget. Andra har klart uttalat att det inte skulle få säljas i livsmedelshandeln utan i systembutikerna.

Jag har all respekt för den uppfattningen, men jag undrar om de som förfäktar den meningen riktigt tänkt igenom konsekvenserna. En praktisk konsekvens är att vi måste bygga ut våra systembutiker rätt ordentligt om vi skall få rum med alla ölflaskor och alla ölburkar. Vi konsumerar ju ändå 310 miljoner liter öl per år, och det blir en rätt skrymmande mängd av flaskor och burkar – över en miljard. Det är ganska många backar som skall få plats på försäljningsstället. Det innebär som sagt att vi måste bygga ut systembolagsbutikerna eller etablera särskilda ölhallar runt om i landets kommuner. Det är den praktiska sidan av saken. Den tycker kanske en del att man borde kunna klara; om problemet är så allvarligt borde vi kunna satsa på detta. Men vi nekar samtidigt en mycket stor del av svenska folket att med lätthet anskaffa detta öl, som för många människor är en måltidsdryck eller en sällskapsdryck som de nyttjar i måttliga mängder – att vi sedan har ett oroande problem är en annan sak.

Men vad innebär det – och jag skulle kunna vända mig till fru Åsbrink, som har motionerat på denna punkt – att vi lockar alla människor som skall köpa några mellanöl att gå till Systembolaget, där alla de andra alkoholhaltiga dryckerna finns? Det är kanske lite för naturligt för människor som kommer in på ett försäljningsställe att köpa med sig en halva renat när de ändå är där. Det är en annan sida av saken, som vi också måste beakta.

Jag tycker således att även om vi har all anledning att känna oro inför utvecklingen går man dock ibland litet till överdrift. Ölet blir gärna felaktigt beskyllt för att vara orsak till alla problem och till berusning i de enskilda fallen. Av polisrapporter framgår att vid det första förhöret berättar den som har överträtt någon lag att ”jag drack bara några glas mellanöl”, men vid den senare utredningen visar det sig ofta att det inte bara var mellanöl utan det kunde vara vodka, brännvin, visky, gin eller annan sådan starksprit. Det är tyvärr alltför vanligt att man intar någon starkdryck i början av kvällen och under resten av kvällen uppehåller berusningen med öl. På det sättet blir ölet beskyllt för att vara den ende boven i dramat.

Det har gjorts undersökningar i samband med några uppmärksammade brott. Vi minns hur det stod i tidningarna: ”Mellanölsberusade ungdomar slog ihjäl gammal man.” Det var ett av de fall – det förekom tre till – där man gjorde en särskild undersökning. I samtliga fall fick ölet i massmedia skulden för berusningen och indirekt för själva brottet – vilket i detta

fall var mycket tragiskt. Av polisrapporterna framgår att de senare utredningarna visade att det inte var enbart mellanöl utan också andra drycker som vederbörande hade intagit. Det bör också beaktas.

Sedan bör man ställa sig frågan: Vad hade vår ungdom druckit i dag om inte detta mellanöl hade funnits, om det inte hade blivit "inne" att dricka mellanöl? Här kommer jag till frågan, i vilken mån vi har nått det alkoholpolitiska mål som vi i Sverige har ställt upp för oss sedan slutet av 1950-talet: att försöka styra över konsumtionen från starkare till svagare drycker.

Mina ärade kolleger måste väl ändå medge att på den punkten har vi lyckats komma en bit på väg. Vi har trängt tillbaka starkspritkonsumtionen. Jag skulle tro att en hel del minns hur vi i början av 1960-talet sade att i Danmark består den totala konsumtionen till 60–65 procent av öl men i Sverige till 60–65 procent av starksprit. I en debatt för en del år sedan ställde jag frågan – jag tror t. o. m. att det var till herr Wiklund i Stockholm: Om vi inte kan komma ifrån alkoholkonsumtion över huvud taget, vilket konsumtionsmönster väljer vi? Jag tror att också herr Wiklund höll med mig om att visst väljer vi den svagare drycken, om vi absolut måste acceptera någon form av alkoholkonsumtion i samhället.

I dag utgör ölet en mycket större del av den totala konsumtionen än tidigare. Vi har trängt tillbaka starkspriten till under 50 procent av den totala konsumtionen. Jag ser det som något positivt, och jag tycker att de som vill försöka bedöma denna fråga sedd ur alla aspekter också bör ta med detta i sin bedömning. Därför återkommer jag till frågan: Vad hade våra ungdomar druckit om inte mellanölet hade funnits, om det inte hade blivit "inne" att dricka mellanöl? Jag minns från åren 1959–1960–1961 hur man hittade ett fruktansvärt stort antal tomma "halvpannor" runt omkring dansbanor och idrottshallar och sådana lokaler som användes för skoldanser och liknande. Det var ett verkligt problem då. Sedan har det blivit öflaskor och ölburkar i stället. Det anser jag också vara otillfredsställande, men om jag måste acceptera något av detta är det fråga om vilket jag väljer. Då väljer jag naturligtvis den dryck som är förenad med de minsta skaderiskerna.

Det kan sägas att om inte mellanölet hade funnits och det inte hade blivit så inne, som det heter, att dricka det, hade man eventuellt druckit starksprit i stället. Då kanske någon hade sagt: Ja, men det är inte lika lättillgängligt, och därför hade antalet konsumenter i alla fall blivit mindre. Det måste jag helt instämma i. Men frågan blir hur vi skulle klara dessa färre alkoholkonsumenter. Trots allt är det större problem med alkoholkonsumenter som inmundigar starksprit än med alkoholkonsumenter som använder en svagare alkoholdryck. Vårt problem hade nog i alla fall varit stort eller kanske t. o. m. större.

Mina damer och herrar! Kanske känner ni till att det på Råsunda-stadion och vid en del andra idrottsanläggningar bedrivs försök med mellanölsutskänkning. Det är många som har varit upprörda över det, och det är väl inte utan att man själv undrar om ölet passar ihop med idrott – fotboll, ishockey, bandy osv. Vi har varit inne på tanken att det inte är något lyckligt försök och att vi nog borde stoppa det. Men jag har för bara några dagar sedan fått höra från ledande personer inom svensk idrott

– och det tycker jag är rätt intressant i det här sammanhanget – att nu är det inte lika vanligt att folk har flaskan innehållande starksprit i byxfickan eller portföljen. De menar att det beror på att man i stället kan dricka en mellanöl på läktaren intill fotbollsplanen, ishockeyplanen eller vad det rör sig om. Hur vet man det? Jo, man räknar bara antalet tomflaskor efter evenemanget och finner att det i dag är avsevärt mindre. Nu frågar man från idrottshåll vilket vi föredrar – att dessa människor på läktaren står och smygsuper ur sina medhavda flaskor med starksprit eller att de har möjlighet att vid serveringen få sig en mellanöl. Vi vill naturligtvis hellre att de skall dricka kaffe, men det förekommer ändå en viss konsumtion av öl i sammanhanget.

För ett par dagar sedan fick jag höra från en skolstyrelseledamot att man i hennes hemkommun hade observerat att haschrökningen minskat. Men man hade fått ett annat problem – ungdomarna dricker öl i stället. Hon sade: Vi funderar nu på vilket vi som ansvariga i skolstyrelsen bör föredra – att de röker hasch eller att de dricker mellanöl. Hon frågade mig: ”Vad tycker du Alf?” Och jag för frågan vidare: Vilket föredrar vi – att våra ungdomar röker hasch eller att de dricker mellanöl? Jag förstår att flera ögonblickligen reagerar och skulle vilja säga: Ingetdera! Naturligtvis instämmer jag helt med det, men vi måste ändå se till realiteterna. När det trots allt förekommer en konsumtion, måste vi försöka få ungdomarna att använda det minst farliga.

Flera av de åtgärder som föreslås i motionen skulle alltså enligt min mening uppfattas negativt av många bland vårt folk, inte minst bland ungdomarna. Det gäller ju att förankra bestämmelser och förordningar i rättsmedvetandet, och jag tror att man skulle ha mycket svårt att göra det när det gäller ett förslag om avskaffande av mellanölet. Det finns en hel del andra förslag som jag inte tror kommer att accepteras av den stora majoriteten.

Man frågar sig då vad vi skall göra, vad vi har för recept. Herr Wiklund kom också in på den frågan i slutet av sitt inlägg, och han betonade informationen. Det har jag gjort ett par år, och jag har menat att information är den positiva, konstruktiva åtgärd som vi borde satsa på i första hand, innan vi tar till de andra, restriktiva åtgärderna.

Jag vill påminna kammarens ledamöter om att när riksdagen 1954 fattade beslut om motboksreformen, som ju var en liberaliseringsreform, beslöt riksdagen att vi avsevärt skulle öka samhällsinformationen i alkoholfrågan. Dessutom skulle undervisningen i vårt skolväsende ökas och effektiviseras. De som var med då och var intresserade av denna fråga minns också att det år 1955 genomfördes en rätt omfattande informationskampanj, som kostade över två miljoner kronor. Det blev så småningom CFN – Centralförbundet för nykterhetsundervisning – som organiserade denna information.

Men hur gick det sedan? Vad har vi haft i fråga om samhällsinformation i alkoholfrågan under de senaste 15 åren? Vad har skett i skolan när det gäller undervisning i alkoholfrågan? Här kan man verkligen ha anledning att höja rösten. Man kan beteckna det som ett fiasko, som en riksskandal, att inte myndigheterna på alla håll följde riksdagens intentioner 1954. Samhällsinformationen har inte ökat under dessa 15 år.

I dag kostar den mellan 4 och 5 miljoner. Vi får in ungefär 3 miljarder i skatteinkomster på dessa drycker. Men det enda vi gör när det gäller samhällsinformationen är att vi strör ut litet pengar här och var till organisationerna och genomför små, halvhjärtade upplysningskampanjer ibland. Men det är ju långtifrån vad man hade tänkt sig i förberedelserna för 1955 års motboksreform. Då väntade man sig helt andra krafttag på detta område.

Och ännu allvarligare är det som gäller skolan. Visst skrevs det in i timplaner och läroplan att alkoholundervisningen skulle förbättras och utökas. Men vad man verkligen försummade var informationen till dem som skulle meddela undervisningen till eleverna i svensk skola. Exempelvis biologilärarna fick ingen form av ordentlig och grundlig undervisning i alkoholfrågan. Det blev tyvärr naturligare för biologiläraren att syssla med kryptogamerna och deras generationsväxlingar och med gälbågarnas skiftande öden än att ägna sitt intresse åt alkoholfrågan. Biologiläraren hade helt enkelt inte kunskaper för det — han kände olust vid tanken på elevernas frågor, och han trodde sig inte om att kunna bemöta elevernas invändningar. För övrigt var det för få timmar för att man skulle kunna få bort den studentikosa inställningen till alkohol som kanske omöjliggör ett verkligt allvarligt engagemang i dessa frågor.

Resultatet har alltså varit, under de senaste tio åren, att här startar biologilärare sin lärarbana utan förutsättningar att göra en insats i kampen mot alkoholmissbruket, och ständigt nya generationer har lämnats utan kunskaper i alkoholfrågan. — Tänk om vi skulle gå ut och göra en gallup bland svenska ungdomar i dag och ställa frågor som mätte deras kunskaper i alkoholfrågan! Det skulle bli ett mycket, mycket dåligt resultat. Tänk om vi skulle gå ut och fråga svenska föräldrar vad de kan i alkoholfrågan och om de vet hur de skall fostra sina barn i detta ämne! Så mycken villrådighet vi skulle få samlad i en sådan undersökning, och så mycken brist på kunskaper vi skulle bli varse.

Och som sagt: Gå ut och fråga den svenske biologiläraren! Gå ut och fråga läraren i samhällskunskap, som också skall undervisa i alkoholfrågan! Gå ut och fråga klasslärarna, som på grundskolestadiet skall undervisa i detta ämne, vad de kan!

Det är nästan en riksskandal, herr talman, att vi inte har gjort någonting åt detta under dessa 15 år. Och här ligger, menar jag, en av orsakerna till de oroande tendenserna beträffande alkoholmissbruket.

Nu skall det sägas att det under de allra senaste åren börjat hända ting när det gäller utbildningen av lärare, och vi har väl börjat få en litet annan inställning över huvud taget till informationen. Man kan därför kanske räkna med att det under 1970-talet kommer att hända någonting på området. Men det är många årskullar som har lämnat svensk skola utan att ha fått dessa kunskaper. Jag tycker att det är något av det mest allvarliga. Denna fråga behandlas också i alkoholpolitiska utredningen, och så småningom får vi väl se resultatet.

Jag vill, herr talman, sluta med att yrka bifall till skatteutskottets förslag. Jag skulle naturligtvis ha varit mera tillfredsställd om det av betänkandet hade framgått att alkoholpolitiska utredningen just sysslar med dessa frågor. Jag skulle kunna tänka mig att samtliga kammarleda-

möter är lika oroade som de som väckt motioner i detta ämne under januari månad, och detta gäller nog även alla utanför detta hus som ser tendenserna beträffande alkoholkonsumtionen.

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

Mellanöl, m. m.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Wennerfors' anförande fick man nästan det intrycket att det helt och hållet saknas information i alkoholfrågan. Så är det ju inte. Men jag håller med om att det ännu fordras mycket, och jag är glad över att herr Wennerfors vill stödja strävandena att vidta kraftiga åtgärder för att förbättra informationen i alkoholfrågan. Det är tillfredsställande att även herr Wennerfors har upptäckt behovet av information därvidlag.

Vidare var det tillfredsställande att det av herr Wennerfors' anförande framgick att alkoholpolitiska utredningen tycks ha upptäckt mellanölsfrågan. Man har nämligen i vida kretsar tvivlat på att det verkligen har stått klart för utredningen hur mellanölsproblemet har utvecklats sig.

Herr Wennerfors förklarade att alkoholpolitiska utredningen så småningom kommer att presentera ett förslag, och det står också i skatteutskottets förevarande betänkande att utredningen avser att framlägga förslag i frågan hösten 1972. Men det står ingenting om huruvida det förslaget blir ett delförslag eller inte. Därför skulle jag gärna vilja höra av herr Wennerfors, som ju är ledamot av utredningen, om vi får ett delförslag hösten 1972, eller om betänkandet i sin helhet kommer att framläggas då. Och om hela betänkandet presenteras hösten 1972, när kommer det i så fall några delförslag?

Jag vill också fråga om det kan förväntas att vi hösten 1972 får en verkligt grundlig genomlysning av mellanölsproblemet, alltså inte bara ett tyckande som fallet var 1965, då mellanölsreformen drevs igenom.

I övrigt skall jag här inte gå in på hela alkoholproblemet, som herr Wennerfors gjorde. Jag tycker att vi kan spara den debatten till dess vi har fått alkoholpolitiska utredningens förslag. Då är väl tidpunkten inne att ta hela den debatten.

Vad konsumtionsutvecklingen och nykterhetsläget beträffar ber jag att få rekommendera herr Wennerfors att noggrant läsa vad som står på s. 6 i utskottets betänkande. Där finns det ett diagram som visar hurudan konsumtionsutvecklingen varit. Och det är ju trots allt ändå det som är det avgörande, inte alkoholkonsumtionens sammansättning utan detta att konsumtionen ökar så kraftigt som fallet är.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var väl ändå onödigt av herr Wiklund i Stockholm att litet spydigt säga att nu har herr Wennerfors äntligen upptäckt att det behövs information i alkoholfrågan. Herr Wiklund vet ju mycket väl att det i många år har varit min tes att vi skulle utvidga informationen avsevärt.

Sedan fortsatte herr Wiklund med en annan liten spydighet och sade att nu har t. o. m. alkoholpolitiska utredningen upptäckt att vi har ett mellanölsproblem. Det har utredningen haft klart för sig mycket länge. Utredningen har intensivt sysslat med just den frågan sedan i början av

november förra året och gör det alltjämt.

Sedan sade jag inte, herr Wiklund, att utredningen så småningom kommer att presentera ett förslag, utan jag sade att det i utredningen kommer till ett avgörande beträffande förtursfrågan, alltså huruvida vi skall lägga fram ett delbetänkande eller inte. Den saken kommer till ett avgörande så småningom. Men jag kan naturligtvis inte här säga någonting om tidpunkten, eftersom det ännu inte har fattats något beslut om den saken. Jag tycker att herr Wiklund skulle kunna vara nöjd med det besked jag lämnade, och som jag förmodar att mina kolleger i utredningen också kommer att lämna senare i debatten, att frågan behandlas med förtur i utredningen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, jag är inte nöjd med det besked som herr Wennerfors lämnade, att alkoholpolitiska utredningen har hållit på med att studera mellanölsfrågan sedan i november 1970.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Bland de många motionerna i denna fråga finns också en som jag undertecknat. Det är den som kanske gått längst i sitt yrkande. Vi hemställer nämligen, såsom herr Wennerfors också nämnde, att tillverkningen och försäljningen av mellanöl helt enkelt skall upphöra.

Då vi väckte vår motion var det mot bakgrund av den utveckling som alkoholkonsumtionen genomgått under de senaste åren. Det är riktigt att den totala alkoholkonsumtionen från 1960 till 1969 ökat med bra nära 50 procent. Herr Wennerfors sade att han är glad över att konsumtionen av starkare alkoholsorter har minskat jämfört med konsumtionen av mellanöl. Men det beror ju inte på att konsumtionen av starksprit har minskat – den är ungefär lika stor nu som 1964, alltså innan mellanölet infördes – utan det beror på att konsumtionen av mellanöl har ökat. Mellanölskonsumtionen har ökat med, om jag minns rätt, 2,58 liter per år och medborgare över 15 år. Konsumtionen av starksprit har då givetvis minskat i relation till konsumtionen av mellanöl, som ökat så avsevärt.

Det som mest har engagerat oss motionärer är de undersökningar som kontrollstyrelsen gjort vid ett par tillfällen, nämligen 1968 och 1970. År 1968 tillfrågade man ett antal nämnder och styrelser – polismyndigheter, nykterhetsnämnderna, barnvårdsnämnderna, skolstyrelserna och socialnämnderna – i ett antal kommuner om deras erfarenhet av mellanölet. Redan då, alltså 1968, var det en ganska stor procentuell andel av de tillfrågade som hade problem och som ansåg att nykterhetstillståndet hade försämrats efter införandet av mellanölet. Men vad som framför allt engagerat oss är den kraftiga försämring som skett mellan 1968 och 1970. År 1970 anmälde 42 procent av skolstyrelserna problem eller försämrat nykterhetstillstånd bland skolungdomen. Nära 60 procent av barnvårdsnämnderna och nykterhetsnämnderna hade gjort samma iakttagelser. Av de tillfrågade inom polismyndigheterna, som kanske har mest med detta att göra, var det hela 79 procent som ansåg att mellanölet skapade problem.

Sedan vi väckte vår motion har mycket inträffat som sannerligen inte

minskat känslan av allvar inför detta problem. Jag tycker tvärtom att problemet på något sätt tillspetsats. Som säkert många riksdagsledamöter vet har det utförts en undersökning vid Stockholms stads ungdomsgårdar. Det är ett team vid Stockholms universitet som gjort en tvåbetygsuppsats, som senare utvidgats till en trebetygsuppsats, om dessa problem. Eftersom jag tidigare talade om skolstyrelserna skall jag börja med att ur denna undersökning citera några uttalanden som chefen för skolöverstyrelsen, generaldirektör Jonas Orring, gjort på frågor från detta team. Jag skall citera tre av dessa frågor.

Först konstaterar utfrågarna att en ökande mellanölskonsumtion har vållat besvär. Därefter säger de till generaldirektör Orring: "Även skolstyrelserna ute i landet pekar på en ökning av ölproblemen. Det är alltså inte bara ett storstadsproblem!" Härpå svarar generaldirektören:

"Nej, det är tyvärr också ett problem som i hög grad kommit ut i landsorten. Jag vill gärna säga, att man ofta ställer krav från samhället på skolan. Skolan ska fostra eleverna till det och det. Jag tycker nu, att det är på tiden, att man från skolans sida ställer krav på samhället. Krav på att samhället inte genom åtgärder, eller underlåtenhet att vidta åtgärder ska ställa skolan i en fullständigt omöjlig situation. Det är precis vad man gjort beträffande tillgången på mellanöl och toleransen mot ölet under de senaste åren."

Jag föreställer mig att generaldirektören säger detta under ämbetsmannans ansvar.

En annan fråga som teamet ställer är denna:

"Vad kommer man nu från skolans sida att göra för att komma till rätta med ölproblemen?"

Generaldirektören svarar att han föreslagit förbud mot reklam, inköps spärr osv. Han fortsätter: "Så kan man naturligtvis fråga sig, om det är nödvändigt att vi över huvud taget ska ha mellanöl med tanke på de stora sociala vådor det medför för ungdomen. Jag vill gärna som företrädare för skolan säga, att här lägger man ner väldigt mycket pengar från skattebetalarnas och samhällets sida för att ungdomen ska få en bra utbildning. Och att då samtidigt tolerera en företeelse i samhället som innebär att de ansträngningarna spolieras tycker jag är ett helt obegripligt handlingsmönster."

Gruppen frågar vidare:

"Tycker Ni alltså att myndigheterna har brustit i ölfrågan och bär ansvaret för den uppkomna situationen?"

Generaldirektören svarar:

"Ja, enligt min mening var riksdagsbeslutet om mellanölet definitivt oriktigt.

Jag har nämnt att det motarbetar skolans ansträngningar. Dels därför att det lägger grunden till en släpphänthet hos unga människor gentemot ett stort riskmoment, som de inte vet vad det leder till, dels därför att vi vet genom undersökningar, att sambandet mellan alkohol och narkotika är mycket tätt. De undersökningar som vi har gjort, visar att den första narkotikakontakten som unga människor får, har gjorts genom att dricka mellanöl. Det avtrubbar motståndskraften, det avtrubbar omdömet och det gör dem lättare mottagliga för den frestelse, som nyfikenheten på

narkotika utgör”, sade generaldirektör Orring.

Därmed tror jag att jag har besvarat herr Wennerfors' antydning att man har att välja mellan å ena sidan mellanöl och å andra sidan narkotika eller andra gifter. Det visar sig alltså att dessa saker hör ihop; mellanölet är en inkörsport till de starkare alkoholdryckerna och till narkotika.

Den undersökning som teamet gjort visar att 84 procent av dem som besöker Stockholms stads ungdomsgårdar i dag dricker mellanöl. Av dessa är 42 procent, alltså hälften, storförbrukare, dvs. de dricker mer än sex burkar åt gången.

Den undersökningen tycker jag är väl värd att riksdagens alla ledamöter gör sig förtroagna med – den har publicerats i denna lilla blå bok som har utdelats till ledamöterna. Det har senare gjorts en mycket större undersökning som publicerats i en tjock lunta, som kanske blir för tung att läsa. Men den här blå boken ger i koncentrat mycket goda upplysningar om mellanölets verkningar i dag.

Under senare tid har det också förekommit en hel del tidningsuttalanden i frågan. Jag vågar säga att dessa uttalanden inte har gjorts för att tidningarna skall få en mängd lösnummerköpare, utan det är en ärlig bekännelse av hur man upplever situationen i dag.

I en insändare i en tidning den 16 januari heter det:

”Fem heltidsanställda ungdomsledare i Falun har satt som mål att få bort mellanölet från affärerna. De står bara inte ut längre att fungera som utkastare vid ungdomsdanserna på lördagskvällarna. Problemet har ytterligare aktualiserats i Falun sedan två unga mellanölsberusade pojkar knivskar en yngling till döds i centrum av staden. Alla pratar om mellanölsproblem men ingen gör något, tycker ungdomsledarna. Förtvivlade föräldrar hörde av sig och bad om hjälp.”

Jag citerar en Blekingetidning något senare: ”Den största fienden tonåringarna och deras föräldrar har i dag är det förbannade mellanölet! Varför har myndigheterna svikit oss på det här sättet? Vilken barnunge som helst har tillgång till ölet i dag – utan svårigheter. Vi står maktlösa!”

Jag skulle kunna hålla på att göra ytterligare citat, men jag skall avstå från det. I en tidning som utges i min närmaste grannstad, Kristianstad, stod det för ungefär en vecka sedan, att man hade mycket svåra bekymmer med en pub i stadens centrum. Man övervägde där allvarligt att kommunen skulle ingripa för att på något sätt hejda den mellanölskonsumtion som förekom. Man skulle kanske kunna dra in tillståndet till utskänkningsen.

En av mina kamrater här i riksdagen var för ett par veckor sedan kallad att hålla ett föredrag, som skulle gälla skolan. Det är ju ett underbart trevligt ämne att tala om – vår fina skola som är under stark utveckling. Föredragshållaren förberedde sig väl och räknade med att när föredraget var slut skulle man få en lika trevlig skoldebatt. Vad blev resultatet? En eller två timmars mellanölsdebatt! Jag säger detta som ett bevis på hur denna fråga liksom överskuggar andra frågor, som egentligen är mycket väsentligare.

Den tavla jag nu målat är ganska mörk, men jag vill framhålla att jag inte alls tror att all svensk ungdom dricker mellanöl. Jag tror att det är en relativt begränsad procent. Visserligen säger de som undersökt problemet

vid ungdomsgårdarna att 84 procent av dem som går dit dricker mellanöl, men alla ungdomar går inte till ungdomsgårdarna. Det är säkerligen så som någon av ledarna sagt att när den hyggliga ungdomen märker att det förekommer mellanölskonsumtion och att en del dricker så mycket att de inte riktigt vet till sig, då går de hyggliga ungdomarna inte dit längre, ty de finner sig inte i sådant. Vi kan nog påstå att vi har en fin svensk ungdom, men det finns en grupp svenska ungdomar som kanske har tråkiga miljöförhållanden och så ringa motståndskraft att de inte orkar med de frestelser som ligger i att det blivit "inne" att dricka mellanöl. De rycks med av kamraterna, det är lätt att få tag på mellanöl, och så hamnar man i den bekymmersamma situation som ökad mellanölskonsumtion är för ungdomen. Det är denna grupp som jag anser att det är vår skyldighet att hjälpa genom att skapa en skyddsmekanism.

Vi skall vara rädda om vår ungdom. Vi skall ha en sådan ungdom som det är en glädje att se utvecklas till goda samhällsmedborgare. Vi vill inte att de unga blir problemungdom. Detta kan endast nås genom att vi skapar en så god skyddsmekanism som möjligt, så att de unga inte faller för övermäktiga frestelser.

Efter vad jag nu sagt vore det kanske konsekvent att jag vidhöll det yrkande som vi skrivit i motionen, nämligen att tillverkningen och tillhandahållandet av mellanöl borde upphöra. Men jag skall inte göra det. Jag har respekt för den enighet som präglar skatteutskottets utlåtande. Jag är glad åt den lydelse som utlåtandet fått: "Enligt utskottets mening är därför skyndsamma åtgärder nödvändiga för att bryta den ogynnsamma utvecklingen i fråga om ungdomens konsumtion av mellanöl." Detta uttalande går helt i linje med den motion som jag och ett par kamrater skrivit. "Utskottet finner alltså i likhet med flertalet motionärer att alkoholpolitiska utredningen skyndsamt bör behandla mellanölsfrågan och framlägga förslag i detta ärende." Även detta kan enligt min mening väl inrymmas i vår motions syften.

Jag är fullt medveten om att en ölindustri, som tillverkar och distribuerar 310 miljoner liter öl om året, inte från den ena dagen till den andra plötsligt kan upphöra med sin produktion. Det måste bli en genomtänkt strukturförändring när det gäller både tillverkning och distribution. Alkoholpolitiska utredningen, som brottats med detta problem under fem år, bör nu ha tillgång till den sakkunskap som behövs för att tänka igenom frågan. Därför kan jag med full tillfredsställelse instämma i utskottets hemställan. Jag vill bara understryka ordet "skyndsamt". Det får inte dröja årtal, utan det är bråttom att få en lösning på dessa problem, som är akuta på många håll. Många föräldrar och ungdomsledare vrider i dag sina händer i en känsla av maktlöshet inför det läge som råder.

Jag uttalar också den förhoppningen att det förslag som skall komma från alkoholpolitiska utredningen blir sådant att de svåra problem som på detta område nu finns över hela vårt land verkligen elimineras. Det måste bli ett förslag om åtgärder som eliminerar detta problem, som lyfter bördorna från skolstyrelser, polismyndigheter, barnavårdsnämnder, ungdomsledare och föräldrar, som också har andra saker att tänka på än att försöka parera de problem som mellanölsförtäringen vållar.

Herr talman! Jag har inget speciellt yrkande, utan hemställer att riksdagen bifaller skatteutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Agnäs (m), Sellgren (fp), Jonsson i Mora (fp), Torwald (c), Hörberg (fp), Eriksson i Arvika (fp), Löfgren (fp) och Öhvall (fp).

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henmark sade att vi också måste tänka på att den *totala* alkoholkonsumtionen ökat. Jag är väl medveten om detta faktum även om jag inte nämnde det i mitt anförande. Denna utveckling ger oss självfallet anledning att känna oro. Men då bör man ju också tänka på att antalet alkoholkonsumenter samtidigt har ökat framför allt bland kvinnorna. Det var tidigare svårt för kvinnor att få motbok, och det var följaktligen ovanligare att kvinnor var alkoholkonsumenter. Dessutom har antalet alkoholkonsumenter bland de unga ökat. Antalet måttlighetskonsumenter, dvs. de som dricker alkoholhaltiga drycker men i små kvantiteter, är större nu. Även dessa fakta tycker jag bör tas med i resonemanget.

Problemet är här självfallet inte att man har att välja mellan alkohol och öl å ena sidan och hasch å andra sidan. Jag antyder bara att den frågan ibland kunde ställas. I valet mellan de båda alternativen föredrog jag ölet — jag skulle förmoda att de allra flesta gör det. Hela alkoholproblemet är emellertid inte en fråga om valet mellan öl och hasch; det är jag fullt medveten om.

Herr Henmark uppmanade kammarens ledamöter att läsa den lilla boken som var utgiven av Thornell—Markén. Ni skall naturligtvis läsa den — den kan ge ökade kunskaper. Man bör vara medveten om att detta egentligen är en tvåbetygsuppsats som sedan har byggts ut till en trebetygsuppsats. Det är dock tveksamt, om det är en vetenskaplig undersökning i ordets egentliga betydelse. Jag tycker att man principiellt kan diskutera det lämpliga i att använda en sådan uppsats som hjälpmedel att påverka opinionen, vilket man faktiskt har försökt göra här. Man måste vara uppmärksam på att det numera ibland tycks anses legitimt att en forskare utnyttjar sitt arbete för att uppnå önskade reaktioner hos allmänheten eller hos opinionsbildare i allmänhet. Här verkar det som om man har radat upp citat ur artiklar och intervjuer. Det förefaller nästan vara något slags propagandistisk talkör. Detsamma märker man vid valet av jämförelser och tolkningar av exempel. Man gör breda och vagt formulerade generaliseringar. Dessutom tycker jag att ordvalet gör att man har anledning att undra över denna vetenskapliga trebetygsuppsats. Men att den medverkar till ökad debatt och kanske även ökade kunskaper ser jag med allra största tillfredsställelse.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Sedan urminnes tider tycks människorna ha haft ett behov av någon form av stimulantia. Det förefaller att finnas ett behov av att — i varje fall vid vissa tillfällen — skapa sig ett avbrott i den dagliga livsföringen och känslomässigt uppleva verkligheten på ett förskönat sätt.

För att åstadkomma denna förvändning av sin verklighetsupplevelse har människan använt olika slags konsumtionsgifter. Så länge dessa konsumtionsgifter används till att åvägabringa enstaka, mera sällan förekommande avbrott i den dagliga livsföringen utan att bilda något beroendemönster innebär de endast en begränsad fara. Men redan detta begränsade bruk leder till att en del människor förs över till beroende av dessa gifter, ett beroendeförhållande som är mycket svårt att bryta sig ur och som leder till svåra sociala konsekvenser.

Den reella verklighet som man med konsumtionsgiftets hjälp söker fly från ter sig kanske mer outhärdligt för varje gång som man med svåra abstinensbesvär återvänder till denna verklighet, man har kommit in i en ond cirkel som stadigt bryter ned den giftmissbrukande individen. Man skulle ju kunna tycka att det skulle vara möjligt att komma fram till ett giftfritt samhälle där inte sådana här saker används. Den idén är ju inte ny. Den är gammal. Hittills har man inte lyckats. Kan man då säga att det giftfria samhället är en utopi?

Som jag nyss nämnde har alkohol och andra stimulerande gifter funnits och konsumerats under århundraden. Erfarenhet och forskning har visat att inte endast starka gifter utan också svaga – i detta fall mellanölet – kan vara farliga och leda till beroende. Likväl har vi problemet kvar, och dessutom har det accentuerats.

Man kan med rätta fråga sig om en total eliminering av detta problem är omöjlig och om vi bara har att resignera. Så mycket är väl klart att de flesta olika metoder har prövats och att alla hittills har visat sig ha mycket begränsade verkningar. Om det funnits någon slutlig lösning, skulle denna säkerligen för länge sedan ha tillgripits.

Totalförbud mot alkohol har ju provats i flera länder. De erfarenheter man därvid fått har lett till att förbuden måste hävas. Alltså är totalförbud ingen lösning.

Systemet med begränsad tilldelning, höga priser och svåråtkomlighet har också prövats utan att problemet därmed lösts.

Har vi då inga användbara metoder i kampen mot de olika formerna av giftmissbruk? Jo, några kan ju tänkas. Såvitt jag kan bedöma är våra möjligheter härvidlag begränsade men de är inte obefintliga. Vi måste utnyttja den förnuftiga människans förutsättningar att komma till insikt om riskerna med alkohol- och giftmissbruk innan tillvänjning skett och beroende uppstått. Detta är i första hand en informationsfråga. Här kan satsningen ökas och ges en verksammare inriktning.

En annan kanske väsentligare uppgift är att skapa sådana sociala förhållanden att människornas behov av verklighetsflykt i möjligaste mån elimineras. I synnerhet är detta viktigt i de perioder av en människas liv då hon är särskilt känslig för psykisk press. Det torde vara nödvändigt att då och då ta en paus i effektivitetsjakten inom näringslivet och i våra skolor och noga väga in vad den enskilda människan tål i form av olika belastningsfaktorer. Vid planeringen måste de totala kostnaderna beaktas. Där ingår omhändertagandet av på olika sätt utslagna människor. Ett samhälle där sjukhus och skyddade verkstäder och andra slag av vårdanstalter tenderar att bli de största arbetsplatserna är inte ett sunt samhälle.

Jag nämnde förut att det visat sig vara omöjligt att lösa alkoholproblemet med ett totalförbud. På ett område tror jag dock att ett förbud skulle kunna göra nytta. Det gäller reklamen. Man kunde bedriva en effektiviserad information om konsumtionsgifternas farlighet och införa förbud mot en kommersiell marknadsföring av dessa gifter.

Herr talman! En uppgift kan ofta te sig svår, ibland nästan olöslig. Den historiska erfarenheten har visat att det mänskliga förnuftet långt ifrån alltid fått vara bestämmande. Men det slutliga nederlaget står man inför först då man upphört tro på det mänskliga förnuftet och dess möjligheter.

Under förhoppning att den alkoholpolitiska utredningen kommer att ta hänsyn till de intentioner jag här anfört, yrkar jag bifall till skatteutskottets förslag.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Mängden av motioner vid årets riksdag visar en växande opinion i mellanölsfrågan. Låt mig här tala om fakta.

Ur ett par dagars tidningar hämtar jag bl. a från den aktuella skollockouten under rubriken "Stoppa mellanölet under konflikten" följande: "Stoppa mellanölsförsäljningen omedelbart. Annars kommer mellanölet att skapa kaos i skolorna under lockouten. — Eleverna man i Skolöverstyrelsen, Claes Ågren, fasar för utvecklingen i klassrummen."

Han säger: "Vi är medvetna om att knarkmissbruket kommer att öka. Det gäller storstäderna. Men mellanölsproblemet är sjutusen gånger värre. Missbruket har ökat oerhört den senaste tiden. — — Vi kräver att mellanölsförsäljningen stoppas tills vidare. Det har ju visat sig att 18-årsgränsen vid försäljning inte efterföljs alls. Elever på grundskolan har lika lätt att köpa ut några flaskor som 20-åringar. — — Det vore heller inte en dag för tidigt att 'mellanölsmaffian' — bryggerierna — visade sitt ansvar i en sådan här situation."

Det är alltså en ungdomens egen talesman som gör ett sådant uttalande. Han kan inte beskyllas för att ha den äldre generationens moraliserande inställning.

En annan rubrik säger: "Chock för 12-årig flicka: Pojkar dödade hennes häst. Hur kan människor handla så grymt och meningslöst — — skolflickan René Jonsson, 12, Oskarshamn, är i dag alldeles nedbruten och förtvivlad.

I dag skulle hon ha deltagit i en ridtävling med sin ridhäst Fabiola, — — hennes ögonsten. — — Men natten till fredagen tog sig två ynglingar i 16-årsåldern in i stallet. De var berusade av öl, de hade tidigare varit i stallet på dagtid och visste därför hur man kunde ta sig in i det även på natten." De misshandlade hästen så svårt att den några timmar senare avled.

Den tredje faktiska händelsen: "Hon blev påkörd av ölberusade pojkar och lämnad i 15 graders kyla — nu är hon invalid för livet." Den rörande rubriken lyder: "Jag vill inte att de skall få hårda straff." Men flickan säger också: "Ibland blir jag hemskt sur på pojkarna. Då önskar jag att de fick se vad de ställt till med — att de fick se sårerna på mina benstumpar." Olyckan hände på juldagen. Karin försökte lifta på en livligt trafikerad

väg i Göteborg. Hon påkördes då av några mellanölsberusade pojkar, 13–15 år gamla, som körde en stulen bil i 100 km fart. Hon slungades fem meter från vägen vid sammanstötningen. Pojkarna fortsatte färden som om ingenting hänt. De stal i stället en annan bil, raggade upp några flickor och skröt om sin eskapad.

Är det underligt om man, när man vet att det gäller levande människor, reagerar inför dessa fakta som inte kan bortresoneras? Vi vet också att det gäller de yngsta generationerna. Är det då inte vår plikt att göra något åt det?

Man må diskutera sammanställningen i Thornell–Markéns bok som nu flera talare har uppehållit sig vid, men det gäller dock en faktasamling, hur man sedan vill bedöma dess vetenskapliga värde. Jag kan i och för sig inte se att det skulle innebära ett förringande om en vetenskaplig undersökning samtidigt kan vara opinionsbildande. Men författarna förklarar just genom den mångfald citat som de återger hurudan uppfattningen är bland ungdomarna och bland dem som har med ungdomsgårdar o. d. att göra. De säger: Det är bland ungdomen som mellanölet brutit in och fått den starkaste genomslagskraften. Ölbruk florerar nu ända ner i 10-årsåldern. Att supa mellanöl är ”inne” bland de flesta, och med supa menas just att man håller i sig mer eller mindre regelbundet för att uppnå olika grader av berusning.

Ungdomarna som gjort undersökningen har kommit på spåren en annan intressant sak – som också återfinns i utskottets betänkande – nämligen att mellanölsvännerna slår hårt på det förhållandet att fylleristatistiken inte går uppåt.

Att fylleriet reellt minskar är väl riktigt så till vida att ungdomarna inte blir stupfulla av öl utan i stället blir bråkiga och oregerliga. Frågan är också vad fylleristatistiken kan ta upp i vår tid med den hårda belastning som polisen har och med den benägenhet man väl ofta har att inte blanda sig i om man ser ett gäng bråkiga ungdomar. Polisen försöker få dem att gå sin väg, och de flyttar sig då bara till någon annan plats i samhället.

Herr Wennerfors polemiserade mot mig med anledning av den av mig väckta motionen om att mellanölet skall förvisas till systembutikerna. Jag måste säga att jag hellre apostroferas som reaktionär av herr Wennerfors än jag såsom han på s. 9 i boken om mellanölet skyltar som interpellant 1963 och som motionär 1964 med påståenden om att mellanöl skulle medföra en övergång från starksprit till lättare alkoholdrycker. Vi har kanske förut trott på detta, men det förhållandet att det gäller de allra yngsta gör nu hela mellanölsproblemet oerhört allvarligt.

Angelägenheten av att mellanölsförsäljningen flyttas till systembutikerna bestyrks av en del repliker i den nämnda undersökningen. På frågan om det inte är farligt att dricka mellanöl svarar den 13-åriga Eva-Lena: ”Då skulle man inte få köpa det överallt.” Lennart, 14 år, svarar på samma fråga följande: ”Nej, det finns ju att köpa överallt.” Vi som har gått in för en mellanölsförsäljning i systembutikerna blir ytterligare stärkta i vår övertygelse när vi ser att detta är ett motiv för de allra yngsta.

Råkar de äldre komma in på Systemet, herr Wennerfors, får vi väl lita något på svenska folket, vars omdöme herr Wennerfors alltid prisar så

högt. Man kan också i många avseenden ha anledning att sätta det mycket högt. Att man skulle underlåta att överföra mellanölsförsäljning till systembutikerna på grund av risken att någon som kommer in där också skulle köpa litet brännvin är emellertid ett argument som inte håller. Vi får inte in 10–14-åringarna på Systemet.

Insättande av upplysningskampanjer, frivilliga åldersgränser vid försäljningen av mellanöl åt ungdomarna hjälper något men inte mycket. I detta sammanhang skall man nog inte lägga skulden så hårt på skolan som herr Wennerfors gör. Det torde inte finnas någon lärare som inte känner till de risker ungdomarna i dag löper genom bruket av alkohol, mellanöl, hasch och narkotika över huvud taget. Jag undrar om herr Wennerfors lika väl som vi som arbetar i skolan är medveten om att ungdomarna i sådana avseenden är ytterst beroende av sina kamrater. Jag kan nämna ett svar som gavs vid ett enskilt samtal med en ung elev om rökning. Frågan var följande: Skall du inte sluta med rökningen – du vet att den är farlig? Vederbörande, som väl tyckte sig ha oändligt mycket liv framför sig, gav följande svar: Då dör jag hellre ett år tidigare. Det var ändå fråga om en eljest klok och vaken gymnasist, men så resonerar man när man är mycket ung.

Det är därför vi inte kan komma till rätta med problemet genom att anslå ytterligare några miljoner till upplysning. Vi måste helt enkelt göra det svårare att komma åt mellanölet, som omvitnat är infarten till alkoholmissbruk i många former. Något måste ske i detta avseende, och skatteutskottet sätter sin förhoppning till den omständigheten att alkoholpolitiska utredningen under trycket av en allt bredare opinion i vårt land skall behandla mellanölsfrågan med förtur. Av debatten i dag har det framgått att så tycks ske, och det är glädjande, ty annars har man ju ibland känslan av att där gäller ett slags tröghetslag. Följande uttalande i en tidningsledare är nog så riktigt:

”Vad blir det av allt detta? Svårt att säga – tröghetslagen gäller på nykterhetsfrågans område. Riksdagsmän kan läsa om alkoholens härjningar ena dagen och den andra rösta ner även blygsamma förslag. Tänk om något annat medel skulle orsaka eller medverka till 5 000 dödsoffer om året! Då skulle det snabbt bli en folkresning. Men alkoholens härjningar är något gammalt och vant.”

I förhoppning om att vi vid nästa riksdagssession har några konkreta förslag att ta ställning till har jag inget yrkande denna gång men hoppas som övriga talare på att behandlingen sker skyndsamt.

I detta anförande instämde fru Hambraeus (c), fru Berglund (s), herrar Eriksson i Bäckmora (c) och Peterson i Karlskrona (s), fru Normark (s) samt fröken Pehrsson (c).

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner allra största respekt för fru Åsbrinks inlägg, hennes starka intresse och engagemang för det här mycket stora problemet. Vi är många här som skulle kunna redovisa en mängd fall som sannerligen är oerhört tragiska och olyckliga. Jag är alltså helt överens med fru Åsbrink om att det måste vidtagas åtgärder. Det är kanske bara

så att vi har litet olika utgångspunkter.

Det är en sak som förvånar mig, och det är närmast därför jag begärt ordet, nämligen det sista fru Åsbrink sade om informationen. Det överraskar mig litet att fru Åsbrink, som representerar skolan, den institution i samhället som skall sprida kunskaper och informationer, inte tillmäter informationen riktigt den stora betydelse som många av oss andra gör.

Jag skall inte använda ordet fostran – det finns inte med i den nya läroplanen – vi skall hjälpa eleverna med deras personlighetsutveckling, vi skall ge dem kunskaper och färdigheter, utveckla deras omdöme. De skall lära sig att tänka klart och självständigt och kritiskt. Vi skall hjälpa dem att stå emot den propaganda som trummar emot dem. Eleven skall hjälpas att bena upp olika problem och kunna ställa olika påståenden mot varandra. Krävs det inte för detta, fru Åsbrink, kunskaper? Krävs det inte kunskaper om alkoholens verkningar, hur olika rusdrycker påverkar oss, kunskaper om skaderisker i samband med bruk av olika alkoholdrycker?

Jag är, som sagt, litet förvånad över det sätt på vilket fru Åsbrink yttrade sig. Jag skulle med största tillfredsställelse motta beskedet att jag har missförstått vad hon sade och att fru Åsbrink instämmer med oss som anser att vi har försummat informationen i 15 år och att det nu är på tiden att vi satsar mer än 5 miljoner kronor per år. Förra året motionerades det om 10 miljoner. I år finns det också en motion där beloppet 10 miljoner nämns. Och det måste satsas omkring 10 miljoner på en enda informationskampanj! Det är alltså en ordentlig satsning det är fråga om, fru Åsbrink.

Fru ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har, herr Wennerfors, aldrig underkänt informationen och undervisningen. Det var därför jag tog lärarna i försvar vilka, som jag sade, alla känner till riskerna med mellanölet. Därmed anser jag det självklart att de också talar om det. Men vi i skolans värld blir tyvärr ofta varse att det finns en skillnad mellan teori och praktik. Vi ser hur ungdomarna i själva verket reagerar i det dagliga livet.

Skolan förtröttas inte att ge undervisning, information och kunskaper. Men mot avsaknaden av den mognad som behövs för att stå emot kamraters tryck och strömningen i tiden att det är modernt och "inne" att dricka mellanöl kämpar, som vi ser, skolan många gånger förgäves, dock utan att ge upp hoppet. Vi som arbetar i skolan känner, som sagt, till skillnaden mellan teori och praktik, och vi vet att det inte räcker att freda sitt samvete med att säga att staten skall lägga ett par miljoner till på informationen. Vi vet att det icke är hela lösningen av frågan. Det är omodernt att tala om att man skall skydda tio- tolvåringar, men icke förty tror jag att det är ett begrepp som vi måste bli varse i vårt samhälle, att det är fråga om skydd. Vi skall inte bara tro att tioåringarna allsidigt kan bedöma problemen, ta ställning till framlagda fakta och sådant. Min erfarenhet som lärare jävar det påståendet. Jag vet att det krävs information och hjälp i form av att man t. ex. gör mellanölet svåråtkomligare.

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

Mellanöl, m. m.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det låter som om jag skulle ha en annan uppfattning beträffande ölbruket bland tolvåringar. Vi är helt på samma linje, även beträffande elvaåringar, tolvåringar, trettonåringar och ända upp till sexton-, sjutton- och artonåringar. Det är inte det som det är fråga om. Jag har heller inte skjutit skulden på lärarna. Jag sade i mitt inlägg från talarstolen att det är huvudmännen, skolmyndigheterna, som varit försumliga gentemot lärarna. Jag tror att många, många lärare runt om i landet gör utomordentliga insatser på detta område.

Jag rekommenderar emellertid fru Åsbrink att ta kontakt med Biologilärarnas förening och fråga om dessa lärare varit nöjda med den undervisning som de fått i alkoholkunskap under de senaste 15 åren. Den har varit miserabel. Men trots detta har dessa lärare med sina dåliga kunskaper t. o. m. måst undervisa klasslärarna om hur man skall undervisa i alkoholkunskap. Alkoholkunskap kan inte heller ingå som examensämne för lektor. Det är ytterligare ett belägg för utrymmet för alkoholkunskapen i skolan.

Fråga lärarna i samhällskunskap vad de fått för kunskaper på detta område. Jag är säker på att de gör allt vad de kan men de skulle kunna utträta ofantligt mycket mera, om vi inte försummat just detta.

Det är sådant som vi kanske inte skulle tala med lärarna om utan med skolmyndigheterna i samhället.

Fru ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Brister har väl både skolor och skolmyndigheter, men jag tycker nog att herr Wennerfors skjuter för hårt på samtliga institutioner. Lika väl som man menar att en grundskoleelev eller en gymnasieelev skulle kunna ta ställning till fakta får man utgå ifrån att lärare i samhällskunskap och dithörande ämnen är så intresserade av samtiden och dess problem att de själva kan inhämta och har inhämtat kunskaper om ett av tidens stora problem. Jag tror inte man skall skylla bara på utbildningen, utan man har rätt att begära att lärarna känner till dessa sammanhang.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Skatteutskottet har fått så många rosor och knappast någon kritik att det inte krävs något försvar från utskottets talesmans sida. Men jag har ändå ansett att jag borde göra några kommentarer till betänkandet.

Problemet allvar har vi inom utskottet inte ansett oss behöva diskutera; det står klart för alla riksdagens ledamöter. Jag har också efter den diskussion som vi fört i denna fråga i riksdagen tidigare fått den uppfattningen att det inte här främst gäller mellanölets förödande verkningar utan mera en teknisk eller procedurartad fråga.

Förra året uttalade bevillningsutskottet enhälligt sin oro över det problem, särskilt för ungdomarna och för trafiksäkerheten, som den ökade konsumtionen av mellanöl syntes innebära. Utskottet förutsatte då att alkoholpolitiska utredningen skulle behandla problemet med förtur.

Riksdagen godkände utskottets betänkande.

Riksdagen räknade självfallet med att utredningen skulle effektuera dess beslut. Bevillningsutskottet hade visserligen följt sin praxis att inte skriva yrkandet i klämman, vilket andra utskott vanligtvis gjorde, men det framgick klart och tydligt att det var fråga om en beställning. Men det synes som om det inte har blivit någon förtursbehandling inom utredningen. Herr Wennerfors säger att utredningen under de senaste månaderna ändå har sysslat med denna fråga, men såvitt jag förstår har inget beslut fattats och vi har inte fått besked om att utredningen behandlar frågan med förtur såsom riksdagen har beslutat.

Det nya som nu har inträffat är att utredningen avser att framlägga sitt huvudbetänkande redan nästa höst, alltså 1972. Det blir i så fall något tidigare än vad vi hade räknat med, och kravet på att mellanölsfrågan skulle behandlas med förtur kan därför sägas ha minskat i styrka. Det är alldeles uppenbart att det bästa för riksdagen är att ha hela det alkoholpolitiska problemet presenterat för sig med remissvar och allt sådant när den skall ta ställning till mellanölsfrågan. Men med hänsyn till de vittomfattande problem som utredningen har att behandla, menar vi från utskottet, att det torde vara väl optimistiskt att räkna med att utredningen skall hinna framlägga något huvudbetänkande nästa års höst. Och även om den skulle kunna hinna med det, menar utskottet, kommer dess betänkande att omfatta så många problemkomplex på alkoholpolitikens område, att ett slutligt beslut efter remisser o.d. ändå blir relativt avlägset.

Det är med hänsyn därtill och till frågans vikt – och inte minst med tanke på att nytillkommande problem på alkoholområdet bör behandlas så snabbt som möjligt – som skatteutskottet enhälligt anser att mellanölsfrågan bör behandlas skyndsamt och med förtur.

Det är alltså som herr Wiklund i Stockholm sade, klartext även i år. Utskottet syftar här på ungdomens mellanölskonsumtion. Vi säger att ju tidigare ett alkoholberoende uppstår, desto svårare blir konsekvenserna. Det är egentligen vår enda motivering; vi anser att skälen är uppenbara för alla.

Utskottet menar dock att förslaget bör komma från alkoholpolitiska utredningen, som har att bedöma alla dessa problem och därför lättare kan inordna eventuella åtgärder i belysning av hela det material utredningen har att överblicka.

Jag förstår inte riktigt vad herr Wiklund menar när han säger å ena sidan att riksdagen måste kunna få frågan om mellanölet grundligt penetrerad och å andra sidan att man skall skynda på. Det går kanske inte att förena dessa båda krav; vi får nog finna oss i att vi måste ta ställning till frågan utan att kunna sätta in den i dess stora sammanhang. Men utskottet anser att saken är så allvarlig att vi vill ha ett förslag från utredningen.

Det är uppenbart att ett omedelbart bifall till motionerna skulle få konsekvenser som riksdagen omöjligen kan förutse. Låt mig som exempel ta förbudet mot tillverkning och försäljning av mellanöl. Vad skulle det i praktiken betyda? Så handlar riksdagen helt enkelt inte att den bara fattar beslut utan att ta hänsyn till alla konsekvenser. En fördubbling av

skatten på mellanöl vill vissa motionärer ha, men vad skulle det betyda? Jo, att skatten på mellanöl skulle bli 60 öre högre per liter än skatten på starköl. Alla förstår att man inte fattar beslut bara på en punkt utan att ta hänsyn till konsekvenserna på andra punkter.

Vad försäljning endast i systembutiker får för konsekvenser har Systembolaget förklarat för oss förra året; man må acceptera det eller inte. Herr Wennerfors har här initierat redogjort för de besvärligheter som den metoden får med sig. Visst kan man säga att vi ändå skall besluta att man skall sälja mellanöl endast i systembutikerna, oavsett vilka konsekvenser det får, eftersom det här problemet är så allvarligt. Men utskottet har icke ansett att man kan förfara på det sättet utan vill ha sin utredning som klargör vilka konsekvenser det blir även i det avseendet.

Alla dessa problem, menar vi, bör närmare klarläggas innan riksdagen fattar beslut i anledning av motionerna. Det föreligger alltså inget ställningstagande i sak till motionerna. Utskottet följer endast den praxis som råder i Sveriges riksdag: att frågorna skall vara grundligt utredda och att vi skall ha klart för oss alla konsekvenser det får när vi fattar beslut.

Herr talman! Ställningstagandet till övriga motionsyrkanden menar vi bör anstå till dess alkoholpolitiska utredningen framlagt sitt huvudbetänkande. Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Herr Wennerfors, som är mellanölets främste förespråkare i denna kammare, var förvånad över att så många motionärer kommer tillbaka till denna fråga när vi så sent som under höstrikdagen hade en stor debatt om mellanölet. Jag kan delvis förstå herr Wennerfors i den situationen där han befinner sig. Det måste vara ytterligt besvärligt att ha varit med om att driva på tillkomsten av detta mellanöl, som enligt vad utvecklingen sedan har visat innebär så stora vådor för hela vårt samhälle.

I det betänkande från bevillningsutskottet som vi diskuterade i höstas sades att man borde vänta på alkoholpolitiska utredningens förslag, och detta betonas även i dagens betänkande från skatteutskottet. I min motion, nr 616, har jag respekterat det betänkandet som lämnades i höstas. Den gången ställde jag frågan till utredningens ordförande, som då satt i kammaren, när alkoholpolitiska utredningen skulle kunna vara färdig att lägga fram sitt förslag. Om den saken sades ingenting i bevillningsutskottets betänkande. Nu säger skatteutskottet att förslaget kan väntas till hösten 1972. Det innebär att riksdagen i bästa fall under 1973 kommer att kunna ta ställning till frågan. Så länge får vi alltså ge oss till tåls trots den situation som råder på detta område. Det tycker jag för min del inte är tillfredsställande. Därför menar jag att vi under tiden måste göra någonting. I min motion anholder jag i andra att-satsen att en informations- och upplysningskampanj om effekterna av ölkonsumtionen genomföres, varvid man bör inte minst belysa vådan av sådan konsumtion i samband med framförande av motorfordon.

Man kan ha vilken uppfattning som helst om värdet av den här skriften, som vi alla fått oss tillsänd, men jag tror ändå att den har en hel del att säga oss. I varje fall visar utfrågningen av ungdomarna att vad de

saknar är kunskap om ölet och dess verkningar. De säger att de dricker öl därför att andra dricker. Det beror alltså på gänget, på föredömet. Ungdomarna säger också att ölet inte är farligt, ty annars skulle man inte få köpa det så som man nu gör. Det sägs t. o. m. i några svar: Det är ju ingen alkohol. Ja, så litet vet man om det som man dricker i så pass stora mängder. Flera av ungdomarna säger ändå att de berusar sig. De dricker 8 – 10 burkar åt gången, och den mängden är ju detsamma som en 37:a renat. Så mycket sätter dessa ungdomar i sig en kväll. Det beror på bristande kunskaper, avsaknad av en information som vi, samhället, inte har givit dem. Ansvaret för att ge dem den informationen borde vila på oss, när vi har släppt mellanölet fritt.

Tyvärr har vi inte massmedia med oss när det gäller denna information, och vi har reklamen emot oss. I det avseendet vann vi ju litet vid höstens debatt, ty då framkom det att regeringen hade tillsatt en utredning, som skulle se över problemet ur tryckfrihetsförordningens synpunkt för att möjliggöra ett reklambud. Nu är det att hoppas att denna utredning inte skall ta så lång tid som den alkoholpolitiska utan att den skall komma snabbare.

Utskottet har ju en förnämlig recit i sitt betänkande. Man talar om vad som har förevarit. Men själva utskottsbetänkandet som sådant ger oss inte stora förhoppningar. Det är förvånansvärt att man inte kunnat ta fasta på de motionsuppslag där det talas om en utökad informations- och upplysningskampanj fram till dess att vi får en ny lagstiftning på detta område. Vi kan inte här i riksdagen sitta med armarna i kors när lärarna, polismakten, ungdomsledarna och även föräldrarna ber om åtgärder. Vi har ändå ett ansvar här som vi inte kan komma ifrån.

Jag sade tidigare att vi har mycket emot oss, bl. a. reklamen. I den lilla skrift jag nämnde kan vi också läsa vad SÖ-chefen säger om den saken:

”Mellanölsreklamen har – man känner sig frestad att säga samvetslöst – inriktats på ungdomsgrupperna. Enligt min åsikt är denna modernt förledande reklam direkt ansvarig för många personliga tragedier och för en kraftig försämring i själva utgångsläget i kampen mot alkoholskador.”

Och SÖ-chefen tillägger:

”Jag tvekar inte att säga, att reklamen för mellanölet alltmer har kommit att framstå som något av ett socialt sabotage, ett av profitintressen dikterat attentat mot ungdomen.”

SÖ-chefen om någon bör känna och känner också trycket, och han har alltså uttalat sig klart i denna fråga. Men vi har inget stöd från massmedia som radio och TV. Inte det minsta lilla underhållningsprogram kan ju sändas utan att spriten måste flöda i glasen. Sådant är inget föredöme för ungdomen, ingenting att ta fasta på när ungdomarna söker vägar för sitt umgänge med kamraterna.

Man borde, menar jag, nu ha tagit chansen att åstadkomma en förbättring. Utskottet hade kunnat göra detta genom att skriva till Kungl. Maj:t och begära ökade insatser på detta område till dess att riksdagen kan ta ställning till alkoholpolitiska utredningens förslag.

Herr talman! Jag ställer inget yrkande, ty jag anser det meningslöst att yrka bifall till min motion när ett enhälligt utskott står bakom betänkandet. Men jag har heller ingen anledning att yrka bifall till

utskottets hemställan, eftersom utskottet i och för sig säger så förskräckligt litet.

I detta anförande instämde herrar Persson i Heden, Norrby i Gunnarskog och Polstam (samtliga c).

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! I stort sett kan jag inskränka mig till att instämma i de yttranden och synpunkter som framförts av herrar Wiklund i Stockholm och Henmark samt fru Åsbrink och herr Magnusson i Nennesholm. Jag vill bara konstatera att ingen i denna sal och ingen ute i vårt samhälle med ansvar torde kunna förneka att mellanölet i dag är ett stort problem, speciellt vad gäller ungdomssidan. Herr Henmark påpekade mycket riktigt att problemet undan för undan ökat i omfattning under hela den tid som mellanölet funnits.

Jag tror inte att man överdriver om man säger att införandet av mellanölet var ett misstag, särskilt mot bakgrunden av att man försvarade mellanölets införande med att det skulle minska konsumtionen av starkare drycker. Alkoholkonsumtionen i dess helhet har under de år som förflutit bara ökat. Och jag tycker att man gör en felaktig statistikredovisning när man jämför konsumtionen av starkare och svagare alkohol-drycker och säger att konsumtionen av starkare drycker minskat därför att konsumtionen av svagare drycker ökat. Man kan ju konstatera att både konsumtionen totalt och konsumtionen av starkare spritdrycker har ökat. Jag tycker att det är en helt felaktig redovisning. Man kunde i stället klart ha tillstått att alkoholkonsumtionen i samhället har ökat. Och att mellanölskonsumtionen har ökat torde inte bidra till att göra bilden vackrare. Det bevisar bara att den målsättning man hade när mellanölet infördes, alltså att det skulle minska konsumtionen av starkare spritsorter, inte har kunnat infrias.

Alkoholpolitiska utredningen tillsattes som bekant 1965, alltså för fem och ett halvt år sedan, och många har fått det intrycket att utredningen tidvis nästan har kapsejsat — eller kört i drickat, vilket uttryck man nu skall använda. Utredningen torde emellertid inte sakna arbetsmaterial, och det har herr Wennerfors som ledamot av utredningen också redan konstaterat och dokumenterat här. Om utredningen nu har mellanölet uppsatt med förtur på sin föredragningslista vill jag bara uttrycka den förhoppningen att utredningen kommer att presentera ett förslag i frågan inom rimlig tid. Man kan emellertid dela herr Brandts dubier om att utredningen på den tid som aviserats, fram till hösten 1972, skall kunna vara klar med hela sitt omfattande arbete. Beträffande mellanölet torde man dock efter skatteutskottets nu presenterade utlåtande och debatten här i dag kunna hoppas att utredningen inom en snar framtid framlägger ett genomarbetat, konstruktivt och radikalt förslag i frågan.

Som invändning mot motionen 603, som jag har medverkat till, anförde herr Brandt att dubbel skatt på mellanölet skulle innebära högre skatt än skatten på starkare alkoholdrycker. Då vill jag erinra om att motionens yrkande var att vi i avvaktan på alkoholpolitiska utredningens

förslag i frågan skulle ta denna dubbla skatt. Jag behöver väl inte påminna skatteutskottet om att utskottet har initiativrätt. Om en enkel motionär föreslår något som inte är fullständigt, torde ett så initierat och initiativkraftigt utskott som skatteutskottet kunna följa upp frågan och höja skattenivån, så att de båda skattesatserna inte kommer i konflikt med varandra – om utskottet nu vill göra något. Observera att förutsättningen var att denna skatt skulle uttas under tiden som vi väntar på alkoholpolitiska utredningens förslag. Om motionens förslag hade bifallits skulle det också ha kunnat få en i dagens läge inte så obetydlig bieffekt, när det är så ont om pengar i statskassan, nämligen att den högre skatten ju skulle ha ökat inkomsterna. Samtidigt skulle den måhända – och det var den effekten vi motionärer först och främst eftersträvade, eller i varje fall var det bakgrunden till vår motion – ha minskat mellanölskonsumtionen. Kanske hade vi då fått båda effekterna, vad vet jag? Men det hade varit värt att pröva. I varje fall hade det varit bättre än att ingenting göra alls.

Herr talman! Utskottet har i sitt betänkande understrukit det problem som här finns särskilt på ungdomssidan och klart sagt ifrån att skyndsamma åtgärder är nödvändiga för att bryta utvecklingen när det gäller ungdomens konsumtion av mellanöl. I likhet med flertalet motionärer – och där räknar jag även in undertecknarna av motionen 603 – förväntar utskottet att alkoholpolitiska utredningen behandlar mellanölsfrågan och framlägger förslag i ärendet snarast. Jag finner mig därför inte behöva ställa något yrkande i anslutning till motionerna utan vill bara uttrycka förhoppningen att alkoholpolitiska utredningen snarast måtte presentera ett väl genomarbetat, radikalt och konstruktivt förslag.

Herr tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! De motioner som nu behandlats av skatteutskottet hänvisar i flera fall till gjorda uttalanden och utredningar som enstämigt pekar på att vi, om ingenting speciellt görs, riskerar att inom några år stå inför en mycket utbredd ungdomsalkoholism, en ungdomsalkoholism så stor att vi kanske inte ens kan ana dess omfattning.

Nu hör man då och då folk säga att detta inte är mellanölets fel. Vi hörde nyss herr Wennerfors uttala att det lika gärna kunde vara så att ungdomar säger att det är mellanölet som förorsakat problemen trots att man vet med sig att man använt starksprit. Sådana osanna intervjuuttalanden kan naturligtvis förekomma då och då; eftersom alla skäller på mellanölet kanske det känns lättare att skylla på mellanölet om man har dåligt samvete för att man berusat sig. Men alla vi som arbetar med ungdom, i skolor eller på ungdomsgårdar, och alla de som över huvud taget kommit i kontakt med ungdom kan väl utan svårighet konstatera att mellanölet, vare sig man dricker det direkt ur burk eller på pub, utgör ett mycket väsentligt inslag i ungdomsumgänget över huvud taget. De siffror som undersökningen av pedagogiska institutionen i Stockholm kommit fram till och som herr Wennerfors litet arrogant avvisade, säger i

alla fall att 84 procent av dem som är under 16 år regelbundet dricker mellanöl och att 46 procent dricker mer än sex burkar per vecka och därmed är att betrakta som storkonsumenter. Vad som är ännu allvarligare, tycker jag, är att man räknar med att var fjärde elev på mellanstadiet, alltså de som är mellan 9 och 12 år, dricker mellanöl regelbundet.

Vi är alltså överens om att vi har ett problem. Det besvärliga i läget är också att väldigt mycket av den positiva samhällsvårdande verksamhet som vi satsar så mycket pengar på – jag tänker t. ex. på ungdomsgårdar och på den elevvårdande verksamheten i skolorna – försvåras eller fullständigt omöjliggörs på grund av mellanölet. Det verkar ganska meningslöst ibland att hålla på och bygga upp ett skolsystem med elevvårdskonferenser och med effektiva åtgärder i form av elevanalyser och individuella behandlingsprogram när skolan inte kan vidta åtgärder på det område där orsakerna till problemen är att finna, alltså inte har möjlighet att kontrollera konsumtionen av mellanöl. Samma sak gäller för ungdomsgårdarna.

Utskottet har självt betonat att mellanölet utgör en trafikfara. Därtill kommer kriminalitet och andra problem av social och individuell art. Men den risk som kanske ändå är allra störst är att mellanölet lätt blir en inkörsport till starkare berusningsmedel.

Då kan man fråga sig: Vilka är orsakerna till att detta problem håller på att växa oss över huvudet? Man kan ha många uppfattningar om detta. Men det är i alla fall ganska klart att den intensiva reklamsatsning som gjordes då mellanölet släpptes fritt och som var inriktad direkt på ungdomen som målgrupp blev för stark för att ungdomen skulle kunna stå emot. Dessutom balanserades den inte av en lika systematisk information om mellanölets skadeverkningar. Sedan är det klart att det faktum att det är lätt att köpa mellanöl överallt bidrar till att göra problemet större. Men ännu allvarligare är en tendens som omvittnas av många, nämligen att man medvetet dricker för att bli berusad och alltså fly från verkligheten. Jag tycker att detta känns som en uppmaning till oss i ansvarig ställning. Vi har alltså skapat ett samhälle där ungdomen upplever en sådan otrygghet och oro inför framtiden att man känner ett behov av att ständigt fly från det samhälle man befinner sig i och vilket vi tycks tolerera.

Jag tror inte att man skall överdriva betydelsen av undervisning i skolan. Det är klart att skolan borde ha en mycket mer systematisk och målinriktad undervisning om alkoholen. Men vi kan ju ta exempel från den könsrollsundervisning som förekommer i skolan. Vi ser ju hur lätt den motarbetas av t. ex. reklamen som för fram andra könsroller. Eller vi kan se på skolans försök att skapa individuellt väl utvecklade harmoniska medborgare som är positiva till andra människor och hur de försöken motverkas av samhällsföreteelser utanför skolan. Det föreligger precis samma problem vad gäller mellanölet.

Tyvårr finns också föräldrar som har den uppfattningen – en uppfattning som framskyttade även i herr Wennerfors' anförande – att någonting måste ungdomarna ha och att det då är bättre med mellanöl än narkotika. Att detta är en missuppfattning står klart när vi vet att

mellanölet mycket ofta är inkörsporren till narkotika.

Den mycket sofistikerade reklamen med ungdom, trivsel, skön stämning, levande ljus och allt sådant som hör ungdomskulturen till har bidragit till att mellanölet blivit en integrerad del av ungdomssamvaron. Det kan hända — det vet vi ingenting om — att man hade fått samma ökade konsumtion av någon annan dryck, om man hade satsat lika mycket pengar på reklam för Coca-cola, Zingo eller vilken dryck som helst. Vi skall nog inte utan vidare tro att ungdomarna, om de inte haft mellanölet, hade druckit starksprit i stället. I så fall skulle ju reklamen för läskedrycker slopats för länge sedan.

Frågan är vad som skall göras nu. Som medmotionär är jag glad för att utskottet har uttalat sig mycket positivt för uppfattningen att åtgärder hastar.

Man blir dock ganska betänksam när man ser vad alkoholpolitiska utredningen har ägnat sig åt under sin sexåriga tillvaro. Den tillsattes 1965. Några tilläggsdirektiv har alkoholpolitiska utredningen inte fått, och sådana har alltså inte kunnat försena dess arbete. Utredningen har avgett ganska många yttranden men bara ett enda betänkande. Detta kom den 15 juni 1970 och avsåg organisationen av utskänkingskontrollen.

Alkoholpolitiska utredningen har redovisat vad den för närvarande sysslar med. Målsättningen är — och kan betraktas som vacker — att där så är möjligt bör tro ersättas av vetande. För att nå det målet har man gjort en sociologisk undersökning som hade till syfte att kartlägga konsumtionsvanorna hos olika befolkningsgrupper, attityder och inställningar till konsumtionen. Denna undersökning har utförts på 3 000 personer, som utgör ett tvärsnitt av populationen, och på 2 000 ungdomar i åldern 15–25 år. Den undersökningen blev färdig hösten 1968. Det beräknades att slutrapporten skulle kunna avlämnas hösten 1969, och den skall ingå i det slutliga betänkandet som skall framläggas hösten 1972. Utredningen kommer alltså att stödja sig på en undersökning som, när betänkandet läggs fram, är fem eller sex år gammal.

Man avser vidare att göra en statistisk undersökning i syfte att utreda sambandet mellan alkoholbruk och sociala förhållanden. Det föreligger ingen uppgift huruvida denna utredning ännu har påbörjats eller när den i annat fall skall påbörjas. Det är kontrollstyrelsens statistiska sektion som svarar för den undersökningen.

Man avser vidare för det tredje att utföra en statistisk ekonomisk undersökning i syfte att utreda hur de ekonomiska faktorerna påverkar alkoholkonsumtionens storlek och inriktning. Inte heller beträffande denna undersökning går det att få fram några uppgifter huruvida den har påbörjats. I den undersökningen skulle olika konsumentgruppers speciella egenskaper kartläggas — jag föreställer mig i vad det avser alkoholkonsumtionen, trots att det inte direkt anges.

Man har också bedrivit en försöksverksamhet beträffande fri starkölsförsäljning, vilken emellertid som bekant måste avbrytas.

Denna lilla sammanställning över vad man gjort visar alltså att man inte ägnat något särskilt intresse åt mellanölsfrågan — inte ens tanke- mässigt, tydligen. Däremot avser man att ta itu med skolundervisningen.

En särskild arbetsgrupp har tillsatts i detta syfte. Denna arbetsgrupp har funnit det lämpligt att behandla alkohol, narkotika och tobak i ett sammanhang. Det är ungefär så långt man har kommit.

Slutligen tänker man ta upp frågan om upplysningsverksamheten. Man har haft en överläggning med olika myndigheter, ungdomsorganisationer och nykterhetsorganisationer om upplysningsverksamheten och det statliga stödet till organisationerna för detta ändamål. Man har dock ännu inte tillräckligt underlag för att ta ställning till målet och medlen för upplysningsverksamheten.

Efter sex års arbete i alkoholpolitiska utredningen förefaller det inte vara särskilt mycket som har åstadkommit.

Nu får vi ändå hoppas att utredningen, som trots allt måste ha samlat på sig rätt mycket sakmaterial och sakkunskap och som gjort lägesanalyser, skall kunna föreslå åtgärder som leder till en förbättring av det läge som vi nu gemensamt konstaterat är mycket prekärt. Troligen kommer många av de förslag som framförs i motionerna att kunna tas upp av alkoholpolitiska utredningen och leda till åtgärder som nedbringrar missbruket ibland ungdomen.

Det finns en annan glädjande strömning i tiden, och den är typisk för den ungdomsrevolt som uppstår i många sammanhang. Ett flertal ungdomsorganisationer börjar själva revoltera mot det samhälle som låter ungdomen manipuleras av i det här fallet alkoholproducenter och skickliga reklamkare. SSUH t. ex. har gått ut med devisen "Alkoholvägra" för att bekämpa de risker som ungdomen löper i kontakt med mellanölet.

Det är från den synpunkten jag anser att det måste vara ett rättfärdighetskrav att den generation som ansvarar för samhällsutvecklingen, som sitter i förtroendepositioner i samhället och som är vuxen, solidariskt stöder och hjälper dem som riskerar att drabbas av skada. Man kan inte överlåta åt ungdomen själv att klara av detta. Jag talar nu om mycket unga människor, under 18 år. Detta kan innebära att den vuxna generationen får göra inskränkningar i den egna bekvämligheten och kanske ge avkall på sådant som uppfattas som självklara rättigheter i den egna kontakten med alkoholhaltiga drycker. Detta för att solidariskt kunna hjälpa den ungdomsgeneration som inte själv orkar hålla emot den enorma satsning som nu görs på mellanöl genom reklam och genom den ungdomskultur där man hela tiden måste vara "inne" och en av gänget.

Med dessa synpunkter, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det kan förvåna att en så stor debatt uppstår i en fråga som är under utredning, men jag tror att det är angeläget att den debatten kommer till stånd. Svenska folket frågar sig: Vad gör man på riksdagshåll i denna för så oändligt många viktiga fråga? Det kan vara värdefullt att få höra hur man ser på dessa problem och hur man är beredd att möta dem.

Det var mycket intressant att lyssna till herr Wennerfors, som nu konstaterade att mellanölsreformen har skapat problem. Han var dock en

av de största förespråkarna för den. Just detta att man upptäcker att frågan är allvarlig, att något måste göras, tror jag är viktigt och betydelsefullt. Det kan vara av betydande värde att man ute i landet får del av synpunkter som kommer fram i denna debatt.

För egen del skall jag fatta mig kort. Det har anförts många fakta i debatten och jag skall inte upprepa dem. Även jag har ett förflutet i denna fråga. Mina två interpellationer, den ena redan 1969, får här tala för sig själva. Det är också bara något mer än tre månader sedan vi senast diskuterade mellanölet i riksdagen. Sedan dess har dock en del inträffat som ytterligare understrukt angelägenheten av skyndsamma åtgärder för att bryta den ogynnsamma utvecklingen i fråga om ungdomens konsumtion av mellanöl.

Jag hänvisar som så många andra till skriften av Thornell-Markén "Mellanölet – ett nytt ungdomsproblem" och till de undersökningar om ölproblemen bland ungdom som författarna redovisar. Jag tror inte någon kan ta del av den skriftens innehåll och förbli oberörd. Har man inte tidigare förstått hur allvarlig situationen är bör man förstå det efter att ha läst den skriften.

De politiska partierna i mitt hemlän har sedan vi senast diskuterade frågan här i riksdagen fått ta emot en skrivelse från Valbo kommuns sociala nämnder, skolstyrelse och föräldraföreningsstyrelse. Jag vill citera något ur den skrivelsen: "Mellanölsreformen har fått konsekvenser, särskilt för barn och ungdom, som endast ett fåtal hade förutsett vid reformens genomförande. Den har ur alkoholpolitisk synpunkt blivit ett misslyckande, som riskerar att allvarligt öka de redan tidigare skrämmande alkoholskadorna i vårt samhälle.

Vad som i alldeles särskilt hög grad är ägnat att väcka sociala myndigheters och även skolmyndigheters reaktion i denna fråga är, att mellanölet alltmer blivit en vanlig och lättåtkomlig rusdryck för barn och ungdom långt ner i skolåldern.

Resultatet av mellanölsreformen visar med all tydlighet, att ju mera lättillgängliga alkoholdryckerna görs ju större blir konsumtionen och allvarligare skadeverkningarna. Framför allt har detta visat sig i fråga om ungdomsgrupperna, där vi de senaste åren fått nya konsumtions- och missbruksgrupper ända ner i mellanstadieskolan. Att inför dessa odiskutabla fakta framhärda i en s. k. liberal alkoholpolitik inför trycket från olika kommersiella intressegrupper är socialt oansvarigt. Mänskliga aktiviteter, som leder till allvarlig skada för individ och samhälle måste omgärdas med betryggande restriktioner och ständigt vara föremål för samhällets strävan att nedbringa skadeverkningarna till ett minimum. Den enskildes intresse får på sådana områden underordna sig samhällets intresse av att skapa trygghet och försvarliga förhållanden i samhället."

Man slutar med att vädja till samtliga politiska partier och ungdomsförbund att utan dröjsmål ta upp frågan om alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar till debatt och därigenom söka finna lösningar för en alkoholpolitik, som hindrar asocial spekulation och marknadsföring och som leder till minskad tillgång och efterfrågan på alkoholdrycker och därmed minskade alkoholskador. Jag tycker att det är värt att uppmärksamma när en kommuns samtliga sociala nämnder,

skolstyrelse och föräldraförening vänder sig till de politiska partierna med en skrivelse av en sådan karaktär som i det här fallet. Mellanölets snabba inbrytning i allt yngre åldersgrupper har orsakat missförhållanden, som blivit alltmer uppenbara, inte endast för polismyndigheter, skolmyndigheter och sociala myndigheter, utan även för oroad föräldrar och för en äldre generation, som känner sig alltmer otrygg och osäker i samhället.

I det läget borde det vara självklart att ta upp frågan om mellanölet på nytt, detta så mycket mer som det gamla bevillningsutskottet vid behandlingen av propositionen 1957 i sitt betänkande nr 43 klart sade ifrån att, om inte försöket med mellanölet slog väl ut, man självfallet fick överväga att beträda andra vägar. Så sade utskottet då. Ingen vill väl i dag påstå att försöket slagit väl ut. Enligt utskottets mening var det då en självklarhet att vi måste beträda andra vägar.

Frågan gäller nu, vilka vägar vi skall välja. Det är det problemet som den alkoholpolitiska utredningen arbetar med. Vi hoppas att vi snart skall få ta del av resultatet beträffande det avsnitt av arbetet som gäller mellanölsproblemet. Skatteutskottets kraftiga framhållande av att mellanölsfrågan bör behandlas med förtur och att skyndsamma åtgärder är nödvändiga för att bryta den ogynnsamma utvecklingen i fråga om ungdomens konsumtion av mellanöl kan enligt min mening inte nonchaleras. Visserligen har vi i dag fått höra att utredningen ännu inte tagit ståndpunkt till huruvida man skall komma med delförslag i den här frågan, men jag hoppas att dagens debatt skall leda till att man tar en positiv ställning till utskottets och riksdagens uttalanden. Som motionär hälsar jag utskottets yttrande med verklig tillfredsställelse.

Vilka vägar som skall väljas när det gäller att komma till rätta med de missförhållanden som råder får vi säkert anledning att återkomma till när utredningen framlagt sitt förslag. Men redan nu har vi velat föra fram en del förslag, peka på en del vägar och möjligheter att lösa det stora problem vi här behandlar.

Herr Wennerfors var inne på värdet av att stärka informationen och undervisningen. Jag delar hans uppfattning på den punkten. Jag tror att det är utomordentligt angeläget att så sker. Jag hoppas att riksdagen kommer att stödja mitt förslag om en höjning av anslaget till Centralförbundet för narkotika- och alkoholupplysning och anslaget till nykterhetsorganisationerna. Det är en liten och begränsad höjning, men det kan ändå vara ett uttryck för hur allvarligt vi ser på de här problemen. Den frågan får vi anledning att återkomma till.

Vad jag vill säga är att det inte räcker med ökad information och undervisning. Hur viktigt och betydelsefullt det än är måste det mera till. Likson herr Henmark har jag i en motion pekat på att man skulle göra ett försök med att sluta upp att tillverka och saluföra mellanöl. Man kunde åtminstone göra ett experiment. Det är inte mellanölets skuld, säger man på många håll. Hade vi inte haft mellanölet, skulle vi haft en utveckling med ökad konsumtion av andra alkoholdrycker, heter det.

Ja, men undersök den saken! Låt oss avstå från tillverkning och saluförande av mellanöl en tid för att se hur det kommer att verka. Självfallet finns det många vägar här att beträda. Vad som är angeläget och viktigt är att vi inte nöjer oss med att enbart prata om problemet

utan att vi verkligen kommer till handling. Vad som är väsentligt är att vi utan ny tidsutdräkt kan ta upp frågan till ny prövning och att vi därvid kan finna vägar som för oss ut ur den besvärliga situation vi här befinner oss i. Vi får inte glömma att det är vi äldre som genom våra åtgärder och vår lagstiftning skapar ett så giftvänligt samhälle att våra unga inte kan stå emot trycket. Det är utomordentligt allvarligt.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Låt mig, herr talman, få säga några ord i anslutning till föreliggande utskottsbetänkande. Jag vill helt ansluta mig till vad utskottet anfört beträffande önskvärdheten av att mellanölsfrågan måtte behandlas med förtur i alkoholpolitiska utredningen.

Att mellanölet utgör ett allvarligt ungdoms- och samhällsproblem kan inte förnekas. Den långa talarlistan bär bl. a. vittnesbörd härom. Den liberalisering av alkoholpolitiken, som riksdagen beslutade 1965 och som innebar fritt fram för mellanölet, fick konsekvenser vilka tillskyndarna av beslutet säkerligen inte kunde befara. Man kan knappast öppna en nyhetstidning utan att mötas av rubriker som talar om mellanölets skadeverkningar.

Fru Åsbrink har citerat rubriker från tidningar, som bär vittnesbörd om de skadeverkningar mellanölet medför för dagens barn och ungdom. Varje domare och nämndeman kan med beklämning konstatera att mellanölet varit huvudorsaken till att många av de unga ställts inför rätta. Från polishåll har mellanölet betecknats som ett allvarligt samhällsproblem, ja, till och med allvarligare än narkotika.

Ingen skulle väl i början av detta århundrade tänkt sig att nykterhetstillståndet i vårt land skulle bli sådant på 1970-talet att massor av skolbarn i åldern 12–15 år mer eller mindre regelbundet berusar sig på mellanöl, och att detta mellanöl inköps i våra livsmedelsaffärer. Nu har vi kommit dithän, att oavsett vilken inställning vi må ha beträffande nykterhetsfrågan och alkoholfrågan, så ser vi med verklig oro på mellanölsförbrukningen bland barn och ungdom.

I fjol våras var vi en grupp riksdagsmän från Skaraborgs län som blev uppmanade av barnavårds- och nykterhetsnämnderna i Skaraborgs läns städer att göra en personlig uppvaktning för finansminister Sträng. Därvid skulle vi ge uttryck för den oro som man på ansvarigt håll känner över den rådande situationen beträffande bruket av mellanöl bland dagens barn och ungdom.

Det är givet att man säger sig att åtgärder måste till för att söka finna vägar att komma till rätta med mellanölsproblemet. Därom är vi alla överens. Dagens debatt bär vittnesbörd om det. Även de många motioner som föreligger för utskottsbehandling bär vittnesbörd om hur man från olika håll har tänkt sig att åtminstone delvis komma till rätta med problematiken.

Vi har en alkoholpolitisk utredning som har suttit i många år. Vi förväntar oss att denna utredning snarast möjligt redovisar förslag till åtgärder, som regering och riksdag får ta ställning till. Det är angeläget att denna utredning mycket snart redovisar sitt material, så att vi verkligen kan ta ställning till förslag till omedelbara åtgärder i detta så allvarliga problem.

Dagens verklighet ger belägg för att det hastar, att det inte får dra alltför långt ut på tiden innan utredningen slutför sitt arbete.

Herr talman! Jag är medveten om att denna fråga om mellanölet för dagens barn och ungdom inte är så lätt att lösa. Ingen sitter väl inne med hela lösningarna. Mellanölsproblemet kan ha sin grund i den rotlöshet och otrygghet som inte minst dagens barn och ungdom känner.

Hur skall vi komma till rätta med detta problem?

Kanhända orsaken ligger i hemmen. Ett som är säkert är att hemmen måste ta ett större ansvar i sin fostrargärning av dagens barn och ungdom.

Vi kan med lagstiftningsåtgärder komma ganska långt. Jag har anvisat en väg, nämligen att göra mellanölet litet mera svåråtkomligt. På det viset kommer man till rätta med de värsta avarterna, men man löser inte problemet i dess helhet.

Nej, mina vänner, på detta liksom på andra liknande områden tror jag på den enskilde medborgarens personliga föredöme. Jag tror att man alltför mycket bortser ifrån det personliga föredömet i dagens debatt. Hur skall vi kunna begära att barn och ungdom skall kunna avstå från mellanöl, när vi själva dricker mellanöl, och när vi prisar mellanölet som en mycket god måltidsdryck? Här har vi äldre, du och jag, ett ansvar i den rådande situationen. Jag skall ge en bild av hur det kan vara. Jag kom in på en restaurang och hade med mig en grupp tonåringar. Vi skulle äta en måltid och servitriserna frågade genast: Ni skall väl ha mellanöl? De ansåg det så självklart att det skulle drickas mellanöl att den minsta protest skulle väcka uppseende. Sedan förfasar vi oss över att ungdomarna super sig fulla. Jag tror att det är en tankeställare för oss som angriper mellanölet. Hur är det beställt med oss själva? Vad gör vi personligen för att lära ungdomen låta bli bruket av mellanöl.

Jag vill understryka betydelsen av att vi får en sakligt grundad information, inte en information av den typ som lämnas av bryggerinärningen som med lockande annonser talar om det eller det ölets förträfflighet.

Herr talman! Jag skulle vilja säga mycket mer i denna debatt, men jag tror att herr talmannen med hänsynstagande till den långa debatten ser med välbehag att jag nu slutar. Jag har visserligen motionerat och hade givetvis varit glad om min motion hade blivit bifallen. Nu blev det inte så, men jag är ändå glad över den positiva skrivning som utskottet har presenterat, och jag vill i likhet med utskottet uttala en bestämd förhoppning om att mellanölsfrågan måtte behandlas med förtur och med största möjliga skyndsamhet i den alkoholpolitiska utredningen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag skall inte i detta skede av debatten gå in på någon sakdiskussion beträffande själva mellanölsfrågan dels därför att jag anser att alla argument i det här läget har blivit uttömda, dels därför att, när jag själv sitter i en utredning där denna fråga just nu prövas, det inte finns någon anledning att gå in på en redovisning av skäl för och emot.

Jag skulle bara vilja till skatteutskottets ärade ordförande säga att jag är något förvånad över att han säger sig ha fått det intrycket att den alkoholpolitiska utredningen inte behandlar denna fråga med förtur.

Utredningen är givetvis lyhörd för den mening som riksdagen uttalade i höstas och den satte omedelbart i gång med att samla ihop det material och det faktaunderlag som behövdes för att komma fram till en bedömning. Alkoholpolitiska utredningen har med all den skyndsamhet som varit möjlig arbetat med detta problem. Vi har ännu inte kommit fram till ett ställningstagande, men det är att vänta inom kort och det skulle ha kommit oavsett om denna debatt hade ägt rum i dag eller om motionerna till årets riksdag hade väckts. Under sådana förhållanden vill jag ta fasta på vad utskottet säger i sitt betänkande: "Enligt utskottets mening bör riksdagen inte nu besluta om ändringar som rubbar förutsättningarna för alkoholpolitiska utredningens överväganden." Vidare sägs i betänkandet: "Utskottet finner alltså i likhet med flertalet motionärer att alkoholpolitiska utredningen skyndsamt bör behandla mellanölsfrågan och framlägga förslag i detta ärende."

Jag tolkar detta såsom ett uttalande från riksdagens sida att den vidhåller sin tidigare uttalade uppfattning att alkoholpolitiska utredningens arbete skall vara förutsättningslöst och att den prövning av frågan och det beslut i anledning av prövningen som alkoholpolitiska utredningen kommer fram till står i överensstämmelse med de direktiv som utredningen har fått.

Ingen här i riksdagen och allra minst jag vill förneka det stora allvaret i mellanölsproblemet. Men den förda debatten har också gett vid handen att detta problem är ytterligt mångfasetterat och komplicerat och att det inte är lätt att finna några universallösningar på problemet.

Jag vågar kanske också, herr talman, säga att till mellanölets skadeverkningar även borde räknas detta ämnes märkliga förmåga att mana fram debatter, som är väl långa – i varje fall onödigt långa anföranden. Det gäller ändå en detaljfråga – om än mycket viktig – i ett stort och invecklat problem som vi håller på att utreda.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Frågorna om nykterhetstillståndet, spritmissbruket osv. tillhör dem som har diskuterats i århundraden. Jag håller för närvarande på att läsa en del landshövdingeberättelser, som är ungefär 150 år gamla. I var och en av dem omnämns spritens förödande verkningar i samhället och de problem den hade skapat i hemmen. Om upplysningar och maningar kunde lösa dessa problem vore uppgiften mycket lättare, men tyvärr tillhör spritmissbruket de vanor som är svårast att bemästra.

Det kan kanske framstå som en smula underligt att jag som är absolutist vid olika tillfällen har haft en något avvikande mening i nykterhetspolitiska frågor. Jag har inte sett en höjning av priserna som någon lösning av alkoholproblemet, och det har heller aldrig någonsin kunnat vara det. Jag har vidare inte haft någon speciell tilltro till förbud utan mera hoppats på att människorna ändå förnuftsmässigt skulle kunna förändra sin inställning. Att herr Wennerfors talar om att det skulle vara en skandal att man inte anslagit mera pengar på detta område under de senaste 15 åren visar att han vet mycket litet om spritens förbannelse i vårt samhälle.

Anledningen till att jag begärt ordet är närmast att jag varit med om att tillstyrka mellanölets införande. Av det som sades vid ifrågavarande tillfälle fick man en känsla av att den instans som skulle ha det avgörande inflytandet i detta sammanhang, nämligen våra bryggerier, skulle ha förstånd att hantera sin uppgift på ett ansvarsfullt sätt, så att vi skulle ha möjlighet att kontrollera situationen. Tyvärr måste jag nu konstatera att företrädarna för enskild företagsamhet och enskilt vinstintresse har visat sin oförmåga att med ansvar och hänsyn sköta en så farlig näring som den som i olika former bjuder ut alkohol åt svenska folket.

Vi har ju förbjudit narkotika, och vi har även utgått från att det inte är förenligt med tryckfriheten att annonsera om var narkotika finns till salu. Det har ansetts vara alltför ansvarslost. Jag är förvånad över att de som annonserar och säljer sprit och öl – varor som kan åstadkomma så mycken skada – inte förstår att de måste gå varsamt till väga. Även om det inte finns något förbud borde bryggerinäringen och även pressen, som arbetar i hägnet av den tryckfrihet som vi är så angelägna om, ändå visa återhållsamhet i fråga om vad som publiceras.

Därför har jag den bestämda uppfattningen att om vi vill komma till rätta med problemet, måste vi förstatliga hela bryggerinäringen. Det kan synas vara hårt, men den privata företagsamheten och det privata vinstintresset kan på det här området – liksom på en del andra områden – inte tillåtas verka på ett sådant sätt att värden bryts ned som vi vill bevara.

Det talas i första hand om ungdomen. Vi har väl aldrig haft en så bra ungdom som för närvarande – trots allt. Varför skall vi bara tala om ungdomen? Varför talar vi inte om de äldre? Har de inga problem med sprit- och ölkonsumtionen? Jag har åtminstone ett starkt intryck av att så är förhållandet. Vi talar om ungdomen även när vi borde tala om de äldre, därför att vi alltid vill skylla på någon annan.

I avvaktan på att samhället tar hand om en så farlig hantering som bryggerinäringen måste vi kanske överväga förändringar i handeln med mellanölet. Visserligen kan det sägas att det är bra att mellanölet säljs i butikerna, så att man kan undvika krängel, vilket ju alltid är ett elände. Men det förekommer ingen som helst kontroll i butikerna – och det kan det ju inte göra – utan ungdomen köper och förtär mellanöl hur den vill. Vi må tala om annat för att skyla över detta, men så förhåller det sig.

Även om jag har varit djupt intresserad i handeln, så måste jag säga att i den här situationen får vi väl ändå överväga om inte handeln och samhället gemensamt borde kunna finna en form för att utestänga mellanölet – och givetvis också starkölet – från försäljning i den utsträckning som för närvarande sker.

I dagens aktuella situation, när en arbetskonflikt råder bl. a. i skolorna och många hundratusen ungdomar i bästa fall på egen hand skall försöka klara sin utbildning eller i sämsta fall bli sysslösa, så vore det väl rimligt att säga ifrån att all mellanölsförsäljning temporärt måste upphöra. När vi inom arbetarrörelsen hade de första strejkerna i detta land, var det ganska naturligt att man sade ifrån att man inte ville ha spritförsäljning under dessa förhållanden. Det vore ändå en möjlighet att åtminstone partiellt pröva om mellanölskonsumtionen på detta sätt skulle kunna bringas att stagnera.

Vi är i den situationen att man med sorg i hjärtat kan konstatera att det ansvar vi förutsatte att bryggerinäringen skulle lägga i dagen när den fick ansvaret för mellanöstillverkningen m. m. inte kommit till synes och kanhända har inte heller handeln fullgjort sin skyldighet beträffande kontroll av ungdomen. Som läget är får jag instämma med utskottet i att utredningen med skyndsamhet skall försöka nå ett resultat.

Som ni vet är jag nästan allergisk mot alla utredningar. Skall man försöka skjuta något på framtiden, skall man sätta till en utredning, ty när utredningen blir färdig råder i regel inte längre det tillstånd som föranledde dess tillsättande.

Herr talman! Jag ville ge uttryck åt min förhoppning att man från ansvarigt håll i riksdag, regering och i utredningar framför allt skall göra klart för sig att bryggerinäringen handhaft sin uppgift på ett sådant sätt att vi icke kan tänka oss en framtid med en s. k. fri näring och vinstintressen i fråga om bryggerinäringen. Denna bör så snart som möjligt överföras till samhället. Då skulle man inte längre behöva den reklam som leder till den snedvridning som vi för närvarande upplever.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Det mesta är redan sagt i denna fråga, och mycket av det kan man hålla med om. Därför skall jag vara ganska kortfattad. Det var närmast herr Wennerfors' försvarstal för mellanölet som gjorde att jag begärde ordet.

Herr Wennerfors sade bl. a. att mellanölsdrickandet på våra idrottsplatser inte är något problem. Jag har en helt annan uppfattning efter vad jag personligen sett på flera fotbollsarenor i landet, inte minst på Råsunda.

Vid en landskamp i höstas såg jag hur åtskilliga ungdomar kom bärande på kartonger med mellanöl under matchen. Dessa ungdomar blev mer och mer påverkade och högljudda. Jag observerade att det i huvudsak var ungdomar som drack mellanöl. Medelålders och äldre personer hade spritflaskor med sig och drack sprit på läktaren. Det tror jag däremot inte att ungdomarna gjorde. Det är alltså inte bara i serveringen, herr Wennerfors, som det dricks mellanöl på våra idrotts- och fotbollsarenor.

Det enda positiva i herr Wennerfors' anförande var att han ville arbeta för en bättre upplysning om alkohol och mellanöl bland ungdomen. Den uppfattningen måste väl ändå bygga på en erfarenhet om att mellanölsbruket bland vår ungdom är ett allvarligt problem.

I somras kom jag en kväll vid 20-tiden till en allmän badplats i min hemkommun. På badbryggan satt ett 15-tal ungdomar i åldern 14–16 år. De hade med sig plastkassar med mellanöl. I stället för att bada satt de där fullt påklädda och drack mellanöl, och de blev mer och mer påverkade. Enligt folk runt omkring var detta någonting som pågick ganska regelbundet.

Under höstterminen 1969 gjordes i skolorna i Västerås en undersökning av alkoholbruket. På mellanstadiet, som omfattar barn i åldern 10–13 år, hade 32 procent av pojkarna och 15 procent av flickorna förtärt alkohol. På högstadiet – åldrarna 14–16 år – var motsvarande

siffror 56 respektive 52 procent och på gymnasiet 88 respektive 33 procent. Det är siffror som talar sitt tydliga språk. Ändå vill man se dessa siffror så att åtskilliga av de aktuella ungdomarna endast någon gång frestats att smaka alkohol och alltså inte är vaneförbrukare. Trots allt är de flesta ungdomarna mycket skötsamma, och det inger ändå hopp för framtiden – i varje fall om vi har kraft att göra något positivt för att motverka ett van bruk av öl och alkohol bland ungdomen.

Beträffande bruket av knark bland vissa ungdomar är nog ingen främmande för att mellanölet är inkörspor ten även till det, och det gör problemet ännu större. Herr Stålhammar tog också upp den aspekten. Vägen går många gånger från mellanöl via alkohol till knark. Vi har inte råd att låta vår ungdom gå under på grund av knark som har mellanölet som upphov.

Jag har rik erfarenhet av detta problem från min tjänstgöring som polisman. Jag skulle kunna hålla på länge och berätta om upplevelser från mitt yrkesområde när det gäller dessa frågor. Men jag tror inte det behövs; riksdagens ledamöter har säkert både sett och hört åtskilligt själva som bör vara vägledande vid behandlingen av dessa frågor.

Herr talman! Jag har inget att erinra mot skatteutskottets betänkande nr 3, som är enhälligt, eftersom utskottet säger att det i likhet med flertalet motionärer finner att alkoholpolitiska utredningen skyndsamt bör behandla mellanölsfrågan och lägga fram förslag i detta ärende.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Någon talare sade att det kan synas onödigt att ha en så lång debatt när utskottets betänkande är enhälligt. Jag har dock den uppfattningen att här behövs en debatt på alla nivåer. Problemet har blivit av den storleksordningen att vi inte stillatigande kan finna oss i situationen. Siffror har redovisats både här i riksdagen och i andra sammanhang, som visar att mellanölsdrickandet blivit något av en sport här i landet.

I debatten i dag har tidningsrubriker och tidningsartiklar citerats. Många sådana förekommer ständigt och jämt. Rubrikerna ger, kan man säga, problemet i ett nötskal – de är något av nödrop i fråga om den sociala situationen. Vi vet att mellanölet har blivit mycket lättåtkomligt, och jag skall redovisa några siffror från en undersökning som gjordes i mitt hemlän under skollovsveckan.

UNF-distriktet hade en kurs för ungdomar i åldern 12–15 år. Dessa ungdomar gav sig ut en eftermiddag för att se hur lätt det var att få köpa mellanöl. De besökte 85 butiker, fyra av dem vid dubbla tillfällen, på 44 orter. I 64 av butikerna kunde inköp göras, medan 25 butiker nekade ungdomarna att få göra inköp. Efter sin lilla rundvandring under eftermiddagen kom dessa ungdomar hem med 200 burkar och flaskor mellanöl. Så lätt gick det alltså att köpa mellanöl för ungdomar i den här åldern.

Jag vill inte på något sätt skylla på affärernas expediter. Jag tycker att det är felaktigt att man ålägger dem en kontroll; det är inte de som skall utföra den. Man gjorde helt enkelt fel när man träffade beslutet att mellanölsförsäljningen skulle ske på det nuvarande sättet.

Utskottet säger i en mening: "Erfarenheterna visar att ju tidigare ett alkoholberoende uppstår desto svårare blir konsekvenserna." Det är bl. a. detta som är det stora och allvarliga problemet med mellanölet. Jag är övertygad om att under de år som vi har haft mellanölsförsäljning har här grundlagts någonting av en alkoholism som vi kommer att få stora sociala problem av i fortsättningen.

Politikerna har ett ansvar för utvecklingen på detta område. Riksdagen är medskyldig till vad som har inträffat och vad som nu är på gång. Detta är en fråga som berör inte bara nykterhetsvännerna i vårt land utan oss alla. Jag ser inte Alf Wennerfors här inne nu, men jag vill klart säga att vi inte har råd med några mellanölsprofeter sådant som läget har blivit. Vi vet att Alf Wennerfors är en av dem som har stigit upp på gator och torg och även här i riksdagen och propagerat för mellanölet. Alf Wennerfors bör ta av sig de färgade glasögonen och se verkligheten som den är. Kanske har han redan börjat inse att han har gett mellanölet något av en gloria. Jag tror att det är rätt viktigt att också han uppmärksammar vilka sociala problem vi kommer att få.

Herr Wennerfors sade förut att han vill arbeta för upplysning om alkoholens skadeverkningar, och det är tacknämligt. Men samtidigt har vi rätt att fråga oss om den balans i informationen och opinionsbildningen som vi har verkligen är rimlig. Vi har sett hur det har gått till, och vi frågar oss om vinstintressena till förmån för användningen av gifter verkligen skall få arbeta med så överlägsna metoder som de hittills har gjort genom reklam och massmedia. Det är ju ungdomarna som drabbas. Ungdomarna är dömda därför att de är den underlägsna parten i det här sammanhanget. Vad hjälper det om vi har aldrig så effektiv upplysning, om man sedan sätter in en reklam som gör att upplysningen kommer i skymundan?

Man klandrar ungdomen för den här situationen. Jag menar att det är den äldre generationen som har ansvaret. Ingen tidigare ungdomsgeneration i vårt land har utsatts för en reklam av det slag som har förekommit under de här åren. Här måste till en annan attityd när det gäller mellanölet.

Det är hög tid att vi får fram ett resultat, och det är att beklaga att man år efter år har hänvisat till en pågående utredning utan att något resultat har kommit från den. Med tanke på den skrivning som utskottet nu har gjort hoppas jag emellertid att vi verkligen inom kort får ett förslag så att någonting kan göras. Situationen är faktiskt så allvarlig att vi inte har råd att vänta längre.

Herr talman! Jag har inget yrkande annat än utskottets.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Lundberg i Uppsala vill lösa ölproblemet genom att förstärka bryggerinäringsringen. Vi kan crinra herr Lundberg om att sprithanteringen redan är förstärkt – inte i tillverkningsledet men i hela distributionsledet, vilket rimligen måste ha samma effekt. Inte har vi märkt att det dricks mindre därför att det är staten som tillhandahåller brännvinet, och inte tror vi att det kommer att drickas mindre öl därför att staten tillhandahåller ölet. Eller tänker sig möjligen herr Lundberg att

lösa problemet enligt modell Tjorven? I Kalmar bygger man bilar som ingen vill köra. Menar herr Lundberg att staten skulle brygga öl som ingen vill dricka? Det är väl enda möjligheten att nå effekt på den vägen.

Herr talman! Här har sagts att det är många talare på listan, och det är riktigt. Ändå är det kanske en talare för litet. Vi borde kanske ha haft finansminister Sträng här i dag i hans egenskap av författare av direktiven till alkoholpolitiska utredningen.

I den här debatten tyr sig alla till alkoholpolitiska utredningen. Man är mer eller mindre otålig, och man talar om nödvändigheten av att utredningen snabbt får fram ett förslag, helst ett delförslag rörande mellanölsproblemet. Det kan utredningen göra. I dess direktiv står det som slutord: "Det bör slutligen stå utredningen fritt att under utredningsarbetets gång föreslå delreformer." Att utredningen arbetar med problemet – och arbetar snabbt – har vi fått omvitnat här i dag av ett par ledamöter i utredningen, och vi tror dem på deras ord.

Men om nu också alkoholpolitiska utredningen kan tänkas föreslå delreformer, är det verkligen tänkbart att utredningen kan komma att föreslå reformer som tillmötesgår önskemålen hos de många motionärer vilka har talat i kammaren i dag? Jag tvivlar på det. I direktiven står det nämligen: "Ehuru utredningen bör bedrivas allsidigt och förutsättningslöst, bör dock ett fortsatt reformarbete vila på de principer som var vägledande år 1954. En återgång till det tidigare restriktionssystemet bör därför anses utesluten." Det är en ovanligt hård skrivning för att finnas i utredningsdirektiv, och jag kan inte se annat än att denna utredning är helt bunden av att söka sig andra vägar än restriktionernas väg.

Det räknas upp i direktiven vad utredningen får lov att syssla med – eller bör ägna sig åt. Det är frågor rörande undervisnings- och upplysningsverksamhet, försäljningsorganisation, bruk av alkoholsvaga drycker m. m. Jag föreställer mig att inte minst utredningens ledamöter anser att just införandet av mellanöl var en satsning på bruk av alkoholsvaga drycker. Jag föreställer mig också att utredningens ledamöter liksom vi andra efter hand har blivit övertygade om att detta väsentligen var en felsatsning, att den inte har fått den effekt som vi hoppades på. Men är det verkligen, herr talman, möjligt att från alkoholpolitiska utredningen vänta sig förslag till åtgärder, vilka kan tänkas medverka att lösa mellanölsproblemet efter de riktlinjer som talarna i denna debatt har anvisat? Jag tror inte det. I så fall måste nämligen utredningen, på ett sätt som utredningar inte brukar, sätta sig över sina direktiv.

Det är visserligen sant att det jag nyss citerade – att en återgång till tidigare restriktioner bör anses utesluten – syftar på de restriktioner som vi hade innan vi avskaffade motboken. Men såsom det är skrivet kan man knappast läsa det på annat sätt än så, att det över huvud taget icke bör vara någon väg tillbaka till restriktioner som vi har avskaffat, även om de har avskaffats efter utredningsdirektivens författande.

Jag hade tänkt att vid tillfälle under denna riksdag fråga finansminister Sträng om han verkligen anser att de fem år gamla direktiven till alkoholpolitiska utredningen alltjämt är relevanta, alltjämt är anpassade till det verkliga läget, eller om utredningen borde förses med tilläggsdirek-

tiv. I det sammanhanget hade jag inte tänkt lägga mig i den här debatten, som rör en delfråga, låt vara en viktig. Men nu har debatten kommit att så mycket syssla med just utredningens insatser att jag tycker att man kanske bör peka på detta problem.

Jag är, herr talman, alltså icke säker på att den lämpligaste vägen är att forcera utredningen till ett delbetänkande om just mellanölet. Det är väl ändå så att starka drycker – vi må kalla dem rusdrycker eller någonting annat – i viss mening rör sig i kommunicerande kärn: om en nivå sjunker, så stiger en annan. Jag är medveten om att just mellanölet har haft en alldeles särskild genomslagskraft, men jag tvivlar på att man skulle få en helt revolutionerande förbättring av alkoholvanorna hos ungdomen som många drömmer om bara genom att på något sätt föra undan mellanölet till större svåråtkomlighet eller hur det nu skall gå till.

Det måste vara fler än jag som vet – inte tror utan vet – att det inte alls är särskilt svårt för den som vill, ung eller gammal, att komma över även de starka drycker som säljs genom Systembolaget. Jag bodde under ett antal år i ett kvarter uppe på Söder här i Stockholm, där vi hade både tunnelbanestation och systembutik. Varenda morgon, när jag gick till tunnelbanan för att åka till riksdagen, såg jag detsamma: en kö av barn, kan vi gott kalla dem, som stod utanför systembutiken med pengar i näven som de stack fram till förbipasserande farbröder och sade: Köp mig en flaska vin. Och jag försäkrar att varannan eller var tredje som fick den anmodan gjorde det.

Vi vet alltså att detta sker. Man gör det inte i någon särskild ond mening, man gör det inte för att tjäna pengar – det är en tjänst till en medmänniska, tror man kanske. Det är icke svårt att komma över vare sig vin eller sprit eller öl. Det blir dess värre icke svårt för ungdomen att komma över mellanöl, om försäljningen flyttas till systembutikerna. Det är inte svårt och än mindre omöjligt för ungdomarna att komma över det som finns där i dag.

Jag tror inte att man löser problemet genom en så enkel åtgärd som att flytta ännu en produkt till Systembolaget, och därför är jag inte heller säker om att det egentligen går att lösa problemet med en delreform, gällande bara mellanölet. Nej, man måste nog – nu som tidigare – se hela nykterhetsproblemet i ett sammanhang och söka även andra vägar än denna.

Jag hör nu till dem som tror – jag skall inte dölja det – att det blir nödvändigt att återgå till någon form av restriktioner. Jag kan inte finna något annat sätt att hindra de där farbröderna, som hjälpsamt går och köper vin åt barn, än att se till att de inte själva får lov att köpa mer än de anser sig behöva. Då blir det sannolikt slut med detta.

Därmed är inte alls sagt att jag talar för en återgång till motboken. Men förmodligen måste vi söka oss fram till någon väg att begränsa tillgången inte bara för tonåringar utan över huvud taget. Det kan vi emellertid inte göra genom att se enbart på mellanölet, och därför tvivlar jag litet grand på att det kan vara så mycket vunnet med att försöka forcera en utredning till att framlägga ett delförslag i fråga om det som ändå är ett sammanhängande problem.

Kanske borde någon, herr talman, ha motionerat om en hemställan till

finansministern att han skulle utfärda tilläggsdirektiv till utredningen därför att utvecklingen har blivit en annan än vi trodde – en annan än inte bara herr Wennerfors trodde. Jag tror att det är djupt orättvist om vi väljer ut en eller några ledamöter i riksdagen och säger att de på ett alldeles speciellt sätt har främjat frisläppandet av mellanölet. Det var en ordentlig majoritet i riksdagen som beslöt att frisläppa mellanölet, och alla i den majoriteten har samma ansvar. Det är rätt meningslöst att kritisera någon speciell person för att en reform, som väl var riktigt tänkt, inte har blivit riktigt som den var tänkt. Vi får naturligtvis allesammans ta vårt ansvar för att vi har gjort ett misstag eller för att vi har utformat en kanske i och för sig på många sätt riktig tanke ineffektivt och felaktigt, och vi får försöka rätta till misstaget. Men samtidigt måste vi då se på hela problemet en gång till på det vis som alkoholpolitiska utredningen faktiskt gör. Sannolikt måste vi emellertid också ha andra direktiv, andra riktlinjer, om vi verkligen skall kunna söka över hela fältet efter tänkbara åtgärder. Skatteutskottet kunde kanske ha använt sin initiativrätt till att hemställa om ändrade direktiv. Kanske kunde utskottet också ta andra initiativ. Jag tror nämligen att vi inte kan få någon lösning på detta problem genom att vänta på delförslag från alkoholpolitiska utredningen. Riksdagen får nog vackert ta itu med hela saken en gång till.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte försökt dra mig från mitt ansvar utan bara konstaterat att det var ett misstag att sätta tilltro till de krafter som vi förutsatte skulle komma att visa hänsyn. Nu menar jag att vi måste erkänna att vi den gången begick ett misstag, som nu måste rättas till. Jag var emot borttagandet av motboken, men den gången trodde man allmänt på en sådan åtgärd.

Sedan, herr Carlshamre, tror jag att det ökade bruket av vin är lika farligt för ungdomen som bruket att dricka mellanöl. Ja, när ungdomen kommer tillsammans i hemmen är vindrickandet förmodligen ännu farligare, därför att det anses som finare. Så ser jag hela det problemet.

Vidare talade herr Carlshamre om Tjorven, och det är kanske en sak som lätt kan slå sig på hjärnan. Men Tjorven var ett försök av samma slag som har gjorts i många andra industriella sammanhang – och som har varit nödvändiga för att pröva sig fram till något bättre. Herr Carlshamres speciella "Tjorven" är tydligen att förbinda smaken på en dryck med vissa alkoholprocent, och gör man det har man väl ändå gått för långt. Det är ju fullt möjligt att framställa en ur smaksynpunkt fullt acceptabel dryck utan att ge den samma alkoholhalt som vi gör för närvarande.

Nu kanske herr Carlshamre invänder: Ja, det kan du säga som är absolutist och inte använder några alkoholhaltiga drycker. Jag menar emellertid att vi måste vidta åtgärder i tid för att förhindra att vi får ett ännu större problem än vi har för närvarande. Frågan är så allvarlig att jag anser det vara helt nödvändigt att göra någonting. Skjut inte denna sak på framtiden genom att tala om att vi skall göra en fullständig utredning! Den kommer inte att lösa några problem, utan då får vi bara känna av skadeverkningarna av ett dröjsmål.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

Mellanöl, m. m.

Herr talman! Jag hade inte tänkt att ta till orda i denna debatt, men när man har lyssnat till 16 eller 17 talare och ett dussin repliker kan man få för sig att det råder enighet om alkoholpolitiken här i landet. Möjligen kan man få samma intryck vid läsningen av skatteutskottets enhälliga betänkande. Så förhåller det sig dock inte.

Jag skall inte här ta upp den debatt som herr Wennerfors inledde, men till herr Carlshamre vill jag säga att det väl inte är någon som har pekat ut herr Wennerfors. Han har verkligen pekat ut sig själv i detta fall! Och om man gör det så ofta och med sådana argument som herr Wennerfors har gjort, så får man finna sig i att bli emotsagd. Det kunde vara mycket att tillägga där, men jag vill bara säga att jag har tolkat herr Wennerfors' inlägg i dag som något av det sjuka samvetets röst, och det kan man notera, men det finns ingen anledning att kommentera det. Men när sedan herr Lundberg stiger upp och säger att lösningen på alkoholfrågan är att vi socialiserar bryggerinäringen, börjar man ana att här verkligen inte råder enighet. Är det så, herr Lundberg, att statligt öl är mindre farligt än det öl som Pripps eller något annat bryggeri tillverkar?

Vem är det som är den störste intressenten i de svenska bryggerierna? Det är inte aktieägarna, utan det är finansministern. Vore det nu så att statsmakterna hade utnyttjat möjligheterna att kontrollera denna sektor, vore det så att man höll ett kritiskt och vakande öga på denna industri, skulle det möjligen kunna finnas visst fog åtminstone för en socialist, att säga att lösningen är socialisering.

Herr Carlshamre framhöll med all rätt att det ansvariga statsrådet i denna debatt lyst med sin frånvaro. Men när det nya Prippbryggeriet i Bromma invigdes i höstas, då var finansministern närvarande. Eftersom han inte deltagit i den här debatten kan det vara angeläget att till kammarens protokoll få foga några av de alkoholpolitiska synpunkter som Gunnar Sträng då framförde. Han sade:

”Bryggeriindustrin i Sverige kan se tillbaka på en stark expansion framför allt under senare år. För Pripp-bryggerierna som ledande företag redovisas en volymökning om 25 % på dryckessidan under sista 5-årsperioden. Det så mycket omdebatterade mellanölet i vilkets tillkomst jag personligen har del och ansvar är väl den närmaste förklaringen till expansionstakten. Debatten om mellanölet kommer att fortsätta och så småningom kulminera då den nu arbetande alkoholpolitiska utredningen – som jag hoppas – om något år framlägger sitt betänkande.

Den aktuella debatten om mellanölet har enligt min mening blivit ensidig, och missförhållandena generaliserats. Enligt den gamla regeln att 'var plåga har sitt skrik för sig, blott hälsan tiger still' så har brukarens och den vanliga konsumentens röst saknats i debatten – och där finner vi en obestridlig majoritet av svenska folket – då däremot missbrukarens beteende i hög grad uppmärksammas. Det är inget fel i det senare, men den erforderliga balansen i debatten saknas.

Internationellt är vår ölkonsumtion fortfarande låg, och även om dagens konsumtion med stigande köpkraft ökar, så kommer vi inte att framstå som något speciellt öldrickande folk. Jag anser det således icke som ett realistiskt antagande att förbjuda svenska folket rätten att

konsumera ett öl av den kvalitet som brukaren uppskattar och som accepteras runt om i den värld som vårt folk genom den svällande turismen numera regelbundet konfronteras med. — — —

Så länge det är legitimt att konsumera öl, och folkets flertal betraktar varan som all annan reguljär konsumtion, är det också riktigt att betrakta den ölproducerande industrin som all annan industri.”

När vi nu lyssnat till herr Strängs alkoholpolitiska synpunkter skulle jag vilja fråga herr Lundberg: Vad finns det för grund för antagandet att det skulle bli någon väsentlig förändring om Gunnar Sträng bleve chef för landets bryggerier?

Som liberal tycker jag att det kan vara befogat med ett ökat mått av statlig insyn på de sektorer det här är fråga om. Detta är rent av en punkt där man inte utan vidare kan avvisa tanken på att samhället skall ingripa. Men finns det någon som helst anledning att av *nykterhets*politiska skäl driva den tesen, när man har lyssnat till vad Gunnar Sträng säger?

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick ett intryck av att herr Wikström i sitt anförande kysste och slog ihjäl med samma varma själ. Om herr Wikström hade läst protokollen och motionerna genom åren hade han tvingats konstatera att liberalismen fått vika hos liberalernas företrädare i kammaren när man försökt komma till rätta med ett problem som varit väsentligt för det svenska folket.

Sedan föreligger det nog olika uppfattningar i denna sak. Om samhället övertar bryggerinäringen kan jag inte förstå att det därmed är herr Sträng som övertar den. Jag har aldrig utgått från att herr Sträng skulle bli någon sorts diktator i detta sammanhang. Jag har förutsatt att samhället skulle driva denna näring på ett sådant sätt att det blev minsta möjliga skadeverkningar på samhället och medborgarna. Det är någonting som jag tror är väsentligt. Sedan kan man naturligtvis diskutera hur man vill åt det ena eller andra hållet. Att Pripp har kunnat slå ihjäl vartenda mindre bryggeri och bygga upp en stor enhet är kanhända något som man, i detta fusionernas tidevarv, ur industriell synpunkt i och för sig har önskat. Men inte har denna fusion inneburit någon förstärkning av hänsynen till medborgarna och samhället när det gäller nykterhetspolitik! För mig är det ändå handlingen, ej pratet och teorin, som är det väsentliga.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Jag finner ingen anledning att solidarisera mig med vare sig det ena eller det andra privata bryggeriet — inte ens på det sätt som finansministern gjorde det i det anförande jag nyss citerade. Men jag kan inte som herr Lundberg anse att den som är ansvarig för landets alkoholpolitik — det ansvariga statsrådet — inte skulle ha något inflytande i dessa frågor eller att hans uppfattning i dessa spörsmål inte skulle ha något intresse.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har varit med om att en finansminister, som tillhörde mitt parti, i riksdagen rekommenderat mig att köpa en liter och

slå ut den i vasken, eftersom jag var emot en höjning av spritpriset vid det tillfället.

Jag betraktar finansministrar och andra regeringsledamöter som personer vilka deltar i samhällsarbetet. Visst kan herr Sträng och jag ha olika uppfattningar i fråga om bryggerinäringen och om lämpligheten av att dricka en pilsner. Men jag har för den skull inte ansett att det föreligger någon väsenskillnad i vår uppfattning – det är ju fråga om procent även i detta fall. Därför förstår jag inte riktigt herr Wikström.

Försök att se framåt och försök att tänka på att det är ett intresse för samhället och människorna att komma till rätta med spritproblemet! För mig är detta det väsentliga – inte formerna.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Lundberg och jag nog kan vara överens om ganska mycket i vår hållning i dessa frågor, men jag vill inte gå så långt som herr Lundberg och anse att finansministerns uttalanden och åsikter i dessa frågor skulle vara betydelselösa eller att jämföra med åsikter som framförs av vilken privatperson som helst. Jag har för min del den uppfattningen att finansministern faktiskt har en del att säga till om i detta land och i denna fråga.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det finns knappast mer att tillägga i dagens debatt, men låt mig ändå säga ett par saker.

Min uppfattning är att vi har en hart när skrämmande situation på nykterhetens eller spritkonsumtionens område, antingen vi nu knyter an till mellanölet eller till andra alkoholdrycker. Jag vill erinra om den sangvinism, optimism och liberalism vi visade när fienderna mot Brattssystemet sade att detta suggererar människorna till att önska sig sprit – ta bort Brattssystemet, och vi blir av med hela den inflammerade föreställningen och kan räkna med en tillnyktring. Vi känner till resultatet.

Så kom frågan om mellanölet upp. Samma melodi sjöngs då: Låt folk få mellanöl, så super de mindre av starkare drycker! Vi skulle få ett bättre nykterhetstillstånd. I dag känner vi till resultatet.

Ett argument var att vi kunde räkna med att lättare stoppa bruket av narkotika, om folk relativt lätt kunde komma över alkoholhaltiga drycker. Vi vet hur det gick också på den punkten. Om vi har något allvarligt samhällsont, är det enligt min mening inte en god politik att ha några illusioner och tro på den enskilda individen, särskilt inte med de erfarenheter som vi har gjort. Vi måste nog i detta samhälle räkna med restriktioner av olika slag mot samhällsfarliga ting, och vi måste räkna med moralbildning. Annars fruktar jag att det går illa för vårt folk.

Det är med inte ringa bitterhet vi noterar att vi i ett land som Sverige, där vi har byggt upp ett välstånd och en social kultur av fint märke, inte har kunnat undgå att samtidigt halka in på de avigsidor som förekommer i andra och primitivare samhällen med relativt hög materiell standard.

Det borde vara en hederssak för oss att utan skygglappar ta itu med den allvarliga faran. En väg är att äntligen sluta med glorifieringen av

alkoholen. Det är besynnerligt att vi tillåter reklamen – det vittnar väl ändå om vanmakt eller i varje fall övertro på människans sunda omdöme.

Jag hoppas att när vi äntligen får upp frågan till ny prövning och avgörande här i riksdagen det skall ha skett en verklig tillnyktring. Jag kan inte hoppas på ett nytt synsätt hos herr Wennerfors, som tydligen definitivt har försvurit sig åt ett synsätt som hotar något mycket väsentligt i vårt samhälle.

Låt mig, herr talman, allra sist erinra om att när debatten om mellanölets införande pågick en skara studenter reste från Lund till Stockholm för att uppvakta finansministern och yrka på frisläppande av mellanölet. De togs naturligtvis emot liksom alla andra som vill uppvakta statsråd. Jag sade då i riksdagen att jag tyckte att de borde vara hemma och plugga på läxan. Jag undrar nu om vi inte måste i ett litet vidare sammanhang tala ut också med skolungdomen. Om vi alltid tar den på allvar i samhällsdebatten, kommer vi uppenbarligen helt vilse. Den har inte samma erfarenhet som vi har, och vi skall inte inbilla oss att det man nu försöker med är en väg mot demokratisering och kultivering av vårt samhälle.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Några inlägg gör att jag måste ta till orda också i slutet av denna långa debatt. En del angrepp har gjorts som kräver ett par repliker.

Herr Gustavsson i Alvesta säger att jag har sökt glorifiera mellanölet och kanske lyckats – den uppfattningen kunde man få när man hörde herr Gustavsson.

Jag har sett ölet som ett alternativ. Jag föredrar alltså en svag alkoholdryck framför en stark alkoholdryck, som medför större skaderisker. Men jag har saknat information från samhället när mellanölet introducerades. Vi minns alla dessa jätteannonser vari det omtalades att det var "skönt" att dricka öl, vi minns bilderna av vackra flickor i kort-kort, och mycket annat.

Den introduktionen möttes inte av någon annonsering från samhällets sida. Det gavs ingen information om vilken alkoholprocent mellanölet innehåller eller vilka verkningar mellanölet kan ha. Ingen särskild insats gjordes heller i den svenska grundskolan eller i det svenska skolväsendet över huvud taget i samband med introduktionen av mellanölet. Det är detta jag har saknat.

Jag skall peka på en sak till, herr Gustavsson i Alvesta, nämligen den frivilliga överenskommelsen mellan livsmedelshandeln och myndigheterna om 18-årsgränsen vid försäljning av mellanöl. Vilken information fick svensk ungdom i samband med den överenskommelsen? Ingen, utom den som pressen och andra massmedia nyhetsmässigt gav oss. Hade man inte kunnat tänka sig att skolöverstyrelsen, som gick med på denna överenskommelse, hade kunnat göra en alldeles speciell insats bland svensk skolungdom för att få den att förstå varför en sådan frivillig överenskommelse träffades?

Man kan svara att det skickades ut ett meddelande i Aktuellt från skolöverstyrelsen där det berättades om dessa saker. Men var det tillräckligt? Svaret är nej. Här menar jag att det föreligger oerhört stora brister. Jag har i mina tidigare inlägg tagit i så skarpt att det inte bör råda något missförstånd mellan herr Gustavsson i Alvesta och mig på den punkten.

Nästa sak jag måste beröra är mera beklämmande. Herr Wikström i Stockholm har i samband med mitt namn tagit uttrycket "det sjuka samvetet" i sin mun.

Det är högst beklagligt att en politiker bemöter eller angriper en motståndare på det sättet, och det är ännu mera beklagligt att en representant för nykterhetsorganisationerna gör det. Hur skall jag uppfatta detta? Skall jag uppfatta det på det sättet, herr Wikström, att man måste vara helnykterist eller tillhöra svensk nykterhetsrörelse för att kunna medverka till bättre alkoholvanor i vårt samhälle? Jag kommer aldrig att angripa herr Wikström eller någon representant för nykterhetsrörelsen på detta sätt. Jag kommer i stället att, som tidigare, hälsa varje insats från nykterhetsrörelsen med största tillfredsställelse. Men jag hoppas att också vi andra, som har samma mål men kanske inte har riktigt samma utgångspunkter och inte tror på riktigt samma medel, skall få vara med om att hjälpa till att lösa detta jättestora problem.

Jag hoppas att debatten i dag har medverkat till ett större intresse och engagemang såväl bland damer och herrar riksdagsledamöter som bland den stora allmänheten. Jag skulle vare synnerligen glad om massmedia nu kan referera debatten som en väckarklocka för ungdomarna, för föräldrarna och för hela det svenska samhället. Det skulle vara bra om hela denna debatt kunde nå ut till den svenska ungdomen och om de olika uppfattningar som har förts fram här i dag kunde få utrymme i ungdomarnas tankevärld och om dessa fakta kunde bli ett memento för många av dem som i dag missbrukar alkohol.

Tänk om den här debatten kunde medverka till att alkoholvanorna hyfsades! Detta tycker kanske många av mina kolleger i kammaren är väl optimistiskt. Men då måste jag fråga: Hur kommer det sig att i andra länder ett liberalt system kan fungera utan alla de restriktioner som många av mina vänner och kolleger tror på?

Jag är optimist. Jag tror på den svenska ungdomen. Jag tror att vi på lång sikt skall kunna lösa detta stora och komplicerade problem.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag hoppas också att dagens debatt kommer att leda till att det blir ett större engagemang i denna fråga både från enskilda riksdagsledamöters sida och från allmänhetens. Jag tolkar även dagens diskussion som ett tecken på att herr Wennerfors insett den fara som ligger i mellanölsförbrukningen.

Herr Wennerfors säger att han betraktat mellanölet med dess lägre alkoholhalt som ett alternativ. Jag är medveten om att det är från dessa utgångspunkter herr Wennerfors hela tiden har diskuterat. Men herr Wennerfors har tidigare icke velat inse att alkoholbruket tränger längre och längre ned i åldrarna. Det är detta som är det stora problemet i dag,

Onsdagen den
24 februari 1971

Ändring av realisationsvinstbeskattningen i vissa fall m. m.

herr Wennerfors.

Sedan angriper herr Wennerfors samhället och skolan för att inte tillräcklig information har givits. Jag kan instämma i detta. Men låt mig komma med en motfråga, herr Wennerfors: Vilken information har herr Wennerfors givit i denna fråga under de år som har gått?

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Wennerfors måste grundligt ha missförstått mig. Min avsikt var alls inte att såra honom. Om jag gjort det ber jag naturligtvis om tillgift.

Poängen var inte att herr Wennerfors och jag skulle ha olika uppfattningar i fråga om den personliga hållningen i alkoholfrågan. Vad jag och andra vände oss mot var att herr Wennerfors i ett tidigare skede ganska aningslöst pläderat för mellanöl. I dag fanns i hans anförande en ton av besinning och ett erkännande av att frågan ändå är bemängd med en rad problem. Det var detta jag tog som ett tecken på att herr Wennerfors ångrade en del av vad han sagt i tidigare omgångar i denna fråga.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Herr Wikström sårar mig inte alls. Jag är tjockhudad. Jag klarar mig nog. Men vad jag tänker på, herr Wikström, är alla de människor som kanske har samma uppfattning som jag eller vilkas uppfattning i varje fall ligger nära min. Det kanske finns en del av dem i det här huset, och jag vet att det finns många utanför detta hus. Det finns t.o.m. människor som trots att de inte är med i nykterhetsorganisationer och alltså inte tillhör den helnyktra sektorn, ändå vill vara med om att göra en insats för bättre alkoholvanor. Det är dem jag tänker på när en nykterhetsman som herr Wikström uttalar sig som han gör.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Nu undrar jag om inte herr Wennerfors ändå blandar ihop detta. Om man i den svenska riksdagen på ett särskilt sätt gjort sig till talesman för en viss hållning i fråga om alkoholpolitiken och kanske mer än någon annan pläderat för mellanölens införande och negligerat riskerna med det, får man finna sig i att bli utsatt för kritik. Den kritiken gäller naturligtvis en politisk uppfattning, inte en individuell hållning.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Ändring av realisationsvinstbeskattningen i vissa fall m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 4 i anledning av motioner om ändring av realisationsvinstbeskattningen i vissa fall m. m.

I detta betänkande behandlades

1. motionen nr 323 av herrar Petersson i Röstänga och Larsson i

Umeå med hemställan, att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till sådan ändring av realisationsvinstbeskattningen att försäljare av egna hem som på ny bostadsort avsåg förvärva liknande bostadsfastighet ägda åtnjuta uppskov med beskattning av realisationsvinst under viss tid.

2. motionen nr 1184 av herr Lindkvist m. fl. med hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att utredningen för översyn av realisationsvinstbeskattningen skulle få i uppdrag pröva åtgärder som syftade till att bromsa ytterligare oskäligen markprisstegring och att till kommunen direkt återföra oskäligen vinster.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå

1. motionen nr 323
2. motionen nr 1184.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Eriksson i Bäckmora (c), fru Nettelbrandt (fp) samt herrar Josefson i Arrie (c), Sundkvist (c), Hörberg (fp) och Söderström (m), vilka ansett att utskottet bort under 1 hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 323 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser om beskattning av realisationsvinst, att uppskov med beskattning under viss tid skulle åtnjutas för realisationsvinst vid av ägarens flyttning till annan ort föranledd försäljning av en- eller tvåfamiljsfastighet, avsedd huvudsakligen som bostad åt ägaren, i det fall denne på den nya bostadsorten förvärvade liknande bostadsfastighet.

Herr HÖRBERG (fp):

Vi kommer nu över till en fråga, herr talman, som inte har samma räckvidd för samhället som den vi nyss debatterat under mer än tre och en halv timmar. Det är dock en fråga som har betydelse för de medborgare som den berör.

I motionen 323 föreslås från folkpartihåll att den som försäljer egendom i samband med flyttning till annan ort och där förvärvar likvärdig fastighet skall ha rätt till uppskov med eventuell realisationsvinstbeskattning. Sådan rätt till uppskov med beskattning av realisationsvinst föreligger redan i nuvarande lagstiftning. Lagstiftningen anger dock endast vissa specialfall då sådan rätt föreligger. Bland dessa fall nämns expropriation, fastighetsförsäljning till staten på grund av flygbuller, vissa ägobyten och inskränkning av förfoganderätten på grund av naturvårdslagen.

Motionärerna menar att uppskov med realisationsvinstbeskattningen är berättigad inte bara vid de nyss uppräknade tillfällen då egna hemägare kan bli tvingad att sälja sitt egna hem. Arbetsmarknadsläget gör det ofta nödvändigt för person med egendom att byta bostadsort. Sådant byte av bostadsort har många gånger en klar tvångskaraktär och borde därför medföra samma rätt till uppskov med beskattning av eventuell realisationsvinst.

En rutin för prövning av sådana fall finns redan genom att ansökan skall göras till prövningsnämnden, som avgör om villkoren uppfylls i de fall som lagen redan medger. Risk för missbruk kan därigenom anses utesluten.

Ändring av realisationsvinstbeskattningen i vissa fall m. m.

Ändring av realisationsvinstbeskattningen i vissa fall m. m.

Vi har här i riksdagen i andra sammanhang medverkat till att underlätta rörlighet på arbetsmarknaden. Den ifrågavarande motionen har samma syfte.

Ett litet exempel. En bekant till mig arbetade vid ett företag i Lilla Edet, en ort cirka fem mil från Göteborg. Företaget lades ned och flyttade till Sävedalen, som ligger ungefär en mil från Göteborg. Detta hände 1969. Personen i fråga sålde sitt egna hem i Lilla Edet för 65 000 kronor och köpte ett ungefär likadant hus i Sävedalen för 80 000 kronor. Vid försäljningen i Lilla Edet fick han en realisationsvinst på 6 000 kronor, dvs. genast en skatt på drygt 3 000 kronor utan att ha haft någon egentlig inkomst. Han hade bara bytt bostad.

I dagens tidningar har vi läst om den stora utflyttningen av statliga tjänstemän från Stockholm till andra orter. Vi får räkna med att problem liknande det jag nyss nämnde kommer att uppstå i stor skala. Jag tycker de nuvarande förhållandena är orimliga.

Sammanfattningsvis kan sägas, att motionen syftar till att försäljning av en- och tvåfamiljsfastighet som är föranledd av säljarens flyttning från en ort till en annan i samband med arbetsbyte och inköp av likvärdig bostad på den nya orten inte skall föranleda någon skatt om inte egentlig vinst uppstått för egnahemsägaren.

Till utskottets betänkande är fogad en reservation undertecknad av utskottets sju minoritetsrepresentanter vilka samtliga stöder tankegången i motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Alltsedan bestämmelserna om realisationsvinstbeskattning av fastighet infördes har de tre oppositionspartierna gemensamt hävdad den ståndpunkten, att det borde vara rimligt med ett uppskov med denna beskattning när det är fråga om en förflyttning, där vederbörande måste sälja sin villa, sitt radhus eller egna hem på den gamla orten och skaffa sig en ny bostad på den nya ort där han får sitt arbete. Det är med en viss förvåning som vi kan notera att regeringspartiets representanter så enträget år efter år söker motsätta sig denna mycket rimliga begäran. Det kan väl i alla fall inte vara meningen med realisationsvinstbeskattningen att man skall beskatta en vinst som ingalunda är att betrakta såsom en realisationsvinst. I de fall som här avses beror ju försäljningen på att vederbörande måste lämna en bostad på en ort och skaffa sig ett nytt hem på den andra ort där han får sitt arbete. Det är då näppeligen fråga om realisationsvinst i detta ords egentliga betydelse.

Jag tror att detta problem kommer att ha en alldeles speciell aktualitet under den närmaste tiden framöver mot bakgrunden av det beslut som regeringen fattat att lägga fram ett förslag om utflyttning av många olika statliga organ till landsorten. Många statstjänstemän och andra anställda i Stockholm har en villa eller ett radhus som de kanske tvingas att sälja för att sedan skaffa sig en bostad på den nya orten. Det är möjligt att några sedan de har verkat tio femton år på den nya orten i alla fall känner sig så pass fast rotade i den gamla bostadsorten att de vill flytta tillbaka. Det är

mycket högt uppskrivade priser på fastigheter här i Stockholm, och därför blir problemet utomordentligt stort för de människor som berörs av denna utflyttning.

Jag hade inte tänkt delta i denna debatt, men jag gör det av den anledningen att jag i radions morgonnyheter hörde vår löne minister, herr Löfberg, förklara att man från regeringens sida när det gäller att flytta ut personalen i de statliga verken icke kommer att ta någon som helst hänsyn till om vederbörande har en villafastighet i Stockholm. Detta är en arbetsgivarpolitik som får stå för regeringens egen räkning. Det problem som vi nu behandlar har i varje fall genom vad som nu kommer att hända fått en ännu större aktualitet än tidigare. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Söderström och Schött (båda m).

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! I denna fråga har det väl gått mer prestige än saklighet under de år som riksdagen haft att behandla motioner liknande den som skatteutskottets majoritet nu yrkar avslag på.

Det förhåller sig i verkligheten så att med nuvarande regler för beskattning av realisationsvinst vid försäljning av en- och tvåfamiljsfastigheter inträffar det i ytterst få fall att realisationsvinsten blir beskattningsbar. Med nuvarande regler går praktiskt taget all sådan försäljning fri från realisationsvinstbeskattning. I något enstaka fall kan det naturligtvis inträffa att det uppstår beskattningsbar realisationsvinst. Om argumentet är att man vill befärma rörligheten på arbetsmarknaden måste det dock i så fall på avflyttningssorten finnas en sådan förväntan på kommande högre priser på en- och tvåfamiljsfastigheter att fastigheten kan säljas till ett övervärde. Naturligtvis skall den vinsten liksom all annan vinst på försäljning beskattas. Det skall i det avseendet inte vara någon skillnad om en person säljer en en- eller tvåfamiljsfastighet eller om vederbörande säljer något annat vid avflyttning från orten. Man kan inte enbart när det gäller fastigheter undanta försäljningen från beskattning eller uppskjuta beskattningen.

Jag tolkar reservanternas hemställan så att de vill ha ett generellt uppskov med realisationsvinstbeskattning vid all flyttning. Om reservanterna nu säger att deras hemställan avser endast försäljning vid företagsnedläggelser, utflyttning etc. måste skattemyndigheterna då i varje enskilt fall sätta i gång en stor utredningsapparat för att konstatera om det är fråga om en frivillig flyttning, t. ex. för att vederbörande får högre lön på en annan ort, eller flyttning av någon annan anledning. Det skulle bli en mycket krånglig lagstiftning att följa för skattemyndigheterna.

Utskottsmajoriteten hävdar i år liksom tidigare att redan de nuvarande reglerna är förmånliga för ägare av en- och tvåfamiljsfastigheter vid försäljning där det uppstår realisationsvinst.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
24 februari 1971

Andring av realisationsvinstbeskattningen i vissa fall m. m.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c):

Herr talman! Den fråga som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 4 är inte ny, och argumenten från de båda sidor som uppträtt i debatten är också ganska väl kända. Jag tillhör dem som har ställt sig bakom den reservation som är fogad vid skatteutskottets betänkande, och jag skulle i och för sig ha kunnat nöja mig med att instämma med de företrädare för reservanterna som yttrat sig, nämligen herrar Hörberg och Magnusson i Borås. Jag vill emellertid också själv anlägga några synpunkter på denna fråga.

Den rätt till uppskov med beskattningen som motionärerna och reservanterna påyrkat har, såsom redan påpekats, sin grund i det förhållandet att byte av arbetsplats och bostadsort ofta sker i en tvångssituation. Ett byte av fastighet vid en sådan förflyttning medför som regel ingen vinst, eftersom ersättningsfastigheten ofta betingar ett högre pris. Att beskatta den lilla och enligt vår mening fiktiva vinst, som eventuellt uppstår i ett sådant fall, kan inte vara riktigt eftersom den ändå kanske går åt för att betala ersättningsfastigheten på den nya orten. Det är i sådana fall ett uppskov med realisationsvinstskatten kan vara av betydelse, och den framstår då också som rimlig.

Det finns, herr talman, också andra skäl för att en uppskavsbestämelse av den föreslagna innebörden skall finnas. Med den rörlighet som finns på arbetsmarknaden — det gäller inte minst avfolkningsbygderna uppe i Norrland men även andra områden — skulle de skattemässiga konsekvenserna av ett byte mellan likvärdiga fastigheter i samband med flyttning till en ny arbetsort elimineras, om det funnes möjlighet till ett uppskov med uttagandet av realisationsvinstskatten.

Det har också nyss pekats på den i dagarna mycket aktuella frågan om utlokalisering av statliga verk från Stockholm. Jag skulle tro att även denna utveckling ytterligare kommer att aktualisera spörsmålet om rätt till uppskov med realisationsvinstbeskattning.

Jag ber, herr talman, med det anförda att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid skatteutskottets betänkande nr 4.

I detta anförande instämde herrar Torwald och Gernandt (båda c).

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Herr Kristenson började sitt anförande med att säga att det hade gått prestige i denna fråga, och jag kan nog hålla med honom om detta. Det har tydligen gått prestige i frågan, eftersom det socialdemokratiska partiet inte vill vara med om att avskaffa en orättvis beskattning, nämligen på vinster som aldrig har gjorts.

Herr Kristenson sade vidare att vinster självfallet skall beskattas. Ja visst, både motionärerna och reservanterna är helt inställda på att vinster skall beskattas, men det är inte det vi nu talar om, utan vad vi vänder oss mot är det förhållandet att icke existerande vinster beskattas. För närvarande uttas skatt på försäljning av en fastighet, även om denna bara innehafts under en kortare tid av en person som i samband med försäljningen flyttar till en annan ort och där köper en liknande fastighet. Man beskattar alltså den bokföringsmässiga vinst som vederbörande sedan

investerar i en liknande fastighet på den nya bostadsorten.

Det har i ett sådant fall inte uppstått någon verklig vinst, och det är det frågan nu gäller. Man skall inte försöka mörklägga denna fråga genom att söka påstå att det gäller ett försök att hjälpa folk att komma undan skatt på verkliga vinster. I det fallet är reservanterna, motionärerna och utskottets talesman fullt ense. Vad vi hävdar är att försäljning av fastighet inte skall beskattas när ingen vinst har uppstått. Det hjälper inte, herr Kristenson, att åberopa att det gäller ett fåtal fall. Om det så finns bara ett enda fall av orättvisa, bör orättvisan ändå tas bort.

Jag vidhåller vad som sagts förut, att det har gått prestige i den här frågan!

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja - 159

Nej - 152

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Frivillig särbeskattning

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 5 i anledning av motion angående frivillig särbeskattning.

I detta betänkande behandlades motionen nr 630 av herr Schött med hemställan, att riksdagen beslutade sådan ändring i förordningen om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar att ansökan om sådan skatteberäkning skulle kunna göras senast den 31 januari 1972.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen nr 630.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås och Söderström båda (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen nr 630 skulle anta i reservationen infört förslag till förordning om ändring i förordningen (1965:153) om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Till detta utskottsbetänkande är fogad en reservation av herrar Magnusson i Borås och mig. Utskottsmajoriteten har avstyrkt en motion nr 630 av herr Schött som hemställt om att det borde bli möjligt för äkta makar att under en förlängd tid göra ansökan om särbeskattning. För närvarande är denna tid begränsad till den 1 juli under taxeringsåret, medan hemställan går ut på att tidpunkten borde framflyttas till den 31 december året efter taxeringsåret.

Särbeskattningen innebär att äkta makar genom en särskild ansökan kan undgå effekten av att deras skatt blir högre än om de taxeras som ogifta.

Jag har delat motionärens uppfattning att många skattskyldiga av okunnighet eller av missförstånd underlåter att inkomma med ansökan eller lämnar in den för sent. Tyvärr har utskottsmajoriteten inte kommit till samma uppfattning. Utskottsmajoriteten anser att det borde vara klart för dem som i år avlämnar självdeklaration, att de skall göra det enligt ännu gällande äldre skattelagar, medan det nya systemet träder i kraft först nästa år. Därför finns det enligt utskottsmajoriteten knappast skäl att befara att det skall bli ett ökat antal missförstånd i detta hänseende.

Men, herr talman, när man läst igenom skattebrottspropositionen, propositionen 10 år 1971, som riksdagen snart skall behandla, får man tyvärr en ganska bestämd uppfattning om att det för de flesta människor tycks råda en mycket stor tveksamhet och okunnighet just i taxeringsfrågor. Det har inte bara hög juridisk sakkunskap utan även departementschefen bekräftat i denna proposition. När det då gäller den frivilliga särbeskattningen, som ligger litet vid sidan om det vanliga vid beskattningen, kan det befaras att tveksamheten och okunnigheten är proportionsvis högre än i övriga skattefall. Slutsatsen borde då bli att risken för missförstånd ökas i stället för minskas.

Motionären anser inte att önskemålet om en förlängning av ansökningstiden skulle stå i strid med principen om snabbhet och effektivitet i taxerings- och uppbördsprocessen. Om reservationens hemställan bifalles, skulle det endast innebära att alla de, som av olika skäl underlåtit att göra ansökan om särbeskattning inom nu gällande laga tid, finge en chans att, sedan de granskat sina sluskattedelar i december och kommit underfund med att de fått onormalt hög skatt, då kunna lämna in ansökan om särbeskattning och få rättelse. Jag tycker att detta är en mycket rimlig begäran. Dessutom anser jag att just det förhållandet att de nu gällande reglerna skall tillämpas för sista gången i år talar för att riksdagen borde kunna bifalla yrkandet, eftersom det inte får någon som helst prejudice- rande verkan. I stället har utskottsmajoriteten använt detta skäl som ett ytterligare motiv för ett avstyrkande.

Herr talman! Med stöd av vad jag har anfört yrkar jag bifall till reservationen.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Då jag är ensam motionär dristar jag mig att trots stränga debattrestriktioner med några ord kommentera det nu aktuella

ärendet. Herr Söderström har utförligt redogjort för vad saken gäller, varför jag kan fatta mig relativt kort.

Utskottet erinrar om att liknande motionsyrkanden förekommit tidigare år men då avvisats av riksdagen. I sin redogörelse för frågans behandling i riksdagen nämner utskottet att bevillningsutskottet år 1968 framhöll att det enligt utskottets mening var förvånande att så många skattskyldiga vid 1967 års taxering underlåtit att i rätt tid ansöka om särbeskattning. Påföljande år, 1969, erinrar bevillningsutskottet om detta sitt tidigare uttalande och menar att den service som även vid tidpunkten för ingivande av 1968 och 1969 års självdeklarationer lämnats av taxeringsmyndigheter m. fl. borde vara ägnad att ge ytterligare upplysningar om innebörden av gällande bestämmelser.

Ja, herr talman, visst kan både utskottet och andra vara förvånade över att en del skattskyldiga ej inger sina ansökningar i tid, och visst kan man tycka att gällande regler borde vara kända genom den upplysningsverksamhet som förekommit. Som ett faktum kvarstår dock att åtskilliga skattskyldiga av okunnighet, missförstånd eller annan anledning underlåter att komma in med ansökan eller lämnar in den för sent — de gångna årens erfarenhet visar detta klart.

I år är, som jag framhållit i motionen, risken för missförstånd större än tidigare eftersom, som herr Söderström nämnde, enligt 1970 års skattreform nya regler innebärande individuell beskattning införts. Tyvärr måste man befara — skatteutskottets motsatta uppfattning framstår för mig som ett rent önsketänkande — att en del skattskyldiga ej uppfattat att denna ändring gäller först fr. o. m. beskattningsåret 1971 och att ansökan om särbeskattning alltjämt erfordras för taxeringsåret 1971. De skattskyldigas benägenhet att sammanblanda begreppen beskattningsår och taxeringsår är en realitet som man inte kan bortse från.

Då man enligt min uppfattning så långt det är möjligt bör skydda de skattskyldiga från att på grund av okunnighet eller missförstånd bli ekonomiskt lidande har jag alltså föreslagit att ansökan om frivillig särbeskattning må kunna göras senast den 31 januari 1972. Som alla förstår har denna tidpunkt valts med tanke på att de skattskyldiga erhåller debetsedel å slutlig skatt enligt 1971 års taxering i december 1971 och då om inte förr upptäcker om de har glömt inge ansökan om särbeskattning.

Vad tidigare bevillningsutskottet och nu skatteutskottet uttalar om att en förlängning av tiden för ansökan om särbeskattning skulle stå i strid med principen om snabbhet och effektivitet i taxerings- och uppbördsprocessen kan låta bra, men mot detta måste vägas rättvisesynpunkter och omtanken om de skattskyldiga. Man har för övrigt inte anledning att befara några större administrativa olägenheter av en utsträckning av ansökningstiden. Avsikten är ju inte att de skattskyldiga skall uppmanas att dröja med sina ansökningar till den 31 januari 1972 utan endast att även ansökan som inkommit senast denna dag skall kunna godtas. Dess bättre inkommer givetvis de flesta ansökningar senast den 1 juli i år. Flertalet har för övrigt inlämnats samtidigt med deklarationerna nu i februari.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid skatteutskottets betänkande fogade reservationen.

Onsdagen den
24 februari 1971

Frivillig särbeskattning

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det motionsyrkande som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 5 har framförts och avslagits vid såväl 1968 som 1969 års riksdagar. Det kan emellertid inte återkomma, eftersom fr. o. m. nästa års taxering särbeskattningsprincipen är helt genomförd och särbeskattningen alltså ej längre frivillig.

Som talesmannen för de båda reservanterna och motionären från moderata samlingspartiet redogjort för yrkas i motionen att ansökan om frivillig särbeskattning må kunna göras senast den 31 januari 1972. Skatteutskottet framhåller i sitt avslagsyrkande, liksom bevilningsutskottet i sina tidigare uttalanden gjort, att en förlängning av tiden för ansökan om särbeskattning skulle stå i strid mot principen om snabbhet och effektivitet i taxerings- och uppbördsprocessen. Skatteutskottet delar alltså bevilningsutskottets uppfattning, vilket också kamrarna tidigare har gjort.

Det är väl så att när en viss tidsgräns för ansökan är fastställd - det må gälla ansökan om frivillig särbeskattning eller annat, t. ex. en social förmån - föreligger en risk för att någon för sent upptäcker att han försummat att tillvarata sin rätt. Under sådana förhållanden kan alltid någon komma underfund med detta på fel sida om tidsgränsen. Även i fråga om tidsgränsen för rätten att inlämna ansökan om frivillig särbeskattning, som vi nu diskuterar, kan alltid någon upptäcka försummelsen efter den 31 januari 1972 lika väl som efter den 1 juli 1971.

Tidigare kritik vid behandlingen av denna fråga mot myndigheternas sätt att ge skattebetalarna upplysning i detta sammanhang har tystnat. Med den lättillgängliga information som tillställts skattebetalarna tillsammans med skattekort och skattetabell för år 1971 borde ingen vare sig av okunnighet eller av missförstånd underlåta att ansöka om frivillig särbeskattning senast den 30 juni 1971. Möjligen skulle upplysningen om att ansökan skall göras ha vunnit på att texten varit kursiverad eller understruken, såsom på den bild som på TV-skärmen här visas för kammarens ledamöter.

På tal om upplysning skulle en effektiv sådan på ett enkelt sätt kunna ges, om den paus som ibland uppstår mellan två TV-program användes till saklig information. Det skulle säkerligen ha större effekt än annan form av upplysning. En ändring till det bättre på detta område bör komma till stånd - även om jag är medveten om att en riksdagsman inte kan påverka TV:s programpolitik. Jag säger detta med tanke på en liten scen, som spelades upp i TV den 14 februari i samband med TV-nytt eller Aktuellt - jag minns inte vilketdera - med påminnelse om sista deklarationsdagen den 15 februari. Den visade en förtvivlad deklaratant som kastade deklARATIONEN i papperskorgen med kommentaren att det är onödigt att deklarerera eftersom kronofogdarna strejkar.

Enligt mitt sätt att se kan sådana s.k. skämt i vårt dyrbara massmedium leda till att skattebetalarna, som inte räknar med skämtheter i samband med TV-nyheter, utom möjligen den 1 april, i god tro begår lagbrott genom att underlåta att i tid avge självdeklaration. De ansvariga inom TV bör tänka över sitt ansvar.

Sist, herr talman, vill jag påpeka ett par fel som har insmugit sig i

skatteutskottets betänkande nr 5. På s. 3 i tredje stycket står "BeU 1970:70". Det skall vara "BeU 1970:40". Längst ned på samma sida skall årtalet vara 1972 i stället för 1971, vilket framgår av sammanhanget.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag tycker att fru Holmqvist bortsåg från det faktum att åtskilliga skattskyldiga försummar att lämna in ansökan i tid. Detta faktum har vi kunnat konstatera under en följd av år. Det är naturligtvis otillfredsställande att dessa skattskyldiga på grund av formella bestämmelser blir berövade sin rätt till skattelättnad. Att det hänvisas till att man på andra områden inte kan få rättelse tycker jag är en klen tröst. Här kan man på ett enkelt sätt rätta till det hela.

Saken blir ju inte bättre av det förhållandet att den som är verkligt kunnig kan finna kryphål genom att samtidigt med en för sent ingiven ansökan hemställa om en liten rättelse i sin deklaration. Han har kanske glömt en hundralapp av sina inkomster. Hans taxering blir höjd av prövningsnämnden, och han räddar då möjligheten att inkomma med ansökan om särbeskattning.

Det är enligt min mening otillfredsställande att den som är verkligt kunnig kan utnyttja sådana kryphål. Jag vill skydda den som inte har särskild sakkunskap på detta område, och jag finner det direkt motbjudande att man inte vill ge vederbörande detta skydd.

Detta är bakgrunden till min motion. Den har tillkommit efter samråd med mina kolleger bland fögdericheferna. Vi har mycket nära kontakt med de skattskyldiga, och vi vet hur missnöjda de är med nuvarande förhållande. Liksom jag beklagar de att inte det allmänna i detta fall velat visa litet större tillmötesgående och stärka sin goodwill hos de skattskyldiga. En sådan förstärkning är – det vågar jag påstå – ganska välbehövlig.

Meningarna kan vara delade om hur höga skatter vi skall ha i detta land. Men jag tycker att vi borde kunna vara eniga om att vi skall ha lagbestämmelser som av allmänheten inte uppfattas såsom obilliga.

Herr talman! Jag ber att än en gång få yrka bifall till reservationen.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Den tidsgräns som herr Schött har motionerat om skulle innebära att man retroaktivt skulle möjliggöra en ordning som ger restitution på skatter. En skattebetalare som gjorde ansökan om frivillig särbeskattning efter det att slutskattsedeln har distribuerats skulle alltså då få en skatterestitution. Det skulle gälla en grupp som har haft lagliga möjligheter att välja en lindrigare beskattning och inte har använt dessa möjligheter. Frivillig särbeskattning ger större skattelättnader ju högre inkomsterna är för två makar.

Motionären har sagt: "Helt visst kommer detta att i hög grad bidra till missförståndens antal; många skattskyldiga kan inte hålla isär begreppen beskattningsår och taxeringsår och kommer följaktligen att i år försumma att inkomma med ansökan om frivillig särbeskattning i behörig tid eller kommer över huvud taget att ej inlämna någon ansökan."

I den information som har följt med skattsedlarna står det tydligt på första sidan att den deklaration som lämnas i början av år 1971 avser inkomster 1970 och inte påverkas av de nya bestämmelserna utom på en punkt – det skattefria beloppet för förmögenhetsbeskattningen höjs från 100 000 kronor till 150 000 kronor.

Det beklagliga är att samhällets upplysning ofta inte så direkt som vore önskvärt sätts i händerna på dem som är berättigade till samhällets service. Jag tänker på dem som går miste om sociala förmåner och som har mycket större behov av stöd än de som missat möjligheten att göra ansökan om frivillig särbeskattning.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag måste än en gång reagera mot denna inställning, att därför att det finns brister på andra områden skall vi inte här kunna undanröja en brist som är lätt att undanröja.

Sedan tycker jag inte att man skall utmåla dem som det i detta fall gäller såsom varande i mindre behov av omtanke från samhällets sida. De begär inga extra förmåner – de begär att få bli behandlade enligt de lagbestämmelser som vi har beslutat införa.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! I de lagbestämmelser som riksdagen fattat beslut om stadgas att ansökningstiden utgår den 1 juli. Jag menar, att genom att skattebetalaren har fått dessa upplysningar i sin hand har all tillbörlig hänsyn tagits till vederbörande. Det är därför jag vill göra sammanställningen med dem som söker sociala förmåner och som ännu inte har fått den information från samhället som är önskvärd. Vi hoppas att den informationen skall komma till stånd.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Vi kan alla notera att fru Holmqvist här har en mycket hård fiskalisk inställning. Det är mig en glädje att kunna konstatera att den inställningen inte delas av Sveriges fögderichefer.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Schött begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Schött begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 263
Nej — 46
Avstår — 5

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

Skattefria utbildnings- och omställningsfonder för företag

§ 10 Skattefria utbildnings- och omställningsfonder för företag

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 6 i anledning av motion om skattefria utbildnings- och omställningsfonder för företag.

I detta betänkande behandlades motionen nr 583 av herr Bohman m. fl. med hemställan, att Kungl. Maj:t snarast förelade riksdagen förslag om rätt för företagen att avsätta medel till utbildnings- och omställningsfonder i syfte att öka de anställdas ekonomiska trygghet i händelse av företagsnedläggelser, omlokalisering av verksamhet eller andra omställningar.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen nr 583.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m), Eriksson i Bäckmora (c), Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c), Levin (fp) och Söderström (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionen nr 583 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att Kungl. Maj:t, efter erforderlig utredning, snarast skulle förelägga riksdagen förslag till regler om rätt för företagen att skattefritt avsätta medel till särskilda utbildnings- och omställningsfonder.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! I motionen 583, som behandlas i skatteutskottets förevarande betänkande nr 6, föreslås en snabbutredning och förslag till regler om rätt för företag att avsätta medel till särskilda utbildnings- och omställningsfonder.

I dag tillämnar vi ett system som innebär rätt för företagen till avsättning till konjunkturutjämningsfonder. Det systemet syftar främst till att företagen under högkonjunkturer skall ha möjligheter att göra avsättningar som sedan i lågkonjunkturtider kan användas för investeringar i maskiner och inventarier. Ett system, som medger utjämnings av detta slag, har visat sig vara till stor nytta. Vi lever i en tid av häftiga strukturförändringar både när det gäller produktionsmetoderna i näringslivet och behovet av att få fram de produkter som är nödvändiga för att tillfredsställa konsumenternas önsknings. Enligt min mening är det av stor vikt att vi nu intresserar oss mera för möjligheterna att stärka näringslivet, så att vi kan klara de problem som där uppstår. I sista hand är detta också ett intresse för de anställda och för samhället i dess helhet.

Vad som föreslås i motionen skulle kunna bli av mycket stor betydelse, när det gäller att på det sätt som jag här skisserat försöka skapa förutsättningar för att näringslivet i framtiden skall kunna motstå olika påfrestningar. Vi har väl ändå i detta samhälle med tiden lärt oss att

73

Skattefria utbildnings- och omställningsfonder för företag

vi har den största motståndskraften mot besvärligheter om vi har ett starkt näringsliv. Det har ju omvittnats från många håll.

Motionärerna menar att det för de anställda måste vara ett livsvillkor att näringslivet har kraften att klara av de påfrestningar som en hårdnande konkurrens skapar; vi lever ju i en tid då tekniken utvecklas snabbt med häftiga strukturella förändringar som följd. Det är av stor betydelse för många människor att slippa vara med om den tragedi som omflyttningar och ombyte av arbetsplats kan innebära. Det är därför av stort intresse att man inom näringslivet kan vidta sådana åtgärder att människorna får möjlighet att stanna kvar inom det företag som de kanske har lärt sig trivas i.

Syftet med denna aktion är alltså att skapa större trygghet och större säkerhet i anställningsförhållandena genom att stärka företagets motståndskraft. Jag vill poängtera att det icke är fråga om att undandra samhället några medel. Kommer de inte till användning för det ändamål, vartill de är avsatta, är det givetvis meningen att de i vanlig ordning skall bli föremål för beskattning.

Jag tror att det är av stort intresse att man genom en snabbutredning såsom den föreslagna får fram ett förslag som skapar möjligheter för näringslivet att göra avsättningar till vad vi kallar utbildnings- och omställningsfonder. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herr Söderström (m).

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! Jag vill i korthet redogöra för anledningen till att centerpartiets representanter i skatteutskottet anslutit sig till den reservation som är fogad vid förevarande betänkande.

På grund av den strukturrationalisering som pågår inom det svenska näringslivet och teknikens kraftiga frammarsch, som gör att produktionen inom en bransch på mycket kort tid kan bli helt annorlunda, måste vi ha effektiva verktyg för omskolning och vidareutbildning av arbetskraft av olika slag. Folk som kanske har en mycket god yrkesutbildning kan på kort tid bli friställda, därför att deras yrke befinner sig på avskrivning genom teknikens framsteg.

Det är inte minst för de anställdas trygghet viktigt att det finns stor beredskap när det gäller omskolning och vidareutbildning. Det förslag som motionsledes förts fram och som vi följer upp i reservationen ger en ökad beredskap för omskolning och vidareutbildning. I motionen nr 583 föreslås nämligen att företagen skall få möjligheter till skattefria fondavsättning för just omskolning och vidareutbildning. Det skulle inte alls vara någonting nytt som därigenom infördes. Vi har redan tidigare investeringsfonderna till vilka företagen kan avsätta del av sin vinst. Det vill säga företagen har möjligheter att till investeringsfonderna avsätta precis så mycket som de kan avvara.

Den föreslagna avsättningen innebär alltså inte någon ny skatteförmån för näringslivet. Den ger emellertid företagen möjligheter att under högkonjunkturperioder till omskolnings- och vidareutbildningsfonder

avsätta pengar som sedan kan användas under lågkonjunkturer och avmattningsperioder för att intensifiera omskolningen, naturligtvis först och främst inom det egna företaget men även vid de fusioneringar mellan företagen som ju är mycket vanliga i dagens läge.

Utskottet pekar i sin skrivning på de stora insatser som samhället gör för omskolning och vidareutbildning. Det är alldeles riktigt att samhället gör dessa insatser, och jag är helt av den uppfattningen att samhället även i framtiden skall ha huvudansvaret för omskolning och vidareutbildning. Jag kan emellertid inte finna att det på något sätt skulle föreligga ett motsatsförhållande mellan vad som nu föreslås och de insatser som samhället gör, något som utskottsmajoriteten tycks anse. Det enda som kommer att hända är att beredskapen inför kommande lågkonjunktursperioder blir bättre och att tryggheten för de inom näringslivet anställda ökar.

Jag har tidigare sagt att företagen redan i dag kan till investeringsfonder avsätta pengar. Det betyder att den nu föreslagna fondavsättningen inte öppnar någon ny väg rent skattemässigt; några skatter kommer inte att dras ifrån staten. Det enda som kan hända är att samhället får en viss hjälp av företagsamheten genom att denna själv kan klara sitt behov av omskolning. Det måste såvitt jag kan förstå vara ett plus om man kan förstärka de samhällsinsatser som redan nu görs med frivilliga insatser från näringslivet självt.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Den fråga vi här diskuterar har varit föremål för prövning även vid några föregående riksdagar. I stort sett har också tidigare samma motiveringar som nu anförts både för och emot skattefria utbildnings- och omställningsfonder för företag. Jag vill därför bara helt kort understryka några av motiveringarna för skatteutskottets avstyrkande av föreliggande motion.

Låt mig först, herr talman, peka på något av vad som anföres i skatteutskottets betänkande, nämligen att kostnad för omskolning eller utbildning är avdragsgill vid taxeringen, om den är att anse som personalkostnad i rörelse eller omkostnad för fullgörande av tjänst. Detta gäller redan nu, och det bör man notera i sammanhanget.

Vidare anför utskottet att arbetsmarknadsutbildning länge har använts som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. Kostnaderna för arbetsmarknadsutbildning beräknas för budgetåret 1971/72 uppgå till 600 miljoner kronor, vilket i förhållande till närmast föregående budgetår innebär en ökning med 95 miljoner kronor. Innevarande budgetår är det inte mindre än 100 000 personer och nästa budgetår stiger siffran till 105 000 personer som kommer i åtnjutande av arbetsmarknadsutbildning.

I själva principfrågan vill jag framhålla att utskottsmajoriteten naturligtvis inte är emot att allt göres som bör göras för att stärka företagens beredskap att möta svårigheter på arbetsmarknaden. Vi är emellertid samtidigt av den uppfattningen att det inte är rimligt att jämsides med att staten lämnar så betydande anslag till åtgärder för

Onsdagen den
24 februari 1971

Skattefria utbildnings- och omställningsfonder för företag

arbetsmarknadsutbildning man också skulle införa rätt till skattefria fondavsättning av medel för omskolnings- och utbildningsverksamhet. Reservationen innebär ju att företag med god avkastning får möjlighet till sådan skattefria avsättning för omskolning. Företag inom mindre lönsamma branscher, som kan befaras ha det största behovet av omskolningsverksamhet och således borde ha god beredskap i detta avseende, har uppenbarligen inte alls samma möjligheter till sådan fondavsättning.

Som vi ser det kan motionärernas förslag medföra en snedvridning av samhällets åtgärder, som ganska säkert inte skulle leda till den effektiva hushållning med dessa medel som man skulle vilja uppnå. Framför allt skulle det leda till en större omgång i administrationen, det skulle bli ett klumpigare instrument — om jag får uttrycka mig så. Det ger inte möjligheter till överblick av åtgärderna som vi anser att man bör ha.

Utskottsmajoriteten anser att stödet till utbildnings- och omskolningsverksamheten bör utgå efter samma riktlinjer som hittills. Det är enligt vår mening mer ändamålsenligt och också mer effektivt.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till skatteutskottets förslag.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Det finns inte något att direkt reagera emot i herr Engkvists anförande mer än att han hävdar att alldenstund samhället nu anslår ett visst belopp för omskolningsverksamhet, så har man därmed uppfyllt vad som behöver göras.

Genom det system som vi föreslår är det inte helt otänkbart, herr Engkvist, att de belopp som man från samhällets sida i framtiden behöver anslå för omskolningsverksamhet kan komma att bli mindre.

Jag vill också understryka att den utbildning som nu sker via näringslivet ofta är bättre målinriktad och inte sällan ger ett bättre resultat. Vi har inom näringslivet sedan lång tid tillbaka — långt innan samhället vidtog någon sådan åtgärd — haft en mycket omfattande utbildning. Jag kan hänvisa till den stora utbildningsverksamhet som har bedrivits via hantverksorganisationerna, vartill samhället har lämnat ett ytterst litet anslag, men där vi fått fram verkligt bransch-kunniga människor som varit till utomordentligt stor nytta när det gällt att bygga upp industrin i vårt land.

Sett ur den synpunkten tror jag, herr Engkvist, att vi kan vara överens om att det ena goda inte bör förskjuta det andra. Därför skulle man kanske med litet generositet och förståelse för problemen från regeringspartiet även kunna vara med om att bifalla denna motion.

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Det är möjligt att de sammanlagda resurserna skulle kunna bli större; därom kan jag emellertid inte uttala mig nu -- det tror jag inte någon kan. Vad jag däremot vidhåller är vår uppfattning, att dessa samlade resurser inte så säkert kommer att användas på det riktigaste sättet. Jag skulle för min del mycket väl kunna tänka mig ett ännu mer långtgående samarbete mellan näringslivet och statsmakterna när det gäller att planera omskolningsverksamheten om detta blir aktuellt, men det är en annan sak. Jag tror inte att man bör bryta sönder

den arbetsmarknadspolitiska verksamhet som ligger i det nuvarande systemet.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 166
Nej — 154
Avstår — 2

§ 11 Föredrogs justitieutskottets betänkanden:

Nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser vissa anslag inom justitiedepartementets verksamhetsområde.

Nr 3 i anledning av motion om förläggande av en fastighetsdomstol till Borås.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 12 **Parlamentarisk utredning angående näringspolitiken**

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 1 i anledning av motion om en parlamentarisk utredning angående näringspolitiken.

I betänkandet behandlades motionen nr 511 av herr Hedlund m. fl. med hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk arbetsgrupp för utarbetande av ett preciserat handlingsprogram för en aktiv näringspolitik i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen skulle avslå motionen nr 511.

Reservation hade avgivits av herrar Börjesson i Glömminge, Gustafsson i Byske och Sjönell (alla c), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen nr 511 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta ett näringspolitiskt handlingsprogram i enlighet med vad reservanterna anfört.

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

*Parlamentarisk
utredning angående
näringspolitiken*

Onsdagen den
24 februari 1971

*Parlamentarisk
utredning angående
näringspoli-
tiken*

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Det nya näringsutskottets första betänkande gör väl inte anspråk på att i denna sin egenskap bli ett uppmärksammat historiskt dokument men behandlar ändå ett ämne av stort intresse, nämligen näringspolitiken.

Näringspolitiken har under de senaste åren gång på gång kommit i den allmänna debattens blickpunkt och gjordes av socialdemokraterna till det dominerande inslaget i den politiska bilden under och genom partikongressen 1967. Vid denna tid tecknades av regeringspartiet djärva perspektiv mot en löftesrik näringspolitisk horisont, och i svepande formuleringar fastslogs att den nya näringspolitiken skulle bli en mäktig hävstång mot effektiviserad produktion, högre levnadsstandard och bättre jämlikhet.

Men, som jag hade anledning att konstatera i remissdebatten när jag tangerade detta ämne "bidde" det liksom inget. De stolta parollerna verkar – konfronterade med den bistra verkligheten – skäligen avflagade, och det talas på socialdemokratiskt håll numera ytterst litet om näringspolitiken och ännu mindre om vad en sådan egentligen är och står för.

I själva verket svarar våra socialdemokrater ofta på frågan om näringspolitiken närmare kan definieras med att hänvisa till Investeringsbanken. Detta institut var enligt vår uppfattning ett bra initiativ, och förslaget stöddes också av centerpartiet när det lades fram. Men som näringspolitiskt handlingsprogram betraktat är detta initiativ skäligen magert, hur goda insatser Investeringsbanken i övrigt kan komma att göra.

Nu hänvisar visserligen utskottsmajoriteten till utredningsarbete, som utförs genom särskilda kommittéer och andra organs försorg, till Statsföretag AB:s samordnande funktion och till den långsiktiga näringspolitiska planering, som sker i industridepartementet. Men dessa skilda aktiviteter är fortfarande ingen samlande handlingsram för den allt viktigare näringspolitiken och motsvarar föga de högtflygande ambitioner, som proklamerades på den socialdemokratiska partikongressen 1967.

Jag har, herr talman, velat teckna denna bakgrund till den partimotion med nr 511 som centerpartiet väckt till årets riksdag. Motionen behandlas, som jag inledningsvis antytt, av näringsutskottet i dess utlåtande nr 1. Utskottsmajoriteten avstyrker bifall till motionen och centerns representanter i utskottet svarar ensamma för reservationen. För vår del är näringspolitiken av utomordentlig betydelse och vi förmenar att dess konglomerat av skilda beståndsdelar, verkande inom en mängd samhällsområden, rätt samordnade och sammanvägda kan och bör bli ett av våra viktigaste politiska instrument när det gäller att kanalisera marknadskrafterna mot största möjliga välfärd i samhället.

När jag då begagnar uttrycket välfärd, herr talman, åsyftar jag detta begrepp i dess vidaste betydelse, alltså icke bara det som kan mätas i bruttonationalprodukttermer, utan allt vad därutöver erfordras i fråga om arbetstrivsel och andra immateriella värden, som tillsammans med materiellt välstånd kan göra den enskilde individens liv meningsfullt. Vi menar ifrån centerns sida, att marknadskrafterna, styrda och kontrolle-

rade av sociala hänsyn, måste få utvecklas under fri tävlan för att därigenom bl. a. kunna erbjuda ett fritt och obundet konsumtionsval. För att marknadskrafterna skall kunna kanaliseras mot största möjliga välfärd fordras emellertid enligt vår mening att samhället utstakar en ram, inom vilken dessa krafter kan lämnas att utveckla sig och verka, samt vissa grundprinciper för samhällets målsättning i detta stycke.

Det är därför vi nu några år genom partimotioner yrkat på att ett näringspolitiskt handlingsprogram fastställs genom avvägningar som görs av en parlamentariskt tillsatt arbetsgrupp. Som vi har påpekat i årets motion bygger människans vilja till insatser och ansvarstagande – själva grunden för all samhällelig utveckling – givetvis på egenintresset, men också på viljan till samarbete och solidaritet. Det måste alltså göras en avvägning mellan konkurrens och samverkan, och denna avvägning måste i sista hand göras av samhället.

Ett av de viktigaste samhällsavsnitten där både konkurrensen och samverkan har den största betydelse för utvecklingen och där dessa element måste sammansmältas till en harmonisk symbios är just näringspolitiken. För att denna process skall kunna bli praktiskt genomförbar krävs uppenbarligen ett konkret handlingsprogram.

Näringspolitiska åtgärder vidtas och näringspolitiska hänsyn måste tas inom en mängd samhällsområden, t. ex. kommunikationsområdet, lokaliseringpolitiken, bostadsförsörjningen, utbildningsområdet och jordbrukspolitiken. Men allt detta är och har varit delinsatser, som var för sig varit mer eller mindre effektiva. Maximal effektivitet kan inte uppnås förrän de olika delinsatserna harmonieras till en enhet, till ett genomtänkt principprogram med klart definierade huvudmålsättningar. Det förhåller sig på ungefär samma sätt som med ett företags förutsättningar att nå maximal effektivitet. Inom företagets verksamhetsområde kan göras insatser på olika delsektorer, t. ex. försäljningssektorn, marknadsundersökningar, inköpsidan, lagerhållningen, personalsidan, transportapparaten, finansieringen etc. Isolerade insatser inom alla dessa delområden blir i längden meningslösa eller får bara temporär effekt om de icke sammanväges i en enhetlig policy enligt vilken ramarna för företagets hela verksamhet fastställs och den långsiktiga målsättningen definieras.

Nu säger utskottsmajoriteten i sitt avvisande av vårt förslag att ett näringspolitiskt handlingsprogram av den typ vi åsyftar icke är erforderligt därför att särskilda kommittéer och andra organ utför arbete på många av dessa områden som motionärerna anför. Bl. a. erinras om den nyligen tillsatta delegationen för de mindre företagen och om Statsföretag AB:s samordnande funktion. Man erinrar också om att industridepartementet bedriver en långsiktig näringspolitisk planering och anför att näringspolitiska rådet är ett av instrumenten för denna planeringsverksamhet.

Men, fru talman, detta utskottsmajoritetens ena huvudargument understryker ju bara på ett iögonenfallande sätt riktigheten i vårt krav på ett samlat näringspolitiskt handlingsprogram. Vad man hänvisar till är just näringspolitiska delaktiviteter som vi vill ge maximal effekt genom en sammanvägning och sammanförande till en alla aktiviteter övergripande enhetssyn och en klart definierad slutmålsättning. Denna ambition kan

Onsdagen den
24 februari 1971

*Parlamentarisk
utredning angående
den näringspoli-
tiken*

uppfyllas endast genom att parlamentariker representerande olika politiska meningsriktningar, eventuellt utökade med ett lämpligt antal neutrala experter, gör en samlad översyn av hela fältet och konkretiserar denna i ett handlingsprogram.

Utskottsmajoritetens andra huvudargument, fru talman, mot vårt förslag är påståendet att ett realiserande härav skulle medföra en dubbling av några andra organs arbete och kunna fördröja genomförandet av planerade reformer. Denna kritik måste emellertid grundas på ett missförstånd. Arbetsgruppens huvuduppgift skall givetvis icke vara att utreda olika delproblem inom näringspolitikens vidsträckta arbetsfält. Tvärtom utgör ju de resultat från skilda samhällssektorer som framkommer genom andra organs insatser en förutsättning för och ett underlag för arbetsgruppens samlade arbetsuppgift. Alla fakta och förslag som kan framläggas från olika fält skall som vi upprepade gånger påpekat sammanvägas till en enhetlig grundsyn.

Det samtidigt pågående reformarbetet inom olika samhällssektorer med näringspolitisk anknytning kan ju härigenom icke fördröjas eller hindras utan måste i stället bli stimulerat. Det kan dessutom tilläggas att om utskottsmajoritetens argument i detta stycke hade någon relevans så skulle ju t. ex. något samlat grepp över hela det vidsträckta fält som heter utbildningspolitiken icke ha kunnat tas, utan vi skulle ha varit nödsakade att gå fram med delreformer. Jag skulle tro att ett sådant resultat skulle ha varit väsentligt sämre än det vi nu uppnått, och knappast någon vill i dag påstå att vår samlade syn och det fastläggande av de stora grundlinjerna för utbildningspolitiken som skett har inneburit dubbelarbete och ett fördröjande av de planerade reformerna.

Slutligen, fru talman, det näringspolitiska rådet som också åberopas av utskottsmajoriteten kan lika litet som Investeringsbanken fylla kraven på att representera en samlad, konsekvent näringspolitik. Detta råd har heller icke någon parlamentarisk förankring, vilket måste vara en allvarlig brist när det gäller att finslipa ett så viktigt politiskt instrument i samhällsarsenalen som näringspolitiken ändock måste utgöra.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Jag tror att centerpartiet eller möjligen dess kansli får göra klart för sig om det här gäller en utredning eller en arbetsgrupp. I ingressen till motionen står att herr Hedlund m. fl. anhåller om en parlamentarisk utredning angående näringspolitiken. I att-satsen talas om ett preciserat handlingsprogram. Det är väl en viss skillnad mellan en arbetsgrupp och en utredning; men det är en detaljfråga.

Jag vill härefter i ett avseende – det är inte alltid man har tillfälle att göra det – uttrycka min beundran för centerpartiet, nämligen för den fantastiska motionsaktivitet det uppvisat när det gäller närings- och lokaliseringpolitiska frågor, dock inte så mycket när det gäller regionpolitiken. Beträffande det sistnämnda området vill jag emellertid innan jag stiger ned från denna talarstol berätta för herr Sjönell vad som

tydligt har gått honom förbi, eftersom han sade att det därvidlag inte "bidde" något. Man kan undra hur en aktiv politiker, som vistats här i riksdagen under så lång tid som herr Sjönell, kan ha undgått att se vad som skett på det näringspolitiska området liksom all den utbildningsverksamhet som där bedrivits.

Centerpartiet har i alla fall kämpat så länge i denna fråga, att man t. o. m., som herr Sjönell sade, har blivit ensam i dessa strävanden. Varför har man då blivit ensam? Jag tolkar det så att folkpartiet och moderaterna i utskottet bättre följt med den allmänna utvecklingen än vad de centerpartistiska reservanternas i näringsutskottet gjort. Jag tvingas nu återigen påminna om detta – jag säger "återigen" därför att de ledamöter som var med i den gamla tvåkammarriksdagen vet att vi också där från bankoutskottet med jämna mellanrum fick påminna om vad som skett och om våra planer fram till 1972, dvs. till nästa år. Repetition anses ju också vara kunskapens moder.

Vad har vi då beslutat under 1960-talet och vad lägger vi till grund för den regionpolitik, som vi hoppas skall genomföras under 1972? Ja, 1964 års riksdag beslutade om en femårig försöksperiod med lokaliseringspolitik. Därefter kom 1967 års länsplanering, 1968 års lokaliseringsutredning, 1969 års utredning på området och slutligen 1970 års länsprogram.

Vad är det då som pågår för närvarande? Jag hoppas verkligen att också herr Sjönell känner till detta. 1970 års länsprogram är ju en sammanfattning av bl. a. det som jag nu kort redogjort för. Detta länsprogram är nu ute på remiss hos kommunerna, och yttrandena skall insamlas av länsstyrelsernas planeringsråd och insändas till inrikesdepartementet före halvårsskiftet. Materialet skall naturligtvis sedan bearbetas av regeringen, och man har i statsverkspropositionen uttalat att ett regionalpolitiskt program – om ett sådant kan utarbetas på grundval av materialet – skall föreläggas 1972 års riksdag.

Jag vill nu fråga talesmannen för reservanternas och för centerpartiet – i den händelse motionen skall tolkas så att en arbetsgrupp skall tillsättas – om en ny sådan skulle ge ett snabbare resultat än vad det 1972 väntade regionalpolitiska programmet skulle innebära?

Jag tycker att centerpartiet och dess partiorganisation – ty i detta fall har partiorganisationerna en stor uppgift – i stället skulle ägna en del av sin verksamhet åt att föra ut det som jag nu mycket kort försökt redogöra för, nämligen den målsättning och inriktning som den nuvarande regionalpolitiken har. Vi behöver inte heller ligga still politiskt under perioden 1971–1972. Jag är nämligen fullt övertygad om att regeringen liksom även eventuella remissorgan eller andra instanser som kontaktas inte kommer att ha något emot att vi får en effektiv och saklig debatt om hur den regionpolitik, som bl. a. centerpartiet så länge krävt, skall utformas och om hur målsättningen för den skall preciseras.

Den regionalpolitiska åtgärd, som vi under de senaste dagarna hört talas om och som innebär att 37 statliga institutioner skall flyttas ut från huvudstaden, är också en del av planeringen på det regionalpolitiska området. Den skall ses mot bakgrunden av hela den utredningsverksamhet som där pågår.

Jag vädjar till centerpartiet att ta upp en aktiv diskussion i det här stycket. Jag vädjade om det många gånger, när vi hade att ta ställning till 1969 års statsverksproposition med statsrådets förslag och bearbetning av de utredningsresultat som framkommit. Där föreslogs faktiskt en regionsindelning som gav en bild av den utflyttning av statliga institutioner som nu kommer att ske. Där talades om Norrköping-Linköping, Gävle-Sandviken, Falun-Borlänge osv. Men ingen från centerpartiets sida ville säga att man inte vågade sig på en sådan regionsbildning. Jag vädjade i riksdagsdebatten: Konkretisera nu hurdan regionsbildning ni vill ha och vad ni vill att man skall göra när det gäller att lokalisera företag! Något besked på den punkten hörde vi inte av.

Emellertid skall jag inte upprepa mera utan vill sluta mitt anförande med att säga följande. I det föregående utskottsbetänkandet talades om en strukturrationalisering och en snabb teknisk utveckling. Jag hoppas att vi alla här i riksdagen skall göra vad vi kan för att klara den samhällsutveckling som kan väntas under 1970-talet. Det har talats om snabb samhällsutveckling, strukturrationalisering och industrinedläggningar, men har vi någon gång funderat på hur mycket som sker och hur många som drabbas? Vi har mött rubriker som säger så här: 20 av 50 massafabriker läggs ner under 1970-talet. Industrins utredningsinstitut konstaterar: Av dagens nära 7 000 sågverk finns kanske bara 2 500 kvar om tio år. Antalet fusioneringar var 1969 omkring 250, 1970 var det 181. Antalet anställda i köpta företag och anläggningar var 1969 42 540 och 1970 20 519.

Den som följt med vad som skrivits i börskommentarerna har sett att Dagens Nyheters börskommentator också har "filosoferat" över detta. Han har undersökt vilka sammanläggningar som skett och vad som har inträffat på börserna i fråga om de börsnoterade företagen och han har satt rubriken: Fusioner under 1970-talet – vilka av dessa går ihop?

Det är inte jag som har hittat på rubriken, utan det är en s. k. sakkunnig börskommentator som studerat näringsutvecklingen och funderat över den. Han har fört ihop AGA - ESAB, Volvo - Bahco, Cementgjuteriet - Armerad Betong - ABV osv., Husqvarna - Electrolux, Pripp - Marabou, NK - Åhlén & Holm, Alfa-Laval - Sonesson, SAAB - Facit, Gränges - Wirsbo - Boliden, Esselte - Almqvist & Wiksell, Stora Kopparberg - Garphyttan - Gunnebo, osv., osv. Han har funderat över ett 20-tal sådana här fusioneringar: Kommer dessa företag att gå ihop under 1970-talet?

Sammanfattningsvis vill jag säga att vi måste ställa starkare och starkare krav på samhället för att vi skall klara den utveckling som vi kan vänta oss. Jag har en känsla av att man alltför litet har uppmärksammat den här delen av den snabba näringspolitiska strukturuomvandlingen. För att uttrycka mig drastiskt vill jag säga att det många gånger är befogat med kritik mot näringspolitiken men att man har en känsla av att det krävs av samhällsapparaten att praktiskt taget samma dag som det privata näringslivet lägger ner en fabrik – och kanske måste göra det, sett från ekonomiska utgångspunkter – skall samhället ha ordnat så att en ny fabrik sätts i gång. Vi måste komma ihåg att med den synen på politiken får vi räkna med stora svårigheter framöver. Vi skall vara medvetna om

att såväl samhället som näringslivet och industrin själv skall skapa en beredskap om det över huvud taget skall ske.

Det var vad jag hade att säga i anknäytning till utskottets utlåtande. Jag hoppas att herr Sjönell och centerpartiet fått en liten bild av varför utskottsmajoriteten ansett det vara befogat att vänta åtminstone till 1972 i stället för att följa centerpartiets förslag om en arbetsgrupp.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på motion nr 511.

HERR SJÖNELL (c):

Fru talman! Jag inregistrerar givetvis med mycket stor belåtenhet och glädje herr Haglunds oförställda beundran för centerpartiet. Det är på något sätt uppfriskande att i denna lokal få möta en uppriktig socialdemokrat. Den beundran som han nu sade sig hysa för centerpartiet har emellertid en liten skugga – vi skulle inte ha gjort tillräckligt stora insatser när det gäller lokaliseringpolitiken och framför allt regionalpolitiken. Jag får säga precis detsamma som herr Haglund sade om mig. Jag vet inte hur länge herr Haglund varit med i riksdagsarbetet. Men det förvånar om han kunnat sitta så pass länge som han ändå gjort och inte kunnat observera de insatser som just centerpartiet gjort inom lokaliserings- och regionalpolitiken.

Det var på det sättet – om jag får uppfriska herr Haglunds minne – att det var vi som ursprungligen tog det verkliga initiativet till en lokaliseringpolitisk debatt. Det är vi som drivit de regionalpolitiska målsättningarna och kraven på att i olika sammanhang förstärka de regionala organens befogenheter, att försöka decentralisera den alltför maktfullkomliga koncentrationen till kanslihuset och finansdepartementet ut i regionerna. Herr Haglund kanske läser tidningarna; i så fall bör han ha observerat att regeringen mot bakgrunden av vårt envisa tjtande i många herrans år på denna punkt i dessa dagar beslutat sig för att flytta ut ett stort antal ämbetsverk till landsorten och regionerna. Detta har mycket starkt applåderats av alla regionalpolitiker.

Detta är ett resultat så gott som något och ett konkret resultat av våra ansträngningar på denna punkt. Jag måste göra herr Haglund ledsn när jag upprepar att det inte var någon överdrift och kanske inte någon elakhet heller när jag sade att de stolta parollerna från den socialdemokratiska partikongressen 1967 om det stora allt övergripande näringspolitiska programmet liksom "bidde inget".

Jag upprepar än en gång att det inte blivit någonting. Därmed har jag inte sagt, herr Haglund, att vi från centerpartiets sida på något sätt vill undervärdera de insatser som görs i form av delaktiviteter på det näringspolitiska området. Vi är fullt med på att utveckla regionalpolitiken, som jag nyss sagt, men jag vill notera, fru talman, att hur många insatser man än gör på det regionalpolitiska området och hur förnämligt regionalpolitiskt program man än kan komma att fastställa, så är detta ändå en delaktivitet i det stora sammanhanget.

Jag tog ett exempel från ett företag som gör delaktiviteter på försäljningssidan, på inköpssidan, i fråga om lagerhållningen osv. och påvisade att detta är delaktiviteter. För att få en meningsfylld framgång

Onsdagen den
24 februari 1971

*Parlamentarisk
utredning angående
näringspoli-
tiken*

på detta område måste man ha ett helhetsprogram. Det är detta som saken gäller.

Jag vet inte hur man över huvud taget skall kunna utveckla detta vidare så att herr Haglund förstår vad vi menar. Vi talar på något sätt förbi varandra. Men jag vill ha fastslaget, fru talman, att vi inte undervärderar dessa delaktiviteter som sker – i stället understöder vi dem för att få största möjliga effekt. Men den maximala effekten når man aldrig förrän man sammanvägt det hela till en enhetlig över alla delaktiviteter övergripande helhetsbild av den slutliga målsättningen.

Förra gången sade jag ingenting, fru talman, om reservationen. Men jag ber nu att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Jag sade ju att ni inom centerpartiet har gjort mycket. Men vad har ni gjort? Ni har motionerat. Det är ingen konst att motionera, det kan vi göra allihop – det väcktes nära 2 000 motioner under den ordinarie motionstiden i år. Men vad vi vill är att centerpartiet skall konkretisera. Ni har liksom tagit monopol på lokaliserings- och regionalpolitiken, och det har jag i och för sig ingenting emot. Men när vi kommer till att målsättningen för lokaliserings- och regionalpolitiken skall konkretiseras vill ni inte vara med.

När jag tog upp dessa frågor för något år sedan reste sig några folkpartister och centerpartister upp och sade: "Men herr Haglund har ju inte föreslagit något till vår region." Självklart svarade jag då: "Framlägg själva förslag om hur ni vill driva regionalpolitiken!" Det fick jag naturligtvis inget svar på. Det kom inga förslag – det var nämligen känsligt att tala om för vissa grupper att de inte kunde få någonting. Det blir många gånger hårda bud för vissa områden. Konkretisera alltså målsättningen och deltag i debatten – det är vad frågan gäller.

Jag vet inte om jag missförstod herr Sjönell när han talade om utlokaliseringen av statliga verk. Är han motståndare till det eller tycker han att det är en bra lösning? Anser han att det är ett led i lokaliserings- och regionalpolitiken? Är det kanske rent av meningen att också Böndernas hus i Stockholm skall flyttas ut? Det borde givetvis göras, om man skall vara konsekvent och vill föra en radikal lokaliserings- och regionalpolitik.

Jag kan upplysa herr Sjönell om att jag har varit i riksdagen sedan 1958. I en av punkterna i centerpartiets motion talas det om maktkoncentration. Jag skall inte säga så mycket om detta, jag vill bara uppmana herr Sjönell att erinra sig centerpartiets ställningstagande när koncentrationsutredningen tillsattes och fundera på vad centerpartiet då gjorde. Jag är mycket nyfiken på att få veta anledningen till centerpartiets ställningstagande när koncentrationsutredningen tillsattes.

Herr SJÖNELL (c):

Fru talman! Herr Haglund säger att vi inom centerpartiet har utträttat mycket arbete, men när han skall konkretisera vad vi har gjort säger han: "Ni har hållit på och motionerat år efter år." Det väcks tusentals motioner här i huset varje år, och herr Haglund tycker tydligen inte att

det är något arbete. Jag undrar om han inte undervärderar parlamentarikernas och sin egen roll – jag tror att motionerna har stor betydelse.

Men jag vill erinra om en annan sak som herr Haglund väl känner till – maktförhållandena i riket. Det är inte vi i centerpartiet som sitter i regeringen, herr Haglund, det är herr Haglunds partivänner som regerar. Det innebär att vi från centerpartiet liksom från de andra borgerliga partierna bara har en utväg – att motionera, att framlägga kloka och bra förslag. Och det gläder oss, herr Haglund, att när det gäller de centrala inslagen i de senaste årtiondenas samhällsdebatt och de centrala konkreta åtgärderna i den senaste tidens samhällsutveckling är det centerförslag som regeringen i stor utsträckning har tagit upp och verkställt. Hur blev vi exempelvis inte förhånade när vi första gången väckte miljömotionen? Fru Eriksson i Stockholm, herr Haglunds partikamrat, sade att det var ju ingenting att hänga i julgranen. Man kallade den hänfullt för en omnibusmotion. Herr Haglund och hans partikamrater har sedermera med hull och hår slukat våra förslag om att miljöpolitiken måste föras ut och bli meningsfull. Vi sätter värde på det. Vi tycker att det är bra när ni tar upp våra förslag. Huvudsaken för oss är att ni verkligen genomför dem i praktiken. Likadant är det med lokaliseringpolitiken och med utflyttningen av ämbetsverk.

Jag kan inte tänka mig att herr Haglund kunde missförstå mig – i så fall tror jag att han är den ende här i kammaren som gjorde det – när jag tog utflyttningen av ämbetsverk som exempel för att därmed markera att vi har en regionalpolitisk målsättning och påvisa att det äntligen har blivit ett resultat. Jag måste väl ändå sätta värde på att så sker och inte motsatsen, som herr Haglund försökte göra gällande.

När det sedan gäller exempelvis Böndernas hus är det mycket möjligt, herr Haglund, att det kommer att flytta efter. Jag vill bara än en gång erinra om att i Böndernas hus är det mindre än 1 procent av jordbruksorganisationernas befattningshavare som arbetar. Om vi drar paralleller i sammanhanget, vet jag inte om de utfaller till herr Haglunds partis förmån.

Vad som är väsentligt är att vi här får motionera och lägga fram förslag och att ni sedan tar upp förslagen och genomför dem. Ni har genomfört miljöpolitiska och lokaliseringpolitiska förslag, som vi har väckt, i samverkan med andra partier. Den dag ni tar upp vårt förslag om ett samlat näringspolitiskt program är vi också nöjda. Vi lider inte av något slags prestigehänsyn härvidlag. Vi är nöjda bara någonting sker.

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Jag har inte alls underskattat motionerandet, herr Sjönell. Tvärtom sade jag att man skall motionera. Men skillnaden mellan motioner som bl. a. centerpartiet lägger fram och det som socialdemokratin och regeringen nu gör, det är att vi handlar och just i detta nu åstadkommer någonting – vilket herr Sjönell också har hänvisat till. Det är den stora skillnaden i sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	251
Nej	—	69
Avstår	—	4

§ 13 Byggnadsforskningsavgift, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 4 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1960:77) angående byggnadsforskningsavgift, m. m., jämte motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 4 under åberopande av utdrag ur statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1971 föreslagit riksdagen att dels anta det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i förordningen (1960:77) angående byggnadsforskningsavgift, dels godkänna vad som i statsrådsprotokollet förordats i fråga om ansvarsområdet för statens råd för byggnadsforskning, rådets sammansättning och principerna för statens bidrag.

I motionen nr 1180 av herr Turesson m. fl. hemställdes, att riksdagen beslutade bifalla propositionen med den förändringen att statens bidrag skulle betalas direkt av de i egen regi byggande statliga förvaltningarna.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen antog det vid propositionen nr 4 fogade förslaget till lag om ändring i förordningen (1960:77) angående byggnadsforskningsavgift,
2. att riksdagen godkände vad i statsrådsprotokollet förordats i fråga om ansvarsområdet för statens råd för byggnadsforskning och rådets sammansättning, samt
3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen nr 1180 godkände vad i statsrådsprotokollet förordats i fråga om principerna för statens bidrag.

Reservation hade avgivits av herr Grebäck (c), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Wennerfors (m) samt fru Olsson i Hölö (c), som ansett att utskottet bort under 3 hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen nr 1180 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om principerna för statens bidrag.

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

Fröken LJUNGBERG (m):

Fru talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till den reservation som är knuten till civilutskottets betänkande nr 4 och vill bara kommentera det yrkandet något.

Det finns kanske anledning att erinra om att detta betänkande behandlar en kungl. proposition om byggnadsforskningsavgiften. Denna avgift har funnits sedan 1953, och meddelaktiga i att tillskjuta avgifter till den byggnadsforskningsfond där medlen uppsamlas är kommuner, enskilda företagare och även staten. Men staten är befriad från ett medelsgivande i form av avgifter och har i stället givit sitt bidrag i form av anslag. Jag vill gärna säga att det anslaget förvisso väl har täckt det belopp som skulle utges i form av avgifter om staten som arbetsgivare hade pålagts dylika i likhet med kommuner och enskilda arbetsgivare.

Vad som föreslås i propositionen är en inte så stor ändring i förordningen angående byggnadsforskningsavgift. I anslutning till propositionen har väckts motionen 1180 med herr Turesson som första namn och där tas en detalj upp som principiellt inte är oviktig. Så länge staten på detta sätt har givit anslag till byggnadsforskningsavgiften har man godtagit detta från alla håll, med undantag kanske av kommunerna som har känt sig litet orättvist behandlade, eftersom de i likhet med enskilda arbetsgivare haft att betala en arbetsgivaravgift för den yrkesmässigt bedrivna byggnadsverksamhet som utförts. Kommunförbundet har uttryckt tvivel om det ändamålsenliga i den nu föreslagna utvidgningen av avgiftsskyldigheten till att gälla inte enbart byggnadsverksamheten — dvs. husbyggnadsarbetet — utan också anläggningsverksamheten och yrkat avslag på förslaget. Man har sagt ifrån, och det finns väl anledning att ha förståelse för det, att denna utvidgning på flera sätt blir betungande för den kommunala verksamheten. Anläggningsverksamheten i kommunerna är nämligen av mångskiftande slag, och därför blir denna avgift administrativt rätt betungande. Detsamma skulle naturligtvis kunna sägas vara förhållandet för statens del, även om verksamheten därvidlag inte är så mångskiftande som för kommunerna. Utskottsmajoriteten säger emellertid i stort sett sanningen när den uttalar att det är administrativa svårigheter förenade med det system som föreslagits i motionen. Och därmed, fru talman, är jag äntligen framme vid den.

Vi hävdar i motionen att om man nu, när man vidgar avgiftsområdet till anläggningsverksamheten, tillämpar samma betalningssystem, så att staten ger sin tribut via anslag i budgeten, innebär det en ojämnhet i konkurrensvillkoren för de företag som är verksamma på olika anläggningsområden. Det är ju i regel på det sättet att arbetsgivaravgiften belastar slutprodukten, och i konkurrenshänseende blir den inte neutral, om den i fallet staten icke belastar de anläggningsarbeten som staten utför i egen regi. Den lilla förändring som motionärerna har föreslagit innebär helt enkelt att statens bidrag skulle betalas direkt av de i egen regi byggande statliga förvaltningarna. Det är alltså inte fråga om några ändringar i

*Byggnadsforsk-
ningsavgift, m. m.*

summans storlek e. d., och inte heller har man någon invändning mot att öka avgiftsskyldigheten genom att utvidga området till anläggningarna. Av de skäl som vi har angivit i reservationen vill vi bara att byggnadsforskningsavgiften skall vara konkurrensneutral.

Man kunde i detta sammanhang ha anledning ta upp vad åtskilliga remissinstanser, refererade i propositionen, har anfört, nämligen att frågan är om inte hela byggnadsforskningsverksamheten liksom all annan forskningsverksamhet borde bli en statlig angelägenhet och inte belasta arbetsgivarna genom avgifter på det sätt som hittills skett. Men det är säkerligen en fråga på längre sikt, och jag har ingen anledning att närmare ingå på den här.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den reservation som är knuten till civilutskottets betänkande nr 4.

Herr HENRIKSON (s):

Fru talman! Fröken Ljungberg har i väsentliga delar redogjort för propositionens innehåll, och det finns därför ingen anledning för mig att upprepa den saken. Jag vill bara tillägga att propositionen vilar på ett förslag som utarbetats av utredningsmän tillsatta 1967.

Jag delar fröken Ljungbergs mening att den lilla avvikelse som föreslås i reservationen är en detalj i sammanhanget. Utskottet är ense med departementschefen i allt väsentligt och om ändringarna i den nuvarande förordningen rörande byggnadsforskningsavgiften. Utredningsmännen förefaller också ha diskuterat en omläggning som kanske skulle kunna möjliggöra ett tillmötesgående av önskemålen i motionen. Detta framgår av vad som står på s. 48 i propositionen, där utredningsmännen skriver: "Utredningen anser att varje statligt verk skulle kunna i ett utvecklat programbudgetsystem betala avgift direkt till fonden." Men sedan slutar det stycket i propositionen med följande: "En sådan reform bör dock initieras från utvecklingen av programbudgetsystemet i statsförvaltningen." Och som riksdagens ledamöter känner väl till är vi inte där ännu. Av den anledningen har utredningsmännen för sin del inte velat föreslå någon ändring på den punkten.

Sedan är naturligtvis konkurrensneutraliteten en synpunkt som inte kan avvisas utan vidare. Ingen i utskottet har väl heller haft någon annan mening där än att det vore önskvärt att kunna åstadkomma detta. Men mot detta måste då ställas de administrativa besvär som är förenade med en rationell lösning av den frågan, alltså en lösning som inte medför några onödiga besvär. Av vad fröken Ljungberg anförde föreföll det mig som om reservanterna är något tveksamma om det rimliga i att i dag föreslå en ändring i det stycket. Det må vara hur det vill med den saken, men utskottet har menat att det för närvarande inte finns någon anledning att göra ändringar i den detaljen, av skäl som jag här har nämnt. Utskottet har delat departementschefens uppfattning i propositionen och ställer sig helt bakom den.

Fru talman! Jag skall nöja mig med det anförda och med hänvisning till den skriftliga motiveringen yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! Jag skall be att kortfattat få yttra mig i denna fråga; det är inte mycket att säga utöver vad fröken Ljungberg och herr Henrikson har sagt.

Motionen har varit nyttig så till vida att den har fäst uppmärksamheten på vikten av att vara konkurrensneutral när det gäller statliga byggen i egen regi. Anledningen till att jag inte anslutit mig till reservationen utan till utskottsmajoritetens betänkande är att vi under diskussionen i utskottet med utgångspunkt från motionen fick till stånd en så positiv skrivning i betänkandet. Där sägs att det *just nu* inte är anledning att gå över till den metod som motionen förordar.

I propositionen och i den utredning som ligger till grund för propositionen framhålls att i ett mera utvecklat programbudgetsystem, när ämbetsverken eller de statliga myndigheterna har programbudget, så är det lättare att lägga in sådana här kostnader för varje särskilt statligt projekt. Då kan man tänka sig att övergå till ett system som är konkurrensneutralt. Utredningen säger att en sådan reform bör initieras i samband med att man genomfört programbudgeteringen i den statliga verksamheten. När detta ännu inte ägt rum tycker vi som står bakom utskottsbetänkandet att man, på grund av det administrativa krångel som annars kan komma att uppstå, skall bibehålla det system som nu används.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken LJUNGBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Både herr Henrikson och herr Tobé hakar upp motståndet mot reservationen på det lilla ordet "nu". Och det är ju också något att gömma sig bakom, hur kort det än är. Vi uttalar i reservationen att den omläggning som vi förordar skall ske fr. o. m. budgetåret 1972/73. *Nu* är det alltså för det första inte högaktuellt. Det gäller för det andra att här så småningom kunna anpassa sig efter moderna budgetprinciper. Vi förutsätter också att de administrativa svårigheter som föreligger skall kunna övervinnas.

Låt mig emellertid också tillägga att det som gör detta angeläget är att omfattningen av anläggningsverksamheten i statens regi är så oerhört mycket större än den verksamhet som gäller husbyggnad. Jag vill bara nämna ett par siffror från utredningen som refereras i propositionen. Produktionsvärdet när det gäller statliga myndigheter med byggnadsverksamhet i egen regi låg 1967 i fråga om husbyggnad på 157 miljoner och i fråga om anläggningsverksamhet på 2 939 miljoner. Mot bakgrunden av dessa siffror kanske det förefaller ännu mer förståeligt att vi talar om att byggnadsforskningsavgiften bör vara konkurrensneutral.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Även små ord kan naturligtvis ha sin betydelse, och har det utan minsta tvekan i detta sammanhang. Fröken Ljungberg säger att man önskar den föreslagna omläggningen inom loppet av inte fullt ett år. Det förefaller mig vara ganska optimistiskt att lägga fram ett sådant förslag utan att samtidigt ange på vilket sätt omläggningen skall ske.

Utredningsmännen har i varje fall ansett att det föreligger betydande

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

Byggnadsforskningsavgift, m. m.

hinder för en sådan omläggning intill dess man allmänt inom statsförvaltningen övergått till det nya budgetsysteem som jag tidigare nämnde. Jag tror att utredningsmännen haft bättre tid på sig än utskottet att tänka igenom dessa frågor, och då utredningen alltså har kommit till denna slutsats, har det för utskottsmajoriteten varit tillräckligt för att nu inte föreslå någon ändring på denna punkt.

Herr TURESSON (m):

Fru talman! Det är märkligt det där med ordens magi. Här talas om "administrativa svårigheter" och "administrativt krångel". Jag tillåter mig fråga: Vad är det? Är det någon människa som kan tala om vari detta administrativa krångel skulle bestå?

När en statlig förvaltning skall bygga ett hus gör man ritningar, programhandlingar och kostnadsberäkningar, och därefter begär man anslag, och har man tur anvisas det anslaget i statsverkspropositionen och beslutas av riksdagen. Skulle det vara någon större svårighet att beräkna det anslaget om det kostade en eller två procent mer att bygga detta hus? Jag bara frågar! Det är ren magi att tala om administrativt krångel i detta sammanhang. Det är lika mycket magi att tala om att den programbudgetering som vi delvis redan infört i statsförvaltningen skulle vara en förutsättning för att genomföra det jag föreslår i min motion. Vad är det för trams? Det är väl ingenting som säger att man inte kan beräkna en kostnad och begära ett anslag som blir två procent högre än eljest, om man inte har programbudgetering. Nej det där är magi och ingenting annat.

Jag begärde emellertid ordet närmast för att göra en liten kommentar till det som sägs i sista stycket före hemställan i utskottets betänkande, där man liksom vill negligera betydelsen av detta förslag genom att säga att denna avgift "i relation till totalkostnaden för ett projekt är så ringa att en företagsekonomisk precisering därav i angivet konkurrenshänseende närmast ligger inom den normala kalkylmarginalen" – alltså felmarginalen. Det är i och för sig alldeles riktigt. Men när man i vanliga fall negligerar ett belopp på två procent av totalkostnaden genom att säga att det ryms inom felmarginalen har man att göra med plus- eller minusvärde – ena gången räknar man fel två procent för högt, andra gången räknar man fel två procent för lågt. Men i detta fall är det en systematisk trend i felräkningen i det egenregibyggande det här gäller, en systematisk trend som är onneutral därför att den är till konkurrenternas nackdel. Det är detta som är kvintessensen i mitt motionsyrkande, och därför, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Herr HENRIKSON (s):

Fru talman! Egentligen är det ju så att staten är befriad från denna avgift. Staten ger sitt stöd till denna verksamhet genom ett anslag över budgeten. Det anslaget torde vara högre än vad bidraget skulle bli om vi valde den form för statligt stöd på detta område som herr Turesson förordar.

Man skall självfallet inte bortse från att administrativt arbete också kostar pengar. Jag är övertygad om att herr Turesson inte är beredd att

förorda att det anslås mer pengar för dessa uppgifter; även om det inte skulle bli fråga om särskilt många tusenlappar torde det ändå röra sig om ett belopp som man inte kan bortse från.

Det väsentliga är, som utskottsmajoriteten ser det, att staten bidrar till denna verksamhet med en andel som är rimlig, dvs. att staten tar en relativt sett något större del av dessa kostnader än vad som skulle bli fallet om vi valde den metodik som herr Turesson förordar.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr TURESSON (m):

Fru talman! Vi vet alla att det är som herr Henrikson säger att staten betalar sin tribut till denna forskning. Det sätt på vilket dessa pengar bokföres och redovisas är emellertid felaktigt. Statens bidrag blir därigenom oneutralt och snedvrider konkurrenssituationen gentemot entreprenörerna, och det är det jag vill komma åt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Ljungberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Grebäck m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 200
Nej – 104
Avstår – 11

§ 14 Interpellation nr 60 ang. kriterierna för omlokalisering av företag till stödområdena, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIRTÉN (fp), som yttrade:

Fru talman! Läget på arbetsmarknaden inom stödområdena har länge varit mycket besvärligt. Det är därför helt riktigt att Statsföretag AB gör allvarliga försök att få till stånd en industrilokalisering till de landsdelarna. Speciellt viktigt är det att dessa strävanden leder till resultat i Norrlands inland.

Sedd från denna synpunkt är den överenskommelse som i dagarna har

träffats mellan Statsföretag AB och Coronaverken AB om att förlägga plasttillverkningen vid Husqvarna Borstfabrik till Vilhelmina invändningsfri. Men från andra utgångspunkter ter sig projektet och det sätt på vilket det handlagts mera tvivelaktigt.

För det första finns det anledning att fundera över efter vilka grunder Statsföretag arbetar när man söker efter lämpliga sysselsättningsobjekt för lokalisering till stödområdena. Ett par rimliga krav borde vara *dels* att företaget i fråga kan beräknas ha god stabilitet och helst också goda utvecklingsmöjligheter, *dels* att verksamheten tas från en region som är expansiv eller i varje fall måste bedömas ha tillräcklig kapacitet att erbjuda alternativa arbetstillfällen för friställd personal, som av olika anledningar inte anser sig kunna följa med till den nya lokaliseringsorten.

Det är säkert av stort allmänt intresse att få en redovisning från regeringen om vilka grunder som den anser skall vara vägledande för Statsföretag, när det skall försöka finna lämpliga omlokaliseringsobjekt.

Om de tidigare omnämnda kriterierna anses vara väsentliga eller rent av de mest avgörande, framstår omlokaliseringen av plasttillverkningen vid Husqvarna Borstfabrik som tvivelaktig. Vad beträffar lönsamheten och utvecklingsmöjligheterna för en sådan produktion i Vilhelmina har jag inte möjlighet att göra någon bedömning. Däremot måste utan vidare konstateras att friställning av ett hundratal löntagare i Jönköpingsregionen medför stora problem.

Regionen har tidigare under efterkrigstiden varit klart expansiv. Efterfrågan på arbetskraft har tidvis varit mycket stor. Läget har emellertid försämrats under senare tid. En rad av nedläggningar – alternativt inskränkningar – av företag har inträffat. Som exempel kan nämnas Tändsticksfabriken, Löfsko, Aristokrat skoindustri och Junex. I det här läget innebär naturligtvis bortflyttningen av plasttillverkningen vid Borstfabriken ett svårt problem för arbetsmarknadsmyndigheten i länet, i all synnerhet som det rör sig om en betydande del kvinnlig arbetskraft.

En annan del som också måste ifrågasättas vid handläggningen av denna omlokalisering gäller informationen. Bör det inte vara en självklar uppgift för Statsföretag att tillse att berörda regionala och kommunala organ blir väl informerade och att de ges tillfälle till överläggningar i en så väsentlig fråga? Om man får döma av vad som hittills framkommit har det brutit betänkligt i det avseendet.

Med de skäl jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till industriministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd lämna kammaren en redovisning för de kriterier regeringen anser skall föreligga för omlokalisering av företag eller delar av företag till stödområdena?
2. Anser statsrådet att förflyttningen av plasttillverkningen vid Husqvarna Borstfabrik står i överensstämmelse med de krav regeringen har på lämpligt omlokaliseringsobjekt?
3. Anser statsrådet att informationen till berörda läns- och kommunala instanser skötts på ett tillfredsställande sätt?

Ordet lämnades på begäran till

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk), som yttrade:

Fru talman! Kraven på en jämnare fördelning av inkomster och förmögenheter växer i styrka. Dessa krav riktar sig i grunden mot det kapitalistiska klasshället och kan fullt ut genomföras först sedan detta avskaffats. Det sammanhang som råder mellan produktionsätt och fördelning uppställer gränser för den utjämning som kan åstadkommas i ett samhälle där de avgörande produktionsmedlen ägs och kontrolleras av en liten grupp kapitalägare och där ägande och makt alltmera centraliseras. Men detta får självfallet inte leda till passivitet inför orättvisorna i samhället. Tvärtom måste det vara en sporre att ännu hårdare föra striden för jämställdhet, för en jämnare fördelning av inkomster och förmögenheter.

Det finns flera skäl till att kraven på jämställdhet förs fram med ökad styrka. Medan en viss utjämning av inkomstfördelningen möjligen kan sägas ha ägt rum under några tidigare perioder synes någon sådan tendens icke ha gjort sig gällande under det senaste årtiondet. En vidgad klyfta när det gäller fördelningen av inkomsterna kan t. o. m. noteras mellan vissa jämförelseår. Samtidigt har de stora förmögenheterna ökat och centralisationen av kapitalet raskt fortskridit. Denna faktiska utveckling står i skärande kontrast både till politiska partiers vallöften och till de förhoppningar och krav som finns bland människorna.

I samband med de aktuella konflikterna på arbetsmarknaden har frågan om inkomstfördelningen i samhället, om målen för en politik som syftar till jämställdhet och om medlen för inkomstutjämning ställts i blyxtbelysning. Om målsättningen att förbättra de sämst ställda gruppernas förhållanden tycks i varje fall i ord råda enighet. Däremot är meningarna delade om metoderna att genomföra detta. Några menar att de högst betalda grupperna skall garanteras en oförändrad realinkomst, andra att de t. o. m. skall garanteras en oförändrad andel av en stigande real nationalinkomst. I det senare fallet är det svårt att se hur någon inkomstutjämning över huvud taget skall kunna komma till stånd, i det förra fallet kommer en sådan inkomstutjämning att gå långsamt.

Hos ett växande antal människor finns emellertid inställningen att en reell utjämning av inkomster och förmögenheter med olika medel måste åstadkommas och att en direkt sänkning av de högsta inkomsternas och stora förmögenheternas och kapitalens både relativa andel och reala storlek bör vara ett led i denna utjämningsprocess. Man hänvisar bl. a. till att förbättringar för de lågavlönade som åstadkommits i avtalsrörelser sedan snabbt ätit upp av löne- och prisutvecklingen under de följande perioderna.

I detta sammanhang har också förts fram frågan om möjligheten och effekten av att fastställa såväl en garanterad minimiinkomst som en maximering av inkomster. Härvid måste emellertid även frågan om utvecklingen av företagsvinster och förmögenheter tas upp till diskussion.

För att leda till resultat måste en politik för jämställdhet omfatta åtgärder över hela det ekonomiskt-sociala fältet. Den bör syfta till en

reell utjämning av såväl inkomster – för enskilda och för företag – som förmögenheter. Utjämningspolitiken måste innefatta en minskning av såväl de höga inkomsternas, bolagsvinsternas, stora privata förmögenheternas och spekulationsvinsternas relativa andel som av deras reala storlek. Målsättningen måste vara ett samhälle där utsugning och spekulering är avskaffade.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern få ställa följande frågor:

Delar regeringen ståndpunkten att en utjämningspolitik måste innefatta såväl en minskning av de höga inkomsternas, bolagsvinsternas, spekulationsvinsternas och stora privata förmögenheternas relativa andel av samhällstillgångarna som av deras reala storlek?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta i syfte att genomföra en sådan politik?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anholder jag om ledighet från riksdagsuppdraget under tiden 1 – 19 mars 1971 för att, enligt kungligt förordnande, som svensk delegat delta i förhandlingarna vid ECOSOC:s Commission for Social Development's möte i New York.

Stockholm 24/2 1971

Lisa Mattson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 17 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition 15 med förslag till lag om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor, m. m.

§ 18 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framställdes, nämligen
den 24 februari av

Nr 80 Herr *Petersson* i Gäddvik (m) till herr försvarsministern angående den varslade lockouten inom försvarsmakten:

Anser försvarsministern att avstängning av en betydande del av befälskåren från tjänstgöring är förenlig med kravet på respekt för vårt försvar både utåt och inåt?

Nr 81 Herr *Clarkson* (m) till herr finansministern om anstånd med skatteinbetalningar med hänsyn till konflikten på arbetsmarknaden:

Kommer statsrådet att vidtaga åtgärder för att medgiva anstånd med skatteinbetalningar för företag och enskilda, som på grund av

rådande konflikt ej erhåller likvider i rätt tid för leveranser till kommuner och landsting?

Nr 30

Onsdagen den
24 februari 1971

Nr 82 Herr *Gustavsson* i Alvesta (c) till herr jordbruksministern angående principerna för domänverkets uthyrnings- och utarrenderingsverksamhet:

Vill statsrådet redogöra för vilka principer som gäller för uthyrning och utarrendering av domänverket tillhöriga jaktmarker, fiskevatten och fritidsstugor?

Nr 83 Fru *Ryding* (vpk) till herr finansministern om återbetalning av preliminärskatt i vissa fall:

Avser finansministern vidtagna åtgärder för att återbetalning av för mycket avdragen preliminärskatt eller eventuellt avräkning av denna på kommande skatteavdrag kan ske, då enligt 39 §, 2 mom. uppborädsförordningen skatteavdrag gjorts för januari och i vissa fall även februari månader enligt föregående års skattetabell, vilket speciellt i år betyder att många löntagare får vidkännas alltför högt preliminärskatteavdrag under ifrågavarande månader?

Nr 84 Herr *Sjöholm* (fp) till herr civilministern angående möjligheterna för opinionsyttringar vid antagande av stadsplan:

Är lagstiftningen rörande möjligheten för skilda opinioner att komma till tals i samband med antagande av stadsplan tillfredsställande utformad?

den 23 februari av

Nr 85 Herr *Hedin* (m) till herr jordbruksministern angående avspärrningsberedskapen i anledning av den pågående arbetsmarknadskonflikten på bl. a. sjöfartens område:

Har herr statsrådet dragit några slutsatser rörande vår avspärrningsberedskap i fråga om bl. a. handelsgödsel i anledning av den pågående arbetsmarknadskonflikten och svårigheterna att få exempelvis sjöfarten att fungera?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 16.04.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert